actionem non habet. et sumptus impensa. putavit manda
vit extimens. mandati aut familie ¶ Cu
ius funeraria dabitur. funeravit pupillo man
dante sive tutore. ¶ Item si quis heredem se esse
ratus cum non esset testatorem funeraverit. quia repe
tere non voluit non tamen voluit. licet de repetendo non
cogitavit utili funeraria repetet. ut ff. e. l. et si
et siquis. et Labeo. et qui mortuum. ¶ Competit actio funera
ria et in solidum si impensum fuit. sic dicitur et quod dubi
r Nasimanus quam decuit impensum fuit. non repetetur
ut ff. e. l. et si. et Iudex. l. Siquis ¶ Hec actio per
soria est per speciem bis dicitur et in heredes. revocatur
omne dictum. et est personalis. dicitur ex equo et bono. ut
tit. ut ff. e. l. i. ¶ Infirma illud sciendum est
quia sepulcrorum quedam dicuntur familiaria. que
cum hereditaria. in his tamen liberi nec sepelliri possunt
nisi sepelire quidam. quia notabile est patrem in se (?) ipsum
monumentum se fecisse sibi et liberis suis. ut e. l.
[illegible] ¶ Illud est notabile est quia locus ubi mor
tuum primum inquam infertur. nam etiam olim forte mul
le locus (?) possidebit. ut hunc qui possidet et qui
tantum locus est. quantum ripe. ut ff. e. l. iiii. ¶ Illi
est sciendum quia si fundus in quo sepulcrum est. hac
lege venierit ne in eum inferatur. pactum simpliciter
non sufficit. sed stipulatio opus est. sic nec sufficit ut cuius
nam homini in uno loco humetur. ut ff. e. l. et si. et
coll. p. l. iiii. ¶ Sed licet tamen qui dotem reddit
cum marito pepigit. ne maritus in fine uxoris condat
pactum non valebit. ut alius ad ornate. fune
raverit. ut ff. e. l. Iusse. ¶ Item et quis ad sepulcrum
suum non habet iter. usus precio utitur ei cogit. Item
sepulcrum alterius consuetudine usum qui eadem ven
funeraria accipere non debet. ut ff. e. l. Siquis
Item illud notandum est quia maritus funeraria non tenetur
tur ut forte in subsidium ne insepulta videtur
ut uxori exactum legibus concessa in matrimonium
dote soluta. ut ff. e. l. Die. et l. quia si nulla. ¶ In
summa est illud notandum est quia siquis fuit he
redi eiusque indigno hereditas abstulerit. nimium tamen se
pulcrorum habebit. ut ff. e. l. Siquis fuit.

Explicit liber III. Incipit IIII. de rebus creditis et iure iurando.

Tribus libris consumatis de actionibus in rem per
tractatis ad personales transitum faciamus. Et
quia personalium actionum plerumque alie oriuntur ex
contractu aut ex quasi. alie ex maleficio aut ex quasi. et di
gniores sunt que ex contractibus nascuntur. de his primo au
diamus. Quartum itaque librum divus iustinianus ordi
ne actionibus ex contractibus. tractatus de rebus creditis
inscribit. et iuris iurandi nomine. Rei credite designat to
tum contractum. ¶ Quippe contractus due sunt partes
credere et debere. ¶ Queri potest quare non inscripsit de de
bitis creditis. Ideo subauditur et relatio eorum intel
ligitur. vel quod melius puto ideo sic inscripsit. quia in hoc
iiii. libro agitur de actionibus que dantur creditoribus
non de exceptionibus que competunt debitoribus. ¶ Item
quam solum quare sic inscribantur. cum in hoc titulo tamen de
rebus creditis dicatur. Ideo in sequentibus titu
lis. licet non generaliter tamen tractabitur de rebus credi
tis. l. ut de contractibus. ut de ob causam datis commoda

mandato. et aliisque disputabitur. Iuum quia inmaque
instituuntur per actiones reales et de quibus dictum est
in aliis que instituuntur per personales et de quibus
dicendum sepe differentur in iureiurando diutius
cando poterimus audiamus. ¶ Videamus itaque quare
introductum sit iusiurandum. quare dicatur. l. quid sit
iusiurandum. et de quo iuramento tractatur. quale iurare
et quando debeat iurari. quis possit deferre. qui
non. et in quarum et que sit distinctio iuramen
torum. et quis sit effectus eorum. ¶ Introductum
est iusiurandum ob lucrum (?) dirimendum. Sicut homi
nes credunt iurare necesse non esse ¶ Potius opo
rtentissime factum iuramentum ut satis competat
iusiurandum ¶ Placuit tamen ut dicatur secundum
quod de facto iure iurant. ¶ Adiectum iurandum
quia debent esse iuramentum id. quod agunt fuerit iurandum. Er
go competentius dicatur postea iuramentum quam iurandi
est autem iusiurandum affirmatio sive negatio vel
falsum adhibita religione. ¶ Ergo iurare
nihil aliud est. quam affirmare vel negare deo sin
spectore. Veruntamen et ubi iuratur per naturas rei
iuratur. ¶ Agitur hic non de iuramento mixto ut ca
lumpnie vel ex pactione. Sed de eo quod per sententiam decisum
litium. hoc est ubi iuratur ab alio sibi debere. vel se non
debere. vel rem suam esse vel per certis non esse. ¶ Iu
randum est per dominum si iuste delatum. ¶ Sed iurandum est
per deum. ubi dictum non est quale iuretur ¶ Sed
ubi defertur. vel alio modo iuretur. vel per salutem suam
vel caput suum vel per quid simile licite iuratur. ut
ff. e. l. et per ¶ Porro per superstitionem vel proue
iurandum non est. quia iurandum est neglectum sic dela
tum est. ut improbato more delatum est. ¶ Iura
ridebis ut delatum est more. ut referri solet et re
latum. ut remissum. et ut soluatur. ut ag[illegible] dis
ceditur. ut in sacramentum remittatur. ¶ Tantum vero
remissum quantum potuit deferre per iusiurandum dominus rei
suam amministrationem habens. ¶ Nondum est qui
habetur procurator ut tutor curator. et iconomi
municipum actor. ¶ Servus est cui filius in pec
culii et filiis rem habentes amministrationem. Inde nascuntur
minime. Sane ex delato vel relato iure iurato
sumuntur parentibus. et domino pro re potuit non
nocet. ut ff. e. l. Sed si ¶ Procurator est unde non
defertur iusiurandum. per talem notari eius mandatum fuit
Signale et librum mandatum habent ¶ Si procu
rator univer[sorum] bonorum suorum fuit. ut minime. Pu
pillus et prodigus similesque non recte differunt
Nec pupillo nec prodigo. nec legato. qui non habet
revocandi domum iusiurandum recte defertur
Sed nec procuratori recte defertur. licet quia recte
te defertur. Sufficit enim ei ad plenam defensionem
si prius fuit suscepto iudicio. ut ff. e. l. Iulianus.
Prodigi tamen omnes fuit. et potest producere. sibi ex
delatione. ut relatione iurantes. Secundum iurare
non dubitatur. licet ff. e. Item ultimum videtur dicen
dum iurari. ¶ Porro sicut tamen quis potest iura
deferre si iurans lege curans patronus suum ad
tandem. ¶ Iuratur in aliis que aguntur pre
actiones qualescumque. ¶ Iurat de quaque quantitate de re
de possessione et de rebus et pecuniis de ex opere
dotis de crimine et conditione. ¶ Iuratur in quam

re prodientes omnibus ut lites finiuntur. aie si
manentur lungia sopiantur. ¶ Siquidem cum
iniustum uenit maximum remedium dirime-
dam classium licium iusiurandi. v. ff. e. l.
i. prestito enim sacramento ab omnibus controuersia dis-
ceditur. v. ff. e. l. Ampliter. dupplex est autem quod
iurandum. omnis contentio finis est. ¶ Iurant
uoluntarii. ¶ Iuratur et sollempniter. i. tactis e-
uangeliis. Quantum ad solam iurandi prauitatem
non differt qualiter iuret. ¶ Sane in eo est dif-
ferentia. quod contra iuramentum uoluntarium prestitum minoribus
restituuntur. sumitur corporaliter minime.
Iuratur uero ea. et confirmatur ea. at extra iudi-
cium aut in iudicio. ¶ Iusiurandum est in
dicium aparte parti delatum conuentionale dicitur quod
uoluntarium. ¶ hoc necessitatem non habet. i. uel
prestetur. ut referatur. ¶ De hoc in iusiurandum
et iurantis delatum relictum asserere emolu-
mentum. ¶ hoc iuramentum non refertur. ¶ Non re-
uocatur. in lege aliqua excipiatur. i. ius. ut
patrone. v. C. e. l. i. et l. ult. ¶ In iudicio
defertur iuramentum quod aparte parti hoc neces-
sarium appellatur. uel forte iudiciale audi
tio. ¶ hoc iudice approbante delatum regulariter
defertur. ¶ Excipitur enim in ammonitione et
furto similibus quod deferentes enim non est amo
tum. ¶ ficis referentem iurare nec debuit nec
possunt esse ammotum. v. ff. rerum ammotarum.
ff. de iureiurando. l. lex. Cum hoc iusiurandum licet
referatur non retractatur. ¶ Est etiam iurandum
quod iudiciarium defertur a iudice actori uel reo
ob probationum inopiam. ¶ Ergo uel medium o
portet esse. pro eo. ut facere cum a iudice deferetur
sacramentum. v. C. e. l. iii. ¶ hoc sacramentum
iudiciale. a iudice a quibusdam nuncupatur. A
quibusdam necessarium. quia si iurandus non est re
ferendum. non refertur si retractatur. v. ff. e. l. Ad
monendi. ¶ Ex hoc sacramento ultimo. actionem
oriri me legisse non memini. ¶ Ex duobus
prioribus ratione nascitur exceptio. v. ff. e. l. duobus.
ult. ¶ Si formam iurare infertur actio nego
tiatur. Si formam est generi negotii utilis ac
tio tribuitur. v. C. e. l. actionem. ff. e. l. Si
et. ¶ Datur inquam actio quia alii utique necessi
tatem. Ecce enim siquis iurauerit se uendidisse
et adulsari ei. i. emptor potest agere. v. ff. e. l.
Si ss. Datur et exceptio iuramenti reo si non
debere. Nondatur alii ¶ Exceptio non utile
aliuis impetratione fit quidem ipse qui iura
uit. ut heres legatarius. pater filio dominus ¶ Exce-
pto popularibus. tali. e. exactum iuramentum et contra
alios prodest exceptione. v. ff. e. l. Iusiu.
Idem fit propter coniunctitatem. ecce enim fideiussoris
iuramentum debitori prodesse. recte. v. ff. e. l.
Siquis. et l. duobus. ¶ Item delatum sacra
mentum ab uno reo credendi et alii nocebit.
Et prestitum ab uno reo debendi et alii pro
derit. v. ff. e. l. duobus. ¶ Item dicitur actore
deferente defensor rei absentis. uel presenti
uel fideiussoris iurauit. eius nomine iurare prepicia
atur recte. v. ff. e. l. ult. ¶ Preter

aut exceptio ista et si alia actio quis utitur
dum in eo eadem quod iudicium deducatur
Ergo siquis iurauit se non rapuisse si uim
bonorum. si furti conueniatur. nec enim quis furatur
tur omnis rapit. licet raptor omnis furetur
v. ff. e. l. duobus. ¶ Si licet duo compa
tronis et certi libertum alio referente iurauit se
eius libertum non esse multum prestitum est. uel
tamen patrono cum libertus cedatur. v. ff. e. l.
Si duo. ¶ In summa notandum est quod suprascriptum
iuretur et de calumpnia regulariter non indicatur
sine principe ultro sumitur. v. ff. e. l. Si duo
Item sacramentum delatum et non prestitum reuocari
potest. Sed reuocatum postea deferri non debet. v.
C. e. l. post. ¶ Iurandum est aut sententia simi
v. C. e. l. ult. ¶ Iurandum est aut si delatum
Certum sibi iuratur. iurandum est si delatum est
regulariter. v. ff. e. l. iii. ¶ Delatum sacramen
tum aparte parti in iudicio aut suscipitur
aut non. ¶ Susceptum aut prestatur aut refertur
Relatum non refertur. ¶ Ergo reus cum defe
tur debet uel soluere. uel iurare. uel referre.
Actor debet uel desistere uel referre. ¶ Sed propter
iustitiam unius prohibetur recusare quod est contrario
membrum. ¶ In summa est sciendum est quod
cum iusiurandum delatum non appellabitur. licet
relator possit appellare. v. C. e. l. ult. ¶ De
bet aut referri iusiurandum tale qualem
delatum. non in eo sed ut causa uarietatem indu
cat. ideo si equalitate iuramenti fuit inter
partes dubitatum. per iudicem iuramentum for
mabitur. v. ff. e. l. Iusiurandum. ¶ Propter
uarietatem inducendam ut si libros patrono de-
ferat quod iurauit se non fecisse. Sufficiat
patrono si iurauit se fecisse actorem. ¶ Causam
certe inducere. ut in usucaptore et quidam
dum. ¶ Item in summa illud notandum est quod
iusiurandum comparatur nouationi de legitimo
et solutioni acceptilationi et actioni. hanc tam
uince. namque iuramentum quod est quem non fecisse
furtum. nec furti agitur nec conuenitur. v.
ff. e. l. Si duo. ff. de condictione furtiva. l. Si pro
fure. ¶ Hoc iusiurandum tamen habet auctorita
tem quantum ad exceptionem quantum res iudicata
et minorem habet. ecce enim quod ¶ Iuratum quem
meum libertum esse non ideo succedo est si post mortem
v. ff. de iure. pat. l. Diui. Maiorem habet auc
toritatem quam res iudicata. quod contra iurandum
minor non restituitur. licet contra iudicatum ¶ Et
iusiurandum quod prestat possessor auctoris uel emp
tori auctori oportet dari actionem auctori
patet. v. ff. e. l. Nam. ¶ Sed et si procurator
suppleatur dominum. tunc enim nisi in paucis causis
me agere. ¶ Contra iusiurandum tamen et pruum
quia quis licite uenit. ut propter tamen condi
tionem. ut propter rei iudicate uim turpi
tudinem. ut propter certe. ¶ Ecce enim si minor
sine defensore detulit. et iuramento excipi
atur contra minorem quia minor replicabit. v.
ff. e. l. Illa. ¶ Sed si ego iurauero te deferre
te. te non iurasse est dari oportet. contra te exci

al' deuratur

hec post mulie-
tiam sed datur.

umtum.

iuris

vmst.

pretere recussime replico

Itē notabilr̄. no. ē. quia siquis post iusiurand̄ ex famoso iu
dicio condēpnetur infamabitur. S; q̄ in hoc casu pote
rit eē iudicatū q̄ua sacramētū

piente rectissime replicabo. v̄ ff. e. l. Qz
si. Nec enī qui iurat probat. eum . iul'.
aquit'. dupliū sibi nō acquirit. s; q̄ p̄ro
bat. v̄ ff. e. l. Eum. Illud q̄ notabiliū no
tandum ē. q̄ si ex p̄ṗali acc̄oē in obligatō
mutuō rē dari oportēe. nō liberabitur ṗp̄
q̄ tamquam lite. c. religione ante p̄
ṗtam aduerso eū p̄ peccatum acc̄o. v̄ ff. e.
l. Nam sin ṗiu. Si certum petatur.
Exposito tractatu iurisiurandi. cū ea r̄oē debe
creditis tractare incipit. Tam h̄ ē c̄plib;
acc̄oib;. ¶ Et q̄ int' p̄sonales acc̄oēs digno
res sunt condictiones de his primo dicam'. Sed
q̄ condictioque are nom̄ sumunt. dignior
ē quam ea que ob aliā compet. & ea condicti
one dicimi'. que tm̄ nō eā distinguit. ¶ Se
quid' r̄es ē ea ꝛ uera. dignior ē ea condic
quares ēa petetur. audiam' quid iuris sit
si certum petatur. ¶ Et q̄ certum petitur p̄
certa condictionē. eāq; condictio competit
ū alia acc̄o competit. q̄ certum petitur ꝛ
ū nulla alia p̄ntiū repetatur mutua pec
unia dementio q̄ frequentissime debitur au
diam'. Vidim' itaq; q̄n debetur mutu
um dicatur. in quib; reb; ꝯtrahat'. ꝛ q̄s mo
dis ꝛ qualr̄ distinguat'. q̄n deficiat qualr̄ re
conalietur. cui compet' directa actualis c̄
condictio dementio. inq̄r inq̄rū ꝛ quat
sit hec cā ꝯdictio. ¶ Superius tn̄ dicendū
ē. quid sit certum ꝯ qualr̄ hoc nom̄ eāū ꝛ h;
certum petatur. in hoc t. dicit melius. C
ertū ē q̄ ex ip̄a pronuntiatione apparet ꝛ q
uale. quantumq; sit. ¶ Incertū dr̄. quod
digito ut noīe. p̄rio ut his que sunguntur
uice noīs de monstratur. v̄ ff. e. l. Cer
tum ¶ Sumitur nō dr̄ in hoc titulo certū. i.
certa quantitas ¶ S; rubrū petit significat
bitionitali ꝛ hic petitio ꝑ dicat' t'c. v̄ ff. d
acc̄o. Ꝺꝛ p̄salis. quoē omne. s; cuique tit p̄ condictioē
i. p̄illam acc̄oēs que ex p̄ssam formā p̄so
naliū continꝛ acc̄oūm. hoc ē p̄ quā p̄se
uerandi oportē tam ut fiet. Mutuū ꝯē
hic ū quantitas datur. ut accipientis effici
atur eo actu ut res reddat'. nō eadē s; alia tā
tā ex bonā sub eod̄ genē. ¶ Mutuū sign
ū is mutua ꝛ inactcha conservata fuit re
stituta debitor liberatur ¶ Quippe potuit
illud contingere. ut q̄ debitor expendē
noluit. ut q̄ erogare necesse nō huit. de
qua hoc ex natura mutui contingit. Sr̄ mu
tuum noīe compositō ex corruptō ꝛ mutūꝯ
q̄ q̄ fuat meum fit tuū. ¶ Inde si fuit
eē cuius noīe mō. At desit mutuū. In
quantitatib; tn̄ debetur mutuū ¶ Q; ꝯ dr̄
mutuū non debr̄. ū pecūa proficiscatur
pecūa. nisi quantitas dāi intelligatur. Sicq̄
pecūa noīe ꝛ latissime. i. pro oī re ꝑcussū
sumere. prope. nu. potuit. S; ꝛ modo me
dio quantitatis pecūe uocabulū inuenitur
significatiuū. v̄ ff. e. l. u ¶ Trib; mōis
debetur mutuū re stipulatioē cyrographo.

Re. ut cū. ut p̄ numeratioē ꝛ in p̄ratiue. ut
si lanx detur uendenda quaten' uenditor
redactum pecuniam hāt in mutuū cām
hoc p̄ fit q̄n; uelut mox auditum redacta p̄
ecunia fit mutua. q̄n; agitur ut redacta
pecunia ad d̄m̄ lanas p̄feratur ꝛ p̄eam
illa pecunia mutueē. ¶ Enumeratioē
celebratū mutuū. q̄n; non stiū ual; s; p̄ec
dr̄. hoc q̄ duob; mōis sit puta si agatur ū
quantitas accipientis efficiatur. si qua appo
ta condictio contingerēt. ¶ At ex p̄ fc̄o q̄n;
ꝯfirmatur. puta si pecuniā in sp̄e legatam
h̄is crediderit eā quā tale legatū admit
tatur. ut repudietur. v̄ ff. e. l. Pude
ꝯbis debetur siquantitate meā quā tui sin
incontinenti stipulatus sum tn̄ teddi. Nec
fit nouatio q̄ hoc nō agitur. immo nō ag
ut non ex nouatioē. s; ex stipulatione acc̄o nā
scitur. iōē stipulatio nouatioē precedit. ut
ff. d nouat'. l. Cum enī ¶ Sane sinouator
ē incontinenti stipularē ex intervallo. uelit' de
tus nouatiōis nō uiciatur. p̄sequitur titulo
stipulationis. Videtur tn̄ obstare debe q̄ ait
dr̄. q̄ noluit. non potuit. q̄ potuit nō uolu
it. ¶ Item stipulatione eō debetur mutuō
ū quantitas alia p̄ alia. ut ex cā uetustiori de
biti nouatione fcā promittitur. ¶ Cyrog
pho debetur mutuū. si sp̄e fuerē nuātioni'
scribatur acceptum q̄ nō fuit nuātum
Ex p̄dictis colligit' q̄ mutuū aliud ē uale
ꝛ nuāle. aliud uale tm̄ puta p̄ cyrograp
hum. — hoc fit ꝯ nuāle transacto biennio
Si quid tm̄ facit biennium. si nūc fit uerū
testando partium. quā fac' . n̄. i. nuātio. &
fiat mutuum ꝑꝑ fm̄ si pupillus nuāt. ꝑꝑ re
quoq;. puta siquis nuāt q̄ nō ē suū noīe
suo. ut noīe alt'ius dm̄ nō accedente ꝯsensu
ꝑꝑ utrumq; dr̄c. puta si pupillus mutua
tus ē pecūam. Nam cum suam nō possit
face alienam nulla modo alienā facit suā.
Sequis tn̄ ꝯ fili' concessa sibi administratio
ne. libera rem peculiarē recte fac' mutuā ¶ Dra
ens mutuū trib; mōis reconciliatur. consup
tione uerū stipulatione usucapione. Nam
si pecuniam aut d̄nō sibi creditam d̄nio
dicitur. acceptor titulo p̄ suo usucepit
ꝛ h ē nota dignū. v̄ ff. d uir. do. l. paul
Reconciliatur in q̄m mutuū p̄ ꝯsumptioē
b. m. f. quis quantitatē alienā nuāuit. ¶ Si
nulr̄ ꝯsumptorē nō distinguim'. Ergo ꝯ
sui nuāti ꝯ sumpta pecūa ꝛ alienā sti
plantī ꝯdictio dabr̄. ¶ Dm̄ pecūe tn̄. eāñ
dū ꝯsupta. ꝛ in stipulatum deducta a posse
sore uindicabit. ¶ S; ꝛ is qui nuāuit eū
stipulatus ē condicē potest. s; tn̄ ambo p̄ uer
uum simul dn̄s p̄feri debebit. Itē fiale
um acceptor pecūe soluit hec tn̄ nō dū
ꝯfessata eē altum agente exceptate excep
tione se tuebr̄. ¶ Quid ꝯ dicens siq̄s mutuā
uit noīe suo pecuniā non suā ꝛ ea ab ac
cipiente fit usucapta consuptaue. p̄ferto

alienam

v̄ ff. e. l. ii.

ab altero.

dicitur quidam quia peccunie quidam dicit.

de rigore pecunie. quondam dominus adstringitur omni actione. Si quid heri potest quod mutator. nec cognitione nec ex delicto unde peccunie mutuum obligatus. Sed nec contra susceptorem ut consumpto rem habet actionem. per quod dominus utilem habebit condictionem contra peccunie acceptorem. De illis autem qui peccuniam suam ut tertii nomine tradunt mutuam. Quippe tertio nomine reprobante mutuum ei utilis conditio datur. v. C. e. l. ult. Sed in non solo mutuo exequitur et subsidium mutuationem meo non nomine meo famuli tradente. nec ego expressi quod mutarem ut in eodem ti. ff. e. l. Si ego. Item quid dicemus si ego numeratam peccuniam tuam non tuo nomine neque meo sed absentis nomine. illud quod absenti stipulatus fuero pro seruo meo nuntio. Et sunt duo actio que rem nec te illic volui quod non potui. Aut peccunia predicta peccunia in stipulatum deducta ut non consumpta erit aut non. dominus vindicabit si consumpta non fuerit. si consumpta erit dominus nec mutator eam condicet ut dictum est. l. ij. ff. e. l. Si me legem equum esse peccuniam meam que prius credere in mundi ante. Ergo nec acceptor pecunie. lucrari unquam conditio exdubitatur cuius nomine mutuatum sit mutatoris negotium uti. Di recta certi conditio ei datur qui quantitatem suam credidit nomine suo. Si utitur sibi stipulatione Si peccunia consumpta est. Et que datur directa cuius nomine numeratam peccuniam meam suam mutuauit. Ut unquam si uelit. Reprobare enim potest nomen. v. C. e. l. iiij. Utilis conditio datur mutuam peccuniam suam alienam aut alterius nomine illo nomine reprobante. v. C. e. l. iiij. Cuius susceptorem peccunie suo nomine et ei heredi directa conditio dominio datur. Utilis datur meum et ei heredi. Si solio cui nomine susceptio facta est. v. C. e. l. ult. Cum. Insuper actio tamen aut mutui non amplius venire quam profectum est. Ergo nec vi si mutuum est plurem creditum. Illud constat quod actio contra et pro peccunia et pluribus et iuris stipulatum nisi fiat arbitraria adiectione loci. Insumma notandum est quod si subiectus sed fidei mutuauerit. una cum pluribus ex alibi et ratione et repetitione non habebit. v. C. e. l. Qui quis. Illud quod sciendum est quod si intra libram mutuum contractus celebratur per scripturam de aliqua quantitate illud cyrographum non nisi v. testibus valebit. v. C. e. l. ult. Sed hodie. Mirabile tamen est quod non sufficiunt testes duo aut tres. cum si cyrographum sine ullo teste conficiatur legatur et robur et momentum habet. ut patet in mutuo peculium pecuniarum cuncta. v. C. qui potio. inpi. l. Scriptura. Insumma quod notandum est quod creditor debitum non admittet. quod non ydoneum pignus non admittet. v. ff. e. l. Creditor. Item illud notandum est quod qui peccuniam creditam accepturus spopondit se redditurum creditori suo importatum hic ne se ex obliget. non accipiendo. v. ff. e. l. Qui. Item illud sciendum est quod si depositi apud te. x. et postea incontinenti

ut longe plus pure promisit et tutum. v. quod mutua sunt ante quam mouetis conducet actione potest. Hoc enim in casu eodem solo ciuile possidet. coepit quod primo corporale vinculum. Sane si debitum soluerent utrum peccunia non sit mutua ante quam sit mutua. haec in primo casu potuit non utile et non mouet. ut ff. e. l. Certi. Et ff. e. l. quod si. Insumma illud notandum est quod quattuor singula sunt in peccunia credita. Exercent enim exaltius pacto alii quaeritur directa conditio. v. C. per quod ipsius. l. ij. Item ulp. tib. in eius manibus venit promittere peccunia fuisse meam et ante mutuum et ideo directam conditionem in competere. hoc duo nec peccunia fuit mea nec ante mutuum. Exerceri si debitorem meum iussero et peccuniam mutuare in directo obligabis quod mutuum mihi fuisse intelligatur. licet numquam mei fuerint. Item si forte erit si non debitorem iussero mutuare. Idem si et si ea materia causa peccunia in delictis. conueniet in recum ut ea peccunia prestes et oblata quod te remanet in causa crediti. v. ff. e. l. Singularia. Porro inde erit dicendum et omni quantitate licet non legatur in de peccunia. De suffragio.

Suffragium appellatur patrocinium quod ab aduocatis litigantibus exhibetur. Sed et suffragium ita dicitur salarium quod aduocato a litigante tribuitur. Huius suffragii nomine si fuerit stipulatione promissum etiam et litigantium conditione tamen agitur. si sine stipulatione prescriptis verbis agitur. ut conditione ex lege. Quid est si quid suffragii nomine fuerit promissum mobile ut se mouens statim transfert dominium in accipientem. Si uero fuerit immobile quod traditum est ut dominium transferatur. non sufficit traditio sola. in processu scriptura gemina i. priuata et publica speculi censura. v. C. e. l. Insumma notandum est quod. c. e. legi per patrocinium pretium suffragium i. salarium exe pridium. Porro. C. de iu. l. super. de donationibus adiectionibus aduocatis esse danda. nec perturbantur causa mutua. hac si apte dicetur prius prouentu sunt salaria quam patrocinia. è ghinc ??? De prohibita sequestratione pecunie.

Specia ut quantitas alia ingenio peccunie. non est necesse sequestrare. hec te possit fieri ex compacto et voluntate. Sed si quantitas petatur tamquam quantitas est. ut quecumque speciales sequestrationi necessarium cessat: excepto forte nisi in sequestrationem deducatur ut possessor censeatur. Tunc enim apud sequestrum necessario et utiliter possessio collocatur. v. ff. de acquir. pos. l. in sequestro. De conditione indebiti.

Expositum certi conditione que ideo ponitur in certo prima quod in ius quantitate venientur. Superius ad alias conditiones que dantur ob causam transeamus. Superior enim conditio sive indistinguit. si autem ut datum quod conditur ob causam aliam preteritam aliam futuram. constitutum quod preterita est certior et prior quam futura. De conditione in. que respectum in preteritum audiamus. Queritur quid sit conditio est illud nomine indebiti. Sed his rebus qui accipit indebitum pro obligatur ac si accepit mutuum.

d' q̄ntos

Cōte non ite distinguit si aūt.

itemq(ue) certi sol(uti)· quare· int(er) actiones ex causa (con)dictio indebiti ponatur: cum non ex contractu s(ed) ex distractu oriri uideatur. R(esponsio)· quasi ex (contractu) nascitur. q(ui)a contractus q(ui)dem agitur tamen obligatio oritur.

Videamus itaq(ue) quot modis dicatur quid indebitum esse· cum dicatur directa condictio indebiti. ciuili uel· in quantum iniquum. et q(ui)b(us) causis etiam in ducantur. et que cessare faciant. et qualiter actio ista sit: condictio ista. Indebitum dicitur quod utroque iure ciuili· hoc absolute repetitur. Excipitur si ex ea causa que crescit per inficiationem soluatur. Tunc n(on) fuit aliquid p(ro)pria dedicatur non repetit(ur). Indebitum q(uo)q(ue) dicitur q(uo)d est indebitum iure n(aturali) tamen. licet iure ciuili sit debitum. Puta cyrographo spe future numerationis cautum. et hoc repetitur si sit iure uel hyemum(?) non pro solutum. Si et q(uo)d aut(em) fuat: utroq(ue) iure debitum et p(er) pactum u(e)l non petendo. ciuili tamen debitum non repetitur ab ignorante u(e)l sciente solut(um). ut C. de pact(is)· l· edicto. Item indebitum dicitur q(uo)d est debitum

ex causa sunt ... ergo indebitum iure ciuili h(abe)t et solutum non repetitur.

iure ciuili h(abe)t et solutum non repetitur. Excipitur si quis errore lapsus ut si haberes et prestitum filius integra legata non deducta falcidia perrogat(ur) sit solut(um). ut si quid pro missum ultra licitum. u(e)l usuris ultra du plum fuit depensum. ut ff. e. l. Summo. Ex p(ro)bacis colligere licet. q(uo)d licet u(tr)a debitum tam(en) modis

Hoc non repetitur. at ille tamen nec hoc regulariter.

dicitur at utroq(ue) iure hoc regulariter reposcatur at ciuili tamen hoc repetitur. Directa condictio.in. ei datur qui soluit in. sic distinctum est. et maxime q(uo)d etiam suum et suo nomine. Datur et eius successori. Datur et ei cuius nomine solutum est uel si datum solutum nomine alieno. illo non habente ratum. Item datur legittimo heredi ubi possessor hereditatis quid indebitum nomine hereditatis soluit. Nec enim nouum est repeti palam u(e)l plegitimum heredem eundemq(ue) qui(?) condictione ... aliud non hereditatis possessor hereditatis indebiti soluit. ut ff. e. l. Nec nouum. Datur utraq(ue) predicta condictio insipientem nomine proprio. In insapientem q(uo)d nomine alieno illo non habente ratum. ut ff. e. l. Si procurator.

Ergo et ratum cum nomine susceptio h(abe)t ...

Datur et ualida(?) predictorum. Repetit corpus q(uo)d in debitum solutum est. Si extat. quidq(ue) solutum q(ue)q(ue) cum multis aliis puta cum fructibus cum incremento alluuionis. Si et si usufructus inde p(er)cipiatur solute accessit in hanc condictionem uenit ut ff. e. l. Indebitum. Si et si uiuimos aliquis quis soluit. condictio eorum ut possessio reddatur competit s(ed) et si falso quis existimans aliquis in possessionem debere rem illam tradidit possessionem condicet. et p(ost) rei p(er)ceptionem ut ff. e. l. Indebiti. Si corpus non extat et extima tio u(e)l eius soluta repetitur. Et uel obligatio uel indebite emissa puta si quis sit cum obligatus sit hi condictione repetitur. licet et alie condictiones competunt ut incerti sin cum ob causam. ut C.

Hoc non repetitur si de ... indebit(o).

e. l. ii. et iii. et C. de cond(ictione) ind(ebiti). e. l. Si acceptum(?). Quandoq(ue) prorsus aliud ut pecunia si fabrice opus indebitum fuit prestitum. Que sunt autem q(ue) hanc condictionem inducant sunt error et ius ignorantia. puta si soluatur ex ea exceptione que perpetua est. ut s(upra) notatum introducta. Item si soluatur ex ea exceptione que p(ro)pter fauorem ut uelleiani introducta est. Si causa supp(ositum) hoc modo puta creditoris macedoniani exceptio datur. ut ff. e. l. Quoque. Item si soluatur ut ignorem recuidicare p(ro)ponere quam p(ri)uilegium repetitionem in ducat. ut ff. e. Indebitum. Sunt sunt autem que repetitionem dissuadent. Ecce enim non repetitur a sciente se non debere si uincere ... puto ut ecce. Item non repetitur solutio ex iudicatione ut transactione si ex contrariis p(er) malicia. Item non repetitur solutum ex ea causa que inficiando crescit licet non debeatur ab so lutione dummodo debeatur ab aliquo. Et si quis putans se debere dotem soluit non condicit licet non debeat. Relinquitur aut(em) p(er) creditores cum ex qua solutum repeti non potest. ut ff. e. l. Cum his. Et si quis putans se debere dotem soluit heredem cum non sit heredis nomine sponso de soluto non condicit. ut ff. e. l. Repetitio. Creditor et qui suum recepit peti non potest. ut C. de pet(itione) her(editatis). l. hereditatem(?) ... tantum quantum solutum ut ne compensatur si p(ro)cautum solutum est. Ita(?) etiam si ab(?) uindicante q(uo)d se uero heredi profitetur(?) neg(otium) ... potest profiteri agere. ut ff. de neg(otiis) g(estis). l. ult(ima). Forte in loco ... si heres ... non sit solutum puta cum se heredem dabit condictio est quamuis qui accepit sibi debitum accipi tamen suis quidem nomine suo non debitum datur repe titio competat. ut ff. e. Si pene. Illud constat q(uo)d si ciuili et naturali ... licet sit naturalis heres cum collatione. ut ff. e. l. Item. Et stantius(?) p(er)sonat ... Infirmitas(?) notandum est q(uo)d si quid ut p(er) errorem soluitur aut ipsi aut tunc repetitur. et q(ui)q(ue) prorsus aliud sicut dictum est. Item si nomine mariti. qui non potest quis do tem mulieri soluitur non repet(itur). Si nec ipse maritus repetit. ut ff. e. l. q(uo)d si l. Nam(?) ... in l. ... uerbo(?) intelligatur ut regulariter(?) ... Dicitur quippe non loquendum qui malitiose ... agere. q(ui)a non plene agit id q(uo)d agere debet ... ut subcondicione ... ubi mortis p(ro)uenit(?) tamen extra ... diem solutum. ut condictione non repetitur q(ui)a natura ut debitum non refragatur ut ff. e. l. Indebitum. l. Nam si. Idem si soluatur plus quam in pecunia sit. ut ff. e. l. Si et. Sane si lex ab initio penalem statuit actionem soluta ex falsa et ea repetitur. ut ff. e. l. elegante(?). Item in summa notandum est q(uo)d ei q(ui) centum debent si soluit fundum ducentorum. q(uo)d ducentum debitis totum fundum repetet. et tota e(ius) debet. nec enim sit confusio partis cum precium et tertio inuitus ad communionem compellitur. sicut regulare. nec in communione inuitus detinetur. ager tamen solutus retinebitur donec ... soluitur. ut ff. e. l. Si non ... Item male absolutus sponte solutis non repetit. ut ff. e. l. Iudex. Item si quis emit rem suam et nesciens et sciens preciumsoluit et ab ignorante repetit. ut ff. e. l. Si ...

pretii pene nomine petuntur cum repensa sunt. v.
ff. e. l. pene. ¶ Item si is qui hereditatem uendi
dit coemptori tradidit idque mortuus sibi credit
non retinuit repetere potest. hic per confusionem re
petere non ualuit. presumitur enim sibi solu
se. et non sibi emptori suum deductione. potest uolu
suum que repondere recuperabit. v. ff. e. l. Quis
qui. ff. de leg. primo. l. qui si. ¶ Item in summa
sciendum est. quod si debitum non procuratori soluit
repetitio abest. et liberatio adest. Si indebitum solue
rit amandante repetitur. si non ratum non habe
tunc cum procurator restituit. ¶ Porro si cre
ditoris falso procuratori soluitur debitum in
debitum aduersus falsum procuratorem competit. sic
unde distinguntur indebiti condictio cum liberatio
competat. v. C. e. l. creditoris. ¶ Non liberatur
inquam qui soluit sine probabili. probabiliter erra
uit. Si uero probabiliter errauit soluens ipso iure
liberatur. non ab initio nisi in bona fallit patrono
rem accepit sine per exceptionem. ¶ hoc in casu si
simplex fuit procurator cui quod dictum est. sed debi
torem prefert et non prestitit furtum soluenti fac
et soluens pecunia remanens liberatur cum non
et furtiua condictio sibi competit. ¶ Sane furti
condictio actio competit. at soluenti putasi in re
sua. i. cum cessante probabili errore liberatur
non sicut distinctum est. at creditori cum non
solutum est. hic non est solutum furtum facere.
hic pecuniam soluentem interuentione creditoris
nec possessionem nec dominium quia huius. ¶ Et
est hoc notabile. ¶ Illud quoque notabile est quod
liberatio contingit soluenti. hic soluenti pec
cunia remaneret. ¶ Idem contingit in
pecunia consignata et deposita. ¶ Quidem quod
quod fit de condictione. ob. c. l. si procuratori. de. cum
falso procuratori. dicitur cum falso procuratore
in predicto casu. posse et furti agi et condici. si hoc fur
tiua condictione. sub audiatur. ut ob causam
possessionis inuitu. Nam si pecunia falso pro
curatori. per hec sua fecisset suam. eius furtum non fe
cisset. quicquid dicunt quidam. Item sua est et fac
sua. quomodo condicitur ab eo intelligitur.
Si soluitur sicut dictum est dicenti se procura
torem cum non sit. lege dicta in pecunia quod
uelit faciat. dummodo soluente liber pecunia est
quidem falsi procuratoris fit et furtum non fac
lic. enim mala conscientia mortiatur. creditoris
cum soluens uoluntate falsi excusetur. et in hoc
casu condictio datur ob causam. ¶ Si uero soluit
ei qui se dicit se procuratorem fecit in rem suam
et soluens id creditori suo id ipsum falsus procura
tor credidit suo non condictio indebiti compet
et furti iterum cessat. De condictione ob causam datorum.

Ostendimus qualiter condicatur ob causam preteritam.
Nunc audiamus ob futuram. Et quod condicitur
ob causam futuram at inhonestam at honestam
et dignior est honesta quam inhonesta. Audia
mus de condictione de condictione datorum
ob causam. s. honestam. ¶ Videamus itaque est
datur. hec condictio directa. cum dicitur inquisitio
i. quid in quibus casibus locum uindicat. que

causa eam uindicant. que cessare faciant.
et quatenus fit actio ista. ¶ Directa condictio ob
causam et causa eius datur et in eos tum quibus
cum quibus contingit. et in quantum. superior conditio
datur. ¶ Condictio ob causam in contractibus in nomina
tis locum uindicat in contractibus innominatis locum
uindicant. in contractibus nominatis nequaquam. Re
quaquam donatio in qua aliquid locum habet.
hodie contractus est. et nominatus est. contractus
licet fuerit causa huius condictionis defectus cadet
ex persona dicatur et molta et penitentia. Simpe
nitentio in donationis negotio locum non habet. Ca
ob quam. datur tribus modis deficit. at si nec defe
secuta fuerit. putasi fiduciam. ut capiua eatur manu
alias siue uirtute causa non sequitur. hic de
facto processerit. putasi datur. si iam celebratur. de
agnatum celebratur. ¶ Si pecunia tribuatur ut
manumissio celebretur. et ubi possessio manumit
tatur. ¶ Sic et causa deficit quod notabile est siquidem
datur. cum condictioni compareatur. putasi he
redis preparatur. et is qui iussus est dare dare pre
dicatione hereditate uoluit repudiari ut
legatum tum. v. ff. e. l. i. ¶ Morabitur hanc
dictionem inducat. ¶ Si penitentia non ces
sante mora. ¶ Non tum in donatione. Item
si in negotium sit certum gesti tantis tum. Ita
tamen accepisse non interest accipientis. Tunc
enim ut inde repetitur. ut id solum quod reliquum
accipientis dampno deducto. v. ff. e. l.
Si pecunia. ¶ Due sunt. que hanc condic
tionem faciunt cessare. s. causa secuta et defecta
datur. et causa habita pro secuta. i. si stetit pe
r accipientem. ¶ Illud patet quod hec actio tantum est
quatenus est superior conditio. ¶ In summa notandum
est quod refert multum. utrum aliquid ut in ma
numissio celebretur. ut matrimonium contra
hatur. auctum multum auctum alieno nomine
regulariter multis expiatur. ¶ Quippe hic duo
prima de facto processerunt. tum quod datur non pre
datur. et cum effectum exigit. ¶ Hanc actionem
inducant. v. C. e. l. ¶ Item tum si accep
tor. et dator. ut solus quam dator. uel sanguinis
ignorauit. est est in casu duobus casibus. ¶ Pro
pter simulatum datur ut procura. cum licet contesta
tum repulso restituta admissio. non. ¶ Hec ita
cauuante quod mulier procuratore hic non fit
honesta non est turpe. et magis dici potest ad
musum quam prohibitum. Matrimonium sane cum cog
ta contra monachu celebrare et turpe contentum est.
Item illud sciendum est. quod iam diu dictum est quod
superuenit condictioni causa est decedo moritur re
lictum repudiauit condictio. Nam et si filius fratri
tulit quod agnitum. b. p. nec agnouit. ut quod
non uoluit. ut quod non potuit repetere. v. ff.
e. l. Si filius. Si et si sine scelere eius quidem
falsum ut inofficiosum testamentum iudica
tur. quod clamatum est ut condictioni pareatur. in
predicto casu uelud causa non secuta non repe
titur. v. ff. e. l. ii. ¶ Item illud sciendum est
quia is qui accepit ab ignaro non condicio uel homine
liberum liberum est siue de facto manumissus fit. tum ignorat

quam consecutus restituat. ut ff. e. l. iii. § Si liber. Amplius in summa notabiliter notandum est quod licet nichil dedisti, tamen quasi dedisti. puta si servum manumisisti. quamvis distrahatur furtum, sed ob manumissionem non distraxisti ob causam de qua manumissionem te rogaverant in contractu celebrares. et placuit ut tibi aliquid daretur nomine dedi condictio tribuitur et non promisse rei. sed pretii sui manumissi. tamquam dati. licet non data quod patuit arte qui manumisisti pepigi. ut ff. e. l. iii. § ii. Item illud sciendum est quod si inter eas personas quarum altera nondum iustam etatem habet nuptie dicto facte sunt quod dotis nomine datum sit, interim non repetitur donec in eodem habitu perseveraverint et spes nuptiarum sane reperitur. Si divortium de facto intercessit. hoc enim dicitur si divortium potuit quamvis de iure non consistit. ut ff. e. l. Sinuit. Item illud notandum dignum est quod condictio ob causam competit et lege dicta negative. ut C. e. l. ea. Sane. ff. ut nonagitur: licet ii affirmative lex dicta et ablativa actione prout maluerit qui dedit experiatur. Cum dicitur in qua quidam lege dicta ne res alienetur: ne contra legem a donatario alienetur. Fit autem istud ubi lex dicta fuerit non absolute ut non tradere vel tempore sic dominium in accipientem non transfert donator tamen non vendicat: quod tradendo dominium amisit. sed necesse quicquid lege de facto alienavit. sed vult esse defitur. obstat te exceptione cum effectu vindicabit pendens dicitur ubi in iusto socio per iudicium divortium contestatum alienatur. De condictione ob turpem causam.

Obstrinximus de condictione ob causam honestam. Nunc loquamur de condictione ob turpem causam. Videamus itaque qualiter hec condictio cum superiori conveniat, et qualiter ab illa differat: et quando cessat. et quando competat et cui et in quem, et in quantum. et qualis sit condictio ista. Convenit hec cum superiori quia utrique ob causam datur. utraque in futurum contemplatur. Differt hec a superiori quia illa datur ob causam honestam. ista ob inhonestam. Illa si causa non sit secuta. hec si fuerit secuta. Turpitudo tribus modis distinguitur: alias enim contingit utrimque puta si tibi dedi pecuniam ut maleficium faciat. et tunc quod in pari causa possessor est potior conditio cessit. Alias contingit dicentem tantum ut quis dedit meretrici. et tunc repetitio cessat. licet meretrici repetitio non competat. ut ff. e. l. iiii. et C. e. l. meretricem. facilius enim est recipere quam petere licet meretrix turpiter faciat quod est meretrix tamen nova ratione. id est novitate excogitata. ut sufficiat non prima inspecta non turpiter facit quod accipit cum sit meretrix. Porro si accipientem solum turpitudo contingit condictio competit hoc fit negative: cum si dedi ne hominem occidas et affirmative puta ut de potium reddas. hoc tamen si aliquam quam tibi redderes tibi dedi ad reddere non volentem. Sed superius redditionem dedisti, tamen etiam ut priore iure non repetetur. Extenditur hec condictio et in eosdem et in eo et in tantum. quibus et in quos. et in quid et in quantum superiores tractantur. Erit autem qualis sunt superiores conditiones. Insuper notandum est quod licet maleficium non admittere non sit turpe. tamen hoc ipsum vindicare est turpe. Sed et illud notandum est quod si iudici dedi ut pro me iudicet ei iudici non repeto nam iudex turpiter agit. et ego licet etiam iudicare non corrumpam corrumpere tamen videor. et sola dimittuntur conventio et nova. id est ut nec datum repetam. ut ff. e. l. ii. Sed illud sciendum est quod si sit non fiat obviandum furis. ut fugitivum dedi non repeto. Sicut enim turpiter agit qui in nemo agitur indicante. sicut dedi ut depositum. ut commodatum ut subtractam redderes repetere valeo nam et lege sibi teneris ad reddendum. Nec obstat ut repetere non valeam cum in sponte solvam. sed in dicendo sua sponte dedisse cum aliter rem meam non possem recuperare. Sed et nil solvi quod nil debui. sed aliud aliquid de meo dedi ut id in restituatur. qui iudicio b. f. est in dominium. non tamen condictione et hoc sed in dicto ago. Si non aliquid dedi. ut in id prestetur ad quod in competit stricti iuris actio. ut ex stipulatio ut exercitatio dumtaxat condictio. quoque sit variatione ut. ut ff. e. l. Sed. In summa illud notandum est. quod legitur ff. e. l. ii. Quod licet turpiter datum non esse restituendum causa subdita quod possidentis melior sit conditio in debitis intelligi ne superioribus obvia et fit datum non meretricia. tamen etiam et solus dato est pro agit sed meretrici s. ducentas. id est aurei tamen tamen edidi quod apud montem pesulanum decretum non capitur. Item et illud sciendum est quod si de plebiscito in adulterio aliquid dedit ne prodatur ne adversariam ducatur. ne occidatur. licet inspecto rigore iuris cautum quod originem intuetur. non condicitur. ex equitate tamen que prevalet plus pretorium quod si non inspiciatur actione quod movet causa repetere. ut ff. quam causa. ca. l. Neque.

De condictione furtiva.

Condictione ob turpem causam pertractata competenter subicitur de condictione furtiva. que occasione sumit a furto. licet non oriatur ex furto quod non ex maleficio. Videamus itaque cui nascatur. cui in quem. in quantum. directa tamen conditio furtiva dicitur: et quod actio sit. Non nascitur ex contractu. ut quod non aliter datur. ut ff. e. l. iiii. Excepto non in pecuniam datur. ut ff. e. l. pretor non nascitur ex maleficio. licet quod non persequitur penam. Non datur ubi idem furtum adversum pervenit. ut ff. e. l. In condictione. Et liber factus hac actione tenetur. ut ff. e. l. Si servus. Cuius res et ubi expressa ut est extimatio a bono fure prestatur socios liber. ut C. e. l. Socii tamen socio nullo tenebuntur iudicio. quod maleficiorum et nulla est societas communio. Directa condictio furtiva soli domino datur: cuius res subtracta est. Et licet patrisfamilias nomine subtracta filii datur furtiva actio non tamen condictio. Nec enim pater dominus est filii. Cui

neutri datur actio. Non datur ut creditori
uerum condictio furtiva. i. incerti condictio. v. ff.
e. l. ꝫ io. ¶ Si e malis duobus aliis. i. ꝗ quis si
ne causa obligatus. ut liberetur e incerti condictio
competit. v. ff. de. l. condict. sine ca. l. iii.
¶ Et hec condictio nusquam titulus leg. s3 de certi
causa inde licet in. c. habetur. in ff. in. t. in
uenitur. Io dixi in hanc condict. et competere
autem subreptam ei qui rem subreptam testatori
legatarius uindicat non condicat. v. ff. e. l. S.
nec ¶ Sane his autem subreptam cum fu
alis tempore mo condictio. ¶ Quod est dice
re. si commodatarii fruc. uel subr. quantum
qui solus dominus condicat. ¶ Sive melius est non pre
dicet nondum. condicant quidam quia solus do
minus condicat illud autem condict. furtiua. qui
dominus est utroque tempore et quo furtum perpetratur.
et quo apud iudicem intenditur. ¶ Sed datur ita
si dominium non amisit. ¶ hoc est sup sui ita
factum putasi prouocauit. Tunc enim condict.
hic desinit. si uero alienatio dicitur esse dominus
putasi fuerit ad durissionem prouocare condictio
ne retinebit. v. ff. e. l. ꝫ io. ¶ Datur ursu
rem et furtis heredem ¶ In quantum si filius familias
subtraxit. ¶ Inductum qui inovalit et peculio teru.
Quod quia ff. e. l. ii. legitur nullum alium te
neri. nisi furem et el heredem subaudiatur in so
lidum ¶ Non datur inferenti opem furti.
condictio. licet detur furti actio. v. ff. e. l. vi. In
hanc condict. uenit res subtracta si extat.
Sin autem quanquam mo an oblationem uenit
estimatio. ¶ Venit tantum ut fructus dep
tra. v. ff. e. l. iii ¶ Veniunt et fruct. v. ff.
e. l. inre. ¶ Venit etiam tamen sunt sui spe
cificata eius subrepta. ut ex argento pocula
et uasa multa. ¶ Subtilius enim est hoc in mat
is retro intelliguntur fuisse et resolui posse
quia tempore estimatio celature fit. v. ff. e.
l. ex argento ¶ Illud constat quia haec actio cum
est stricti iuris personalis. perpetua non famosa
anomala. At enim nemo condicit rem suam
In summa sciendum quod raptor qui improbissimus
fur hac condictione tenetur. Fur autem manife
stus cum a domino possessio apprehenditur. ita de
mum tenetur si fugit effudit occidit. v.
ff. e. l. Sive. ¶ Illud sciendum est quod si res
furtiua fuit sub condict. legata pendente
condict. potest condicia. Sane si post restitutio
nem aut condemnatam condictio contingit.
absolutio fit. v. ff. e. l. Si fur. **De condi**
Post condictionem **tione ex lege et sine causa et de iusta causa**
furatam non inmerito adnectitur de condict.
ex lege et sine causa ut ex iniusta causa.
Sunt enim irregulares ¶ Sed ideo in fine poi
tur sine causa et ex iniusta. quia ubi predicte
condictiones competunt, et hec competunt
set non conuertitur. ¶ Competit condict. ex le
ge. ubi lege prestum noua cautum est actio
debet dari. si nondum quam ut in suffragio in
donatione. ¶ Cuiuis quomodo inquirenti dicitur hec

actio et quando fit ex superioribus colligitur ¶ Con
dictio ex iusta causa et sine causa tribus modis competit.
ut prita uel iniuste quis fructus suos perce
pit et consumpsit. ¶ Sed et competit ubi cum causa ab initio
nulla semper remansit. nulla pura si quis spe
future uinationis se obligauit ¶ Set et com
petit ubi ab initio causa iusta intercedente po
stea secuta facta est iniusta. unde enim instru
menta et pignora possunt condici. ut pos
sessionis interitu. set et si non fuit condicta re
manebunt in arma. v. C. e. ¶ Illis pre
tium quorum res ad alios sine causa peruenit
et eorum heredibus. ¶ In eos ad quos peruenit
et eorum heredes ¶ In has condictiones il
la ueniunt. que cum certa alicui sine causa ad
alios peruenerunt. ¶ Veniunt et naturales
accessiones. Veniunt et usure. si tamen pli
tem contestatam ¶ Illud constat. quod hec con
ditiones tales sunt. quales est condict. furtiua
In summa sciendum est quod si fullo. uel commo
datarius commissa amissorum uestimentorum. domino
estimationem prestitit uestimentis postea apud
dominum inuentis poterunt estimationem condicere
ut si forte si maluerit uestimenta. per quam publi
cianam potest uindicare. v. ff. e. l. ¶ Sed. Mendosos uestitura si habere potest
continentem posse condicere si cedo tibi accepi sine
fare condempnatur. ut si furtum quererit non in
dicto set simplici uerbo. ut uos inquam quero
oiudi. ¶ Item in summa notandum est quod
pecunia nomine dotis data. per matrimonium
desecuto non detur ea tamen sine causa condict. Nec
turpis est causa set nulla. v. ff. e. l. ult. Ita
tamen ut pater si utroque erratum. ut datur solus
Expositis omnibus condictionibus **De actionibus et obligationibus**
restat personalibus actionibus. Dominus personalibus
actionibus subiciam. Verum quia tractatur de ac
tionibus et obligationibus prius et adicionis de quibus
dictum est actiones de quibus dicendum est de actionibus
et obligationibus in summa. ¶ Quid sit obligatio
et quid sit actio ex institutionibus summa. et ex
manuali. et quam multipliciter distingua
tur. plenissime colligere licet. ¶ Illud autem
sciendum est. quod sub hoc titulo. generaliter agitur
de actionibus omnibus tam directis quam utilibus
et pretorium ciuilibus. ¶ Ecce enim prima lege
alucetur quod si pecunia data fuerit ut actio
quecumque mandetur. et si mandata fuerit. et
mandator prius decessit sui heredes. his enim non
mandatum posse. ugeri ante quam litem contesta
tur si sit subsidium. i. ei actio mandata est
utilem actionem. et illum cui quam mandata est
potest intentare. Ait enim imperator quesita
fuit utilis actio tibi competit. ¶ Hoc autem
intelligo non unum. ut quod aliud datum est
causa innouato. Dominus data pecunia certa.
actione emptoris quod notatur celebratur et ab in
tio utilis actio emptori suo nomine compe
tentis de fure nomine indicare datum. v.
ff. e. l. ii. ¶ Idem in insolutum. v. ff. e.
l. Si in solutum et C. qui siliis. l. ult. quia

vinto vel.

q̃ creditor noiatus potior ẽ quã inouatur. Ita ut
constitutionis uirtute ad auxilium auctoritatis
bifarium inducitur. creditor nouatus nõ contra
hõiem aut uniuersum nouatorem sit ipso iure
tñ traditione. ut qui idem intrũde et legatario
abaddita hereditate. ¶ Amplius nõ est empto
ri insolutum accepti. rationq; accessiones
et sequele. pignorum dotis et uxorum, ypotheca
tacite. v. ff. e. l. Sun. l. Si hac re. ¶ Certi
hic utilib; nominibus — nec traditio. nec q̃
uenientur. ¶ Generaliter ẽ hic omnib; actionib; ca
uetur negantes debitores nõ apte arcuit
terreri; sẽ petitore non efficacit̃ probante. l'
quasi probante reos absolui conuictos. aut
confessos uel condempnatos iuris remediis
ad solutionem urgeri. v. c. e. l. negantes
generaliter de quacumq; noie. Libertum hõiem obes
h; alienũ obligatorũ. nec retentionẽ nec ac
tionem reglarẽ competere. v. c. e. l. obes
Immo nouo iure creditori consciis tres pe
nas patitur. amittit eundem debitum. uñ de
suo prebz hẽs libero recepto. ut parentibus
eius. et corporalit̃ punitur. v. C. e. Aut. i
mo. ¶ Inlumma sciendum ẽ ꝓ ob debitum ꝯ
ductoris. locator conueniendus nõ ẽ. nec ẽ cõ
v. ff. e. l. Ñuma. l. obaran̄ ¶ Si nec cũ
conuenit̃ debz ad quem peruenit pecũa mea
non pse me. ut pote non cõbitum socii. sẽ ꝑ
cõbitorem meũ. v. C. e. l. Cum. ¶ Item
illud sciendũ ẽ. q̃ bonã. fi oportz interdicto
utagitur utilit̃. ut directo. ex quo cũq;
nego. v. c. e. l. Bona. ¶ Sz illud sciendũ ẽ
hodie. prius examinendos ẽẽ. i. proexcussis
subsidiis omnes debitores. et principales et acce
dentes qui ꝑueniuntur ad pignora. in eorũ uãr
possessores. v. C. e. Aut. et ¶ Insumma no
tandum ẽ. q̃ ab obligatoris ꝑfecta nõ licz
alteri inuito alteri. reglarẽ resilire. obligõ
re que ab initio fuit uoluntariã post fit ne
cessariã. ¶ Explicatur pr̃e quã i ypothecã non
dum ꝯsensit̃. ¶ pr̃e quã i negõ gestũ tã
tum accipientis contracto ¶ Et pr̃e quã
in deposito. et pr̃e quam in mandato. Item re
integra. et reuocare et reprobare licz. De re

P

Priscõ iur̃. i. antiquo. Vt actiones ab hẽde et cõ hẽ
reprobatio auctumẽ modo. actiones ab hẽrdi
b; et in hẽrdes incipe. hactñ firmascuntur. exce
tũ ut qui. ¶ Aliqñ tñ nec hec dantur in hẽ
des. v. iniustit̃. de ꝑ pe. actio. ¶ Sane que
ex maleficio. ut qui nascuntur. licz regla
rit̃ hẽdib; tribuuntur in hẽdes. nõ dantur. ni
si quid ad eos ꝑuenit̃. ut ñ lis contestata. ut
qui cẽ decessores fuit̃. v. ff. de obligationib;
l. constitutio. ¶ Aliqñ tñ hec hẽdib; ñ
tantur. nisi post litem. cõ. puta i iniuriarũ et si
agitur de hoie libero occiso. et si qñ similit̃ iue
niantur. v. institu. de ꝑ p. acc. Ne uxor pro ma

S

S

rito. l' ecõuiso. l' mat̃ ꝑ fi
lio. Vel ecõuiso. l' mat̃ ꝑ fi
legatur. colonũ exactu locatoris. Vel cõuenia
legatorũs conueniri non posse. ut supra occa
sione ccẽ; quis ꝑ ꝑmium ꝯiunctione et af

fectionem matrem pro filio conueniri pos
se. et uxorem pro marito. et maritum pro uxo
re. nõ audiam in contrarium proditum. ¶ Er
go mat̃ pro filio uiuente conueniri nõ pot.
sz pro eo non suo creditore intercesserit nõ cõ
uenietur. nisi in dotalib; bonis marita pri
uilegiata. nõ sufficientib;. ¶ Si nec pro
tertio mortuo uxor conuenietur ñ ei successit.
et maritus quoq; pro uxore nõ conuenitur nisi
ei successerit. ¶ Sz pro eo defuncto ñ ei hẽs ex
titit. ¶ Quippe certissimũ ẽ exaltius negotio
ut de alico neminẽ obligari. uere ciuili licz a
liqñ iure pretorio principalit̃. licz aliqñ secundario
uel ẽ. ¶ Hoc ita quam diu uiuũ ẽ qui cẽrit.
Nempe eo defuncto et hẽs tenebit̃ et directo
expietur et conuenietur. Ne filius ꝑ patre. l' pat̃
ꝑ filio emancipato. l' libertus ꝑ patrono. l' sui ꝑ

N

Nep filius sciũt. ut emancipat̃ dñs. cõuenitur.
propatre superstite. cõuenitur. nisi pro eo inte
cesserit. Nempe pro eo defuncto. ñ quoq; pro eo int
cessit. ut ñ ei successerit. v. c. de principi. l. ult.
princip. l. ult. ¶ Sz nec pat̃ pro filio eman
cipato conuenietur. ñ pro eo intercesserit. ut ei
successerit. ¶ Sz pro filio sciũt retinq̃ pat̃
conuenitur. ¶ Sane pro cõbitore conuenitur
sz non ñ de peculio. ¶ Sz nec sic in totum. ꝯ. l.
con. scelebrato — ꝑ q̃ cõbitore conuenitur
ut de peculio. ut de in rem uso. Sane pro filio s.
admin' publicum uocato pat̃ in solidũ cõue
nitur. ¶ Si expressum consiliit. ¶ Si pro se
nõ cõbit. ¶ Aliqñ de peculio tñ tenebit̃. po
ro patris decurione sẽ filius nullatenus. ut
ñ pro eo expressum fideiussit. ut ñ eidefuncto
successit. v. C. e. l. Patris. ¶ Patronus q̃
pro liberto. ut libertu pro patrono sẽm superiores
distinctiones non conuenitur. v. C. e. l. ult.
Insumma notandum ẽ. q̃ iure nouo siquis a
lium pro alio inolit̃ exegit. extortum simpl'
so in quadruplum restituit. et actiones sua a
mittit. v. C. e. Aut. et nono. ¶ Et illud sci
endum ẽ. q̃ si proconsulis uxor aiunt uxor ꝑ
ficiscens in prouincia dereliquit̃ spoli cõsuã
proconsul pro ea satisfacere debebit. v. ff.
de offi. proc. l. iiij. De seruis ꝑ suo facto post

O

Omnimus. ẽ. aliũ ex alia manumissione tene
onis nõ obligari. Nõ audiam eum de actur.
ypm ñ fuiu quondam sem libm ex suo facto
qui; non posse conueniri. ¶ Et quidẽ distinguit̃
siius administrat negotium. t ꝑ petuitũ debetz
Si seruus manet seruus cõuenit. ut qui. lib factus
non conuenitur. ñ i administratione connexa ꝑ
seuerauit. ut si a proliberate pecuniã pro
misit. ut ñ cũ gesserit negotia defuncti dñi ex
eius testamento dicto inofficioso ẽ l rigorem liber
tatem recipitur. v. ff. de neg. g. l. Et qui et
c. e. l. iii. et c. de pet. hẽ. l. ult. ¶ Vnde
liquid sub distinguitur. dereliquit̃ inextraneo
uiuit indemn. ¶ Si in extraneo et nouali qui
dam fui directa lib factus conuenitur. ubi
dominus primo nouali fuit exactus. ¶ Vnde
liquid indemn. dominum. nec lib factus i

Itẽ pro eo intercesserit. Quod autem quis pro eo superstite ñ conuenitur. sz nec pro mortuo ñ ei successit. Vxor quoq; pro uiro uiuente.

superstite

secundario directo. ñ i pecũa uiuenti licz aliqñ.

·ñ·

Sz ñ pat̃ ꝑ filio emancipato cõuenit̃. ñ pro eo intercesserit.

filio sciũt. pat̃

tenebit̃ ñ

nisi.

queretur. Excipi forte potest nisi stabulis spe-
cularis inveniens hereditatem expilavit. Tenetur
actione infactum in duplum in quibus ff.
si quis testamento liber esse iussus. l. ¶ In summa no-
tandum est. quod si cum delinquentem dominus dominii
potest convenire non actione sed liberatione. ¶ Con-
tinuum dilationem. C. e. l. ult. Sed
est contrario fortius. ¶ Est sanctio. ¶ Est
tertia simplicium in bona. ¶ Est in illis locus
ff. de pactorum constitutionum. Quando fiscus et

¶ Premisimus. §. in superioribus quod privati debitores sui
per reglante exactionis eorum quibus nec debitoribus iudices
conveniuntur nec expiatur. Nunc audiamus quod ali-
quando expiatur. Si autem enim si debitor fisci. ut privati.
et fisco ut privato condempnetur. nec condemp-
natum bona corporalia sufficiunt. nisi fiscus per
ivativum in qua possessione nomina sui debitoris
debitorem sui debitoris utiliter exigere ut nomen il-
lud prout iudici commodius videbitur distra-
hatur. ff. de re iu. l. duo ¶ Multo fortius
si nulla corporalia condempnatus habuerit.
Ita tamen ut ea sunt que dicta sunt et si debitores
principales ydonei inveniri non apparent. C. e.
l. Nos ¶ Et in eadem si fiscus quo convenitur non
inficiatur se esse debitorem debitoris condempnati.
C. e. l. u. in. Idem si his si malignè inficietur
ff. de re iud. l. a divo ¶ Latoris contra
tonis debitor simul excutitur. ¶ In summa no-
tandum est quod in solutum nomen dato debitor
directa actione utitur si sibi mandetur. alio-
quin utiliter suo nomine experitur. Salvum est in
solutum nomen dare quam mandare. Siqui-
dem patrimonium in in solutum datur. ¶ Sed non est
ut mandetur. tenendi ut utiliter intendatur.
Qualiter autem dare et quo adverba sit aliud
quam mandare subtiliores explorent. Item in
summa sciendum est quod si actio sit mandata
utrique directa mandanti. directa directo. man-
datario directa non directo ¶ Et mandatum p-
revocari. nisi iure excipitur. C. de novat. l. iii.

Exposuimus. §. quod De actionibus hereditariis.
aliter exactionis eorum reglantur nec expiatur nec
queritur. nunc audiamus de iure hereditario
in contrarium predictum. Et de distinguitur an ex eo ne-
go directo agere volo an obiecto. Nam si obiecto rei
successio directo et expiator et convenitor propter
hereditatem. ¶ Excipitur in pignus ab uno de here-
dibus possidetur. hii conveniuntur in soli-
dum. ¶ Item sit heres sit individua utrius-
que petatur. ff. si serv. vin. l. Si locus.
hereditarie autem actiones proprie dicuntur. que
a defuncto ut ab hereditate non ab herede acce-
perunt ab usu tamen hereditarius debitor dici-
tur quis qui non debitor est quod heres est. C. e. l. §.
In summa notandum est. quod si heres debitor solus here-
des esse debitori. prorsus confunditur actio. si tamen
alius ab illis propter potest exigere in pro
hibitus sit petere. C. e. l. u. et l. vi. et ff.
de hered. inst. l. Si eo ¶ Et in summa notandum
est quod pupilli etatem non differre exactionis adversus se
competente ex devoluta adversus hereditatem. C. e.
l. ult. ¶ Et in summa no. est quod heredes successores ut i. heres
queritur actionibus hereditariis non qui succedunt

qui succedunt in rem ut donatarium lega-
tarii. C. e. l. ult. excipitur in legata-
rii pervenerunt certum creditoribus obliga-
tarum precia perceperunt. C. e. de iur. de libertis
l. ult. Sunt in ea. suplicat quaestio sit. quod oppo-
nis possessores quod et legatarii hypothecaria con-
veniuntur. Ex delictis defunctorum in quantum

¶ Distinguitur defunctus heredes conveniantur.
deliquit in negocio. ut extra ut in capiendo. si
in negocio. heres et simul ad eum pervenerit in solidum
in quibus teneatur. ¶ Non tamen super utrum in quantum
ad eum defunctus sua vix in quo tenere. puta in
tutela in quodam deposito. C. e. de hin tuto.
l. iusticie de pe. ac. ¶ Dicere eorum ut quod de
functus deliquid heres non tenebitur
in ad eum pervenerit ut in actione contra decessorem con-
testata ut qui lis fuerit. C. e. ¶ Quid de dicta-
mus quod ff. in bo. imp. l. n. Sed ¶ Legatum
procurem non esse pollicitum in bonorum raptorum
actione quod putatum sufficiet actionem. Sic ex
audio licet pretore non pollicetur tamen datur
licet nec datur super adiectione exigitur. De con-

Exposuimus. §. quod aliter exactionis eorum stituta pecunia.
simul reglante non conveniuntur. Sed nec in eo
precio insistit dominus. Nunc audiamus qualiter fiat
et at. i. exactionis negotio aliter convenitur in iure pro
nunc. ¶ Et quod hoc sit per substitutionem pecunie de
constitutam pecuniam audiamus. ¶ Videamus ergo
quid sit constituere qualiter constitutio fiat. quod
constituatur pro quo. an quid constituatur. quis
sit effectus constitutionis et que differentia sit inter
actionem rationa de constituta et actionem recepti-
ciam et qualiter sit hec actio. ¶ Constituere
est se debitorem facere. fit hoc similiter pacto
vallato. Non stipulatione interveniente. Tunc enim si
ex stipulatu stipulator agere licet si voluerit. quod non
potuit nec de constituto licet potuit. quod tamen noluit.
ff. e. l. ii ¶ Constituitur pro debito et quando (marginal note)
debet. vel non impubes sine tutore femina
non intercedendo per et filius f. ¶ Constituitur et
prose quis. ff. e. ¶ Pro debito tamen constitutio
fit. etiam si pecunia utrisque sit debita. i. ut alte-
rum. ut utrumque tamen quippe si ius pretorium ve-
l exceptio. non inanis peter. suppetit constitutio
non procedit. ¶ Constituitur debitum et pure
et conditionale. utrumque constituitur et pure
et sub conditione. C. e. l. u. ¶ Sine con-
ditionale debitum pure constitutum exactio dep-
ite si conditio deficit. et est hoc notabile. ita est
enim conditio tacita. ff. e. l. i. de q ¶ In-
debita non constituuntur. ¶ Constituitur cre-
ditori et ei procuratori. tu. cu. actori filio
patris seu uno domino ¶ Hic est effectus constitutio-
nis. utique at peti non potuit. fiat constitutione
valeat peti. ff. e. l. iii ¶ Competit autem
exactio. plane exactionem et si secus sit in
stipulatione debitum. per x. dies quecumque
sit ratio. ff. e. l. promissor. Olim tamen
differentia erat inter actionem de constituta pe-
cunia et actionem recepticiam quod prosperibus
intendebatur ¶ Item pe. constituta. ac.

— C. e. l. i. ii. et de fur. sco.
modata et deposita possidetur.

quia erat temporalis. reciproca semper erat perpetua. ¶ Amplius introceptam demonstrationem indebitam pactionem de constituta pecunia.
nec olim exigebatur nisi certum ¶ Verum
actio reciproca exulare iussa. hodie tamen pro
actionem de pecunia constituta semper perpetua
an exigitur dum taxat rebus certis et in
speciebus consistentia. ¶ Ex predictis colligere
licet. quod hec actio est personalis. tricennalis et heredi
datur et in heredem. ut C. e. l. ii. et iii. et l. ex
precaria ¶ Illud summa notandum est. quod competit
remedium datur constitutoribus sicut fideiussoribus et correis
ut C. e. l. ultima. Sed illud sciendum est
quod non constituuntur tamen quemadmodum correi set constituti
instituti quod ut C. e. l. ii. ¶ Preterea constituuntur: si quis pro re constituti quis fideiussor
fieri uelle pignus dari uult. Interpositio enim
alterius pignoris. alius quoque pro se fideiussorum. licet uideatur promittere factum alienum. ut ff. e. l. diuus ¶ Item illud sciendum est. quod quod dicitur procuratorem posse constitui
intelligi. ut constituatur: ita quod apparat
quod dabit alium mandante me agere. et e
contra et notanda. et quam necessaria ista distinctio. ¶ Porro suum constituit qui soluetur tutori. curatori municipium actori. suis
pupillis suis adultis. suis et municipibus non distinguitur. et de constituta agitur a pupillis
ab adultis a municipibus. ut ff. e. l. cum. Infima quoque notandum est quod in eadem quis hic
actione tenetur si personaliter dicit se polliceri
aliquin impersonaliter loquendo non obligatur.
ut C. e. Auth. sicut. De probationibus

Quia tamen de quibus instituuntur: pactis de quibus
est dictum et de pactis de quibus est dictum operepretium audiamus de probationibus ¶ Videamus itaque quid sit probatio
unde dicatur. quis probare debeat. quis non. cui
probetur. quid probetur. quo probetur et qualiter
itaque probatur multipliciter distinguitur
Probatio est rei dubie per argumenta ostensio. Dicitur autem probatio a probe. ad dubio. probe enim agit qui probat. Is probare debet qui dicit
non qui negat esse tenetur. ¶ Negantis enim semper
rerum naturam. i. per eam consuetudinem nulla est probatio. Non dico quod non possit probare. Sed dico quod non compellitur probare. Et
quo enim actor est instituere fuerunt: ut probationis honus actoris non rei sit immunis. Alias qui tamen reo probare uobis in mora gerit. ut ff.
e. l. Cum. ¶ Aliquando est ex necessitate ab
actore uiceuersa. probationis molestia transfertur: sicut in sequentibus declaratur. Negantis ut ut emancipationem non rite
factam probare debet. ut ff. e. l. iii. ¶ Quod
autem dixi supra incumbere probationem dicenti non neganti: ita intelligo. si par sit utriusque conditio. i. si alter plus altero non credatur. non presumatur. hinc locutioni similis
est rei forum sequitur non rei actoris. si
prouocatione sit esse reum contraria ut dictum. ¶ Sub compendio regula predicta in

telligitur non ex alia parte presumatur ¶ Singulos autem. hanc regulam ex audio. nullo ad
hoc credito. ¶ Ergo commodius septimum est
incumbit probatio qui dicit non ei qui dicat
negatur. Quando si septimum fuisset actori incumbit
probatio non reo. Nam reus semper probare
compellitur non actor. ¶ Pluraliter excipit
ut de pacto. ut qui excipit. ubi de soluto. ut si quis
a prouocatione fecerat. Transfertur enim probatio ab actore in reum. at propter dictum at
propter presumptionis aduersarium. at propter personae
priuilegium ¶ Propter dictum nisi actor dicit
se indebitum soluisse. et reus negat se suscepisse contrarius quod suscepit: probare debebit
quod debitum accepit. ¶ Ratione probationis
transfertur presumptione. si tutor qui non
administrauit. ut eius heres probauit collegam
qui administrauit contra eum depositum offerri. soluendo
fuisse. Eo enim probato pretium pertineret
non ad contutorem qui non administrauit
set ad eiusdem tutorem. Cum enim is qui administrauit non non sit soluendo. recto. et non soluendo
esse presumitur. non is quin administrauit
actum monstrare compellitur. ut C. e. l. iii.
Ratione personae transfertur probatio si quis
actoris priuilegiata dicit se soluisse indebitum. Tunc enim is qui acceperit ostendere
debit se accepisse debitum. hoc ita si totum quod solutum dicat fuisse indebitum. Si autem pro
parte: hoc dicet et si minor. ad indebiti probationem artatur. ut ff. e. l. cum de ¶ Sed
quia in predictis omnibus actori incumbit probatio. cum non reo tribus regulis inueniebatur
ubi est emolumentum ibi debet esse honus actore
non probante. ut qui reus obtinet. res aliena possidens reus. ut C. de re. uin. l. ult. ¶ Probandum est iudici ¶ Non aduersario. licet in dialectica disputatione aduersario probetur. et ad
uersario qui iudex sit. ¶ Probatur id quod legitime in quo in uenitur quod probare debet,
Ideo dixi legittime. quod si queratur non de
pecunia non de crimine iudicium non agitur dixi id quod probare debet. quod de re iudicata regularem ampliis querendum non est. ¶ Ergo
dicitur quod legittima que est quod de pecunia
iudicio discutitur. i. quod sit non is uires. fori
Argumentis probatur horum quedam sufficiunt quedam proficiunt. ¶ Sufficiunt
unius legittime non reprobati testes.
Instrumenta publica rite confecta. ¶ Instrumenta priuata in proprium preiudicium emissa licet a parte aduersa. Proficiunt priuate
attestationes et annotationes quibus quis
quid dicit sibi debitum. ut aliquid esse ut non esse
hoc enim non sufficit. licet a moriente dicatur
set proficit. ¶ Excipitur nisi testator uterque
se tantum relinquisse. quam dixit. Tunc enim preiudicabitur heredibus preter filius. nec creditoribus. id enim quod testator heres dixisse est
datur: quem alter ipse. non autem de uiuente
moriens ¶ Ita autem intelligo. heredes non

esse
est dictum et pactis de quibus
ceperunt
actum
presumptionis
5
m

∴ Ne usum. uo. e. q̄ b nō sufficiunt. piurat ₇ iu scripta contraciis. Nonatum·
cultum. ¶ Velud contrariū missa epta. Arbit. petri. pmalls. Nuō
nasseuerio. ¶ Ut enim pfessio. ¶ Viduam deuestio. Instrumto
nū subiectio. Fium. Uxor. ꝑ communionē fuit obsequii ex ubito
ut. C. e. l. Fatios. l. Seq. l. Nō. l. uis. l. Fin. l. Ag.

debere inquirere. si op sit laboriosam inquisitio
ne decessorem. q̄ se ipos inueniantur. Ꝺ p
uno arguere. ¶ Certum cessante agone. ₇
laboriosa inquisitione. si quid subiectum apd
eos reddē inueniatur. ab alio rectissime patri
aliter postulatur. ¶ Porro post patris uerum
tum filii inquirere potiunt. amplius eē ap
extraneum. qm apat fuit uenitū. ¶ Pre
sumptiones quoq non sufficiant. l; pro fia
uint. ut testis inimic suspicio. siū suspectio
uitat. priuata qm scriptura. ¶ Tardiuntur
ex sola presumptione. n̄ anteā contrariū p
batur. scam datur. ū si cyrographum inuenia
tur cancellatum. Si expressā cū scriptis se de
bere quis cauit. l; sit. tres scripsis diuiturni
ones cum uxore alicuī quis colloquiū bre
uiuntā fuit. v. ff. e. l. Cyro. C. d' nupt.
tu. pēr. l. Gnāli. Aut cum d'applitari. At
uere probatur. at si probatur. sicut at ge
cipitur. at qi excipitur. ₇ sic at quis ē uē pdo
v. C. unu. l. Siquis inuitā alias quis lucg
gnosic predo censeatur ₇ puniatur ū prdo
v. C. uiii. l. Non abre. ₇ l. Cum querebatur.
¶ Insumma notandum ē ₇ p fuorū
qōes rem dubiam aliqn probaui. v. ff. e.
Cumpro. ¶ Item filī ē ususpi potesta
te constitutus probare deb; se fuisse em
ancipatum. v. ff. e. l. Si filius. Item p pre
cum de non pecūio fem si debitori his quit
excipit. non ipē l; petitor probabit q nō d
bitorisiñde queuit. At gellus h' co q phi
que contradictio; mis qm nō inemetipsis autem
v. ff. e. l. Si pue. ¶ Ut putamus diapo
nit q creditor ē hedem debitoris que exap
replicationem obic. ¶ Si ₇ at; qui excipit
₇ dicat se non respondisse nō pbat l; ilq
agit. v. ff. e. l. Quociens. hio q h lic; excipi
at simplr. agat. sed Ire sic legatum pro
bare deb; defunctum fasse se alienā re
legare. ut quid simile. Vbi duplicare uolu
se. mabres nō legatum pbare deb; defunc
ti uoluntatē mutasse. v. ff. e. l. Xuis
l. Cum. ¶ Item sciendum ē q p iustum p
sumptionem iudex absoluit. v. ff. e. l.
Pauli. ¶ Ad condempnationē proficit. pu
tasi defiliatione queritur. ₇ opta aduxo
rem missa probatur. ¶ Sitenia ḡ dari
at ꝑ probatione. ut pinstrumenta pcestes. at
p presumptionē. at p confessionē suā
at p psumptionē iustam at ex eo solo. q
iudicia liqueat putauit leonē repstas su
specum tutorem remouendum. ¶ Insum
ma ē notandum ē q probatio uicit p
sumptionē. v. ff. q. metus cā. l. Nō. ¶ Pre
sumptio ꝙ paliam psumptionē uincit
Ecce enim si quis ei qui usq ad certum mod
cape potest aliquid. Dū inche multa at
que michi praūt. eid' eo lego. hoc uicos
is pro quo ū cumq psumitur succubi. ni pro
bauit predicta multa ad restitutionē pue
nisse. uidetur enī eo q ille plus capere

potuit nō in fraudem leg hoc in testamento ad
iecisse. v. ff. e. l. Q. re. est aute presumptio
alia legis. v. C. admace. l. Vlti. hoc in quan
in fringi non pot. C. d' iuram. pig. l. Vlt.
alia ē fti. hinc omnia in pot. v. ff. q met.
c. l. Vlt. ¶ In summa notandū ē q in acci
tionib; op ē probationib; luce clariorib;
siū instrumentis dubitatis. siū testib;. xx. an
nis non minorib;. v. C. e. l. Vlt. ₇ ff. e. l.
Inter. De testib;.
Explicatum de probationib; ingrē. Nē audi
amus p spēs. ₇ quia probationis due sunt spēs
testimonia ₇ instrumenta. ₇ dignior ē testiū uox
uiua qm instrumentorum uox mortua de testib;
p̄ina loquamur. ¶ Videamus itaq; qui se prouati
dit publicum testificandi offm. ₇ qui excuse
ne testificentur. qui reiciantur. qui admit
tantur. qui cogantur. quid debeat intuere ₇
qualit ₇ q̄ debeant eē ₇ quotiens produ
ci possint. siquidem constat q testificandi
offm publicum ē. Cogantur enī testes ut te
stificentur et recognoscant signa sua. v. ff.
d' test. exibn. l. pnlt. ₇ C. e. l. parentes ₇
l. libinoa. ¶ Itam ₇ notatum ad honores
tutelas ue extraordinem pignorib; captis
compellentur. Siue fure inchoare nemo
cogitur. quippe pcnū inimicus. q eucē dr̄
rite quis accipit. v. ff. d' p. d. l. solent. ₇
ff. d' furt. l. falsus. Nec enī suū fugitiuū
celat. qui nō indicat. ¶ Excusantur a testimonio
quidam p morbum. ₇ p senium. quidam p affi
nitatem. ut cognationē. Sic enī eē genē
ut eē excusatur. i. nō cogitur. l; admitti
tur. v. ff. e. lege. ₇ l. Inuiti. ¶ Sunt ita
alii qui reiciuntur. at ipō iur. at p offm.
Ipō iur. ut impubes ₇ maiorib;. xx. annis mi
nores. ₇ in iudicio publico dampnati. ₇ pri
uatis quib; dam. ₇ quib; i uinculis publicis
habentur. ₇ qui ut cum bestiis pugnarent
se locauit. ₇ qui palam turpe questum fe
cerint. ₇ qui ob testimonium pecuniā acce
pit. ¶ Parentes quoq; et femine eē fi
lios ₇ emancipatos nō audiuntur. nec
eōe. nec liberi eē patronos. forte nec eōe
nec mulieres intestamentis. nec aliqui in re
sua principalit. ut scdm excepti lega
tariis. Nec hii qui in alia causa ₇ eiusq
uondam testimonium dixerunt. meum i
quemadmodo dicere gestiunt. ¶ Si; hiq
rede domo propiu producentes. producantur
rite testificantur. l; nec patroni contra illis
quib; patrociniati sunt testimonium dicunt
forte nec eē eos. v. ff. e. l. ii. ₇ l. Iuspte. l.
ydonei. l. testis. l. nullus. l. questium. l.
repe. l. ereo. l. ob carmē. l. produci. l. te
stes. l. mandatis. ¶ Offo iudicis repelli
e frenata testiū multitudo. v. ff. e. l. i. ₇
eptlitur interim ame. × aliqū tū inimi
cus summe opinionis admittitur. v. ff.
d' q ib;. l. i. ₇ valde inimic. v. ff. e. l. iii.
repelluntur. ₇ hii qui unū ₇ eandē sermonē

sciendum est q

iurare q̃ debẽt ex parte ꝑsone. ut continet̃ ab ... fine. ꝯ quã ꝓducunt. Item illud sc̃e. ꝙ si te stis liber ... dicatur s uis nõ loco ... iurare deb̃. si suus ... quilibet ... in

strumento liberali exibito. ut in instrumento primo testificatur si dicit ... 7 cũ eminus ... cepta. ꝑus firmatur quã ... Si alr̃ testis ... illico testificatur. ut. C. ut. lite.

Iuramentum dicunt. Item ostendo iudicatur ꝑlimum: qui falsa aut uaria testimonia dixe runt. ut utriq; parti prodiderunt. qui e audi ab puniuntur. ut ff. e. l. q. falsa. Item eo guntur ꝑ cum tñ nec admittuntur. nec cogi tur. nec heretici ut iudei ꝯ catholicum testimo nium ferre compelluntur. ñ mali uiuo. nec ap stole qui sunt plusquã heretici. ut iuramento te stimonium dicant. Iurare debet ꝑ litem. q. ñ antea ñ forte ex ã maxima. ut aut̃. e.

Iurare debet ꝓ iis in ce. i. se uidisse 7 audis se. 7 sub presentia sua solutum fuisse. ut. c. e. l. testium. Item in omni iudicio. ñ amplior nu merus exigitur sufficiunt duo. Plures ꝑ sunt testes ab eodem in iudicio ꝯ 7 in eod̃ ... Item forte ē id testes. hic nõ ñ duplex 7 iur duplex dilatio detur ꝙ ꝑ una e eade continuata cũ cognitione testes eidem 7 alii sepe possint produci. Item plusquam quater producere ꝑ pot. ñ nulla dilatio ē data sue negata. tñ data ē ut una ut 7 alia. s; tñ nõ semp quis producere pot quater. quibus quar non tñ sequitur semp quater. Item si denega ta ē dilatio omñ. ut ꝑ prima. si. t. ꝑ sc̃da tertia. sui ãna nec semel quis producit. sui semel. sive plusquam semel. duplus produce testes non pot. nisi appellatur. ut nisi iudici iudex subrogetur. ꝙ qui semel tñ. 7 plusq̃ semel. ut h. s. r. quater. s; non plus quã quater In summa notand ē q. nec fur. ñ qui intestabi nec infames testificantur. nisi forte in maximi nec iudices ... aliis in qua sit iudices nec mediatores ñ utraq; parte uide te. Item nec testibus unicus. ut sm eũ iudicet tur audietur. s; ꝑ eum qui multum ꝑsumitur ꝯ argumentum ... d. ut. in. l. Sedus. Item testes intra. ult. dies. xv. non sunt de me di. ut. c. e. l. ꝑitit. Item quod dicens s; testib; producens apud arbitrium. cũ non sopita fuit a iudicem tamen arbitrio ... que in prod ucti sunt: uolunt ne possē testes iuramento produci uoluit. ne eorum testationes uelunt nunc in iudicio fuis admitte. Hoc ul timum intestibus defunctis necesse ... teste tum 7 mortuos 7 contradicta potius argue necesse expedit iudicium. s; laborat ad repulsi. ut. c. e. l. ult. Item hii debent testifica ri quorum fides nõ uacillat. ut ff. e. l. i. q. nõ excusantur. nec inite ... possit tam; coguntur. Sed cum hoc edictum prohibitorium sicut ꝓcuratoribus. ut ff. ꝓcurat. l. iu tus. Item ... testium ... nõ testimo nium credendum ē. ut ff. e. l. iii. 7 C. eod. in strum. l. iudices 7 aut̃. apud. Item in summa notandum ē q. in causa criminis ma gistratus si sunt presentes testimonium dicere compelluntur. Item si plures testes ab utraq; parte producuntur: his credendum ē qui testi monia uõ proximiora nõ enim admulti tu dine in respici oportet. s; ad pauciorem ... ne

stium quib; lex uirtualis consistit. ut. ff. e. l. ob carmen. Item ... quoq; ñ ... tum. ut. ff. e. l. ult. Item illud sciendum ē q. lic; non quales ... ut qui testes opor tent accedi. ñ tñ solutum ... opus ē ut testes. ut. sunt rogati. Item ... si ꝑ solutionem ... celebrata. ut qui confiteretur di cit factum fuisse testes ... confessionem cre ditoris dicentis sibi pecuniam solutum ee. ... si debitor confiteatur pecuniam a se ... fuisse. Quippe tunc testes rogati. ut. exiguntur. ut dut̃. e. ... In summa notandum ē q. ex ... testium non pleges s; ... ē introductum a solemnione allegatione. repetito dum ... Item ... dic filius meus me ... uit uiuus aut mortuus ē. 7 ... dic immo uiuus mortuus ē uiuit aut me ... tulit. Item ꝑ ... q. ... scribitur forma se ... inductum ē 7 ꝑ eum ... inducere est ut iudex nõ ñ ꝑ allegata iudic; lic; ut uita tem nouit. Item ampl. sciend ē q. numquã legi. quod siquis aliquid uiderit ante pu bertatem de eo possit testificari. ꝑ pubertatem. Item nusquã legi. q. si quis testes ꝓduxerit posset ñ possit eos arguere: si dixerunt ꝯ se. Item nusquam legi q. testes ... q. dicent ꝯ eos qui produxerit se. Item nusq̃ legib; legi q. alr̃ testis alium audire nõ debent. Et nusquam legi q. si uis olim de eq. iudic. cũ sui ee possit. ut non possit cũ ... testimonium reddere. in simul testamentum. Item nus quam legi q. iudex quondam. ... nõ iudex possit testificari se tulisse sententiam. Item nusquã legi q. liberi pro patrono non possint testimonium reddere. Item nusquã legi qu ... testis admitti ... ut ad ꝑsumptionem. Et nusquam legi q. consobrinus pro consobrino pos sit ut non possit. ut uolens. ut nolens testi ficari. Verum legi ne ei inuito testimonium denuntietur ꝯ consobrinum. ... g sinoluit pro testificabit. ... nõ sequitur Et nusquam legi q. testib; reprobatis ... quis possit. ut non possit uti in alio iudicio Et nusq̃ legi q. testes tempus 7 locum semp deb ant dicere. lic; enim ap monte pesulanum ... maliciosissime fiat id semp 7 condic. Et nusquã legi q. testis productus ꝑ aliquo capitulo non possit. in ... ẽ ... cũ producitur sr̃ alio capitulo. Et nusquã legi q. is ꝯ quem testis ꝓductus ē non possit po stulare. ut eum sibi ... ꝑ se producere. Item nusq̃ legi q. quis ... negotium t. ... improbus ... admitti. Item nusquã legi q. is qui ꝓ duxit duos plures ut testes possit ... q. alios produxerit aut nõ. Item nusquã legi q. sr̃ uno capitulo quãq; ... produci fieri Et nusquã legi q. coniux pro coniuge possit ut non possit testificari. De fide instrumentorum 7 dam

Explicito tractatu, pluriois ... missioe ... 7 dam ...

Right-margin notes:

... uõ ... posse ... ꝑ ... [illegible]

Alleg. ... d. ... [illegible]

... obstat huic capitulo. q. liberi ... [illegible]

Item testis ꝓduct ... sup aliq cap. ... ꝓduci ... sup alio, i eod ca. ... [illegible]

... hec ego ... legi ... posse testificari ... [illegible]

strumentum. Vnde dicatur instrumentum. Quot
sunt genera instrumentorum. Et qualiter instrumento fides imponatur

q inducatur p uocem uiuā subiciam⁹ de exhi
bitionibus spē que fit p uocē mortuā. hec p
scripturam. Videamus itaque qualiter cōueni
ant et differant. quid intelligatur hoc nomine in
strumento fides imponatur et per quos. Regulariter
possunt uox uiua. v. C. e. l. in exer. Fortior
tior ē uox uiua instrumento. Si tamen plures te
stes ab eodem producti uaria dixerint his cred
itur qui uisi meliora protulerint. Et item contra
rium si ab eodem plures. v. C. e. l. Depre. hec
tamen intelligo ad producentis commodum. Fortior
tior ē uox mortua quam uiua in multis. Item
enim in emphyteosi donatione. ubi quingentos sol
et C. summorum se maiorem dixerit. l. iiii. et C. de
testibus. l. testibus. l. testium. et C. de inmunitate. pec.
l. generaliter. et C. de suffragio et in testamento et in a
cta insinuationis instrumentum sufficit. licet et testimoni
um non sufficiat. nam in testamento rumpitur testamen
tum uiuum suo tantum contrarium dicente se nolle ualere
testamentum. Item et censuales professiones fac
ta testibus. et potiora sunt quam census. v. ff. de
appellatur. q scriptis continetur. Item quod instrumentum ut
probat in instrumentum. Item instrumentorum quedam sunt priuata
omnino et nullo modo publica. quedam sunt publica omnino
et nullo priuato modo. quedam sunt priuata et pub
lica. Item instrumentis fides imponitur ut faciat
fidem. per testes. per literarum comparationes. Tu
autem comparabunt literas cum literis. qui
comparare nouerint. et iurabunt q sine malicia com
parabunt. sed autem comparatio est. v. quibus instrumento
rum. Exhibitis instrumentis quibus aduersarius suus
uti uelit per comparationem fit. Item et instrumenta que
ex archiuo publico testimonium q proferentur pu
blice. Item ex forensibus instrumentis. Item et ex pu
blicis etc. Item et ex cyrographis tum testi
um subscriptiones habentibus. Item si de his du
bitetur omnibus et iurantibus ut ex his duobus cy
rographa probabuntur. unde per ea collatio fiat.
Si forte testes non uiuunt per collationem aliarum
literarum predicta cyrographa probabuntur.
v. C. e. l. comparationes. et aut. ad hec. Quidam
dicunt probari testes qui uiuunt. alii uiuunt
solam subscriptionem aut totalem confectionem
ut iure totale non uideatur q possit procedere
ut ex eo contingere ut testes totale instrumenta
conscribant. Item si scribentem cur ab his autem
uteremur. cur per ea non probaremus pro que
fit collatio. et non per ea atque fit comparatio. Item si
testes solam subscriptionem uiuunt. non uide
q recte comparatio fiat. Item si cum et secun
tute fiant soli comparationi non fiat credendum.
v. C. e. aut. et si. Probantur instrumenta fa
lsa per eum contra quem producuntur si apparet
in prima figura nec is qui producitur necesse
habet probare q sit uerum. v. C. de probationibus.
Porro si non est in prima figura cum fit uicia su
spectum per producentem probandum est q sit ue
rum. v. C. de probat. l. prolata. et C. de falsis. l. ubi
In summa notandum est q iudex non debet alli
gare animum suum ad uniuersa prouisionis spetiem .

v. ff. de testibus. l. iiii. Item ergo exceptis casibus qui
excepti sunt. non obstat siue instrumenta non
fuerint confecta. siue facta fuerint perdita. dum
modo fides ueri aliter possit esse comperta. huiusmodi
scripture ut non per eas uirtus substantie. sed ut per
eas uirtus probetur. v. ff. e. l. iii. et ita ff. de pi.
l. cibaria. et C. e. l. i. statum et l. Si sol. et l. Iustum
et l. Cum in. et l. Censum. et l. ibi. Item in summa
manotandum est q licet is qui productum instrumen
tum probauerit illud esse uerum. aduersario tamen de
calumpnia iurante et dicente. q probabit esse fal
sum. est exhibendum. Ceterum opere non fer
et reputabitur falsum licet probatum sit uerum
hoc tamen possit iurare q non possit exhibe
re. Tunc enim antaphirti uel opprobatur. licet falsa
dicatur uno. non forte is qui falsam dicit teste
habet qui uiuerent q instrumenta legerunt. Vel quia aliud instrumentum
tur quam iudicia falsum sit. aut q alio modo contineri
negotium uincere sit. Item ex his que dicta sunt
colligitur. q licet quis probauerit instrumentum q per
duxit uerum aduersarius et audiatur si uelit
probare falsum. et est hoc notabile. Item in summa
notandum est q apoche que sunt de recepto. et
antapoche que sunt de soluto ad fidem suffi
ciunt. licet sint priuate scripture. Tribun
aut apocham creditor debitori. locator co
nductori et uice uersa tribuenda est. si petatur
antapocha. Si tamen non petitur ut petere non tri
buitur non obest. v. C. e. l. plus. Item
in summa notandum est. q si quis ex instrumento
conuenitur non est conueniendus ex iudice. l. ex
exemplo. q sumitur. sed ex autentico. l. de exem
plari a quo sumitur. v. ff. e. l. ii. plus uale
Reglare est plus ualet q (q agitur quam q simulate con)
agitur quam q simulate scriptum est. ut uitare re
uelata discretur a scriptura simulata. Item fit
aut simulatio tribus modis. de p̄. i. forma. de ca. i
causam et de utroque simul. De primo in hunc
modum puta si quis emit et alium emisse scribi fe
cerit. De causa in eam si quis uendidit et se donasse p
scriptum iactauerit. Item de utroque simul sicut si
uendidit et scriptura probatur q sit donauerit. In
eadem cum plus ualet q scribitur quam q agitur. v
ff. de usur. le. l. Si uiali. Item nemum ualet
priuata maritus donauit uxori scriptura. iudi
cium dicit. Non ualet donatio licet cogantur q
dicitur non agitur. nec simulata uenditio q id
non agitur. Item alique falsitas uitiatur ui
ciet. puta si uidicatum in aratum fit. Item si
testamentum testator dixit. uno do lego q negatum
cauerit. licet testis non caueat in id tamen
legatum petere potest. Simulatio est testificatio
ni falsam puta si quis spe future numerationis
se accepisse caueat cum non acceperit. et sub li
centiore tacuit de commodato.
Expositis personalibus actionibus etc. l. conditionibus
quibus predicta uincere oportet. dum ut si. et
rationes aduersarios que aduersus operari
c q hec ex actibus nascuntur. et horum quedam
rebus quedam consensibus celebrantur de his quibus

comodata

fe testator
scribit

plur. l. Cultus. Instrumentum hic appellatur
C. e. l. i. Dictum est instrumentum quod proponitur

testibus

cum sit iudici suspectum

alius instrumentum
contineri

alias scribitur

men

q. contrahunt. q. contrahit.

contrahuntur. primo audiamus. Et in his ponuntur in medium gratia accipientis tantum ut commodatum, interdum gratia utriusque ut pignus. Interdum gratia dantis tantum ut depositum. De commodato primo loquamur. Videamus itaque unde dicatur, qualiter contrahatur, a quo commodetur, cui commodetur, quid commodetur. Et actiones ex commodato oriantur et quibus et in quos et in quantum dentur et quales sint. ¶ Dictum est commodatum quasi commodo utentis datum, id est ad usum concessum. ¶ Commodo inquam illius, qui accommodatum sibi accommodari petiit, licet actio commodati commodatarius duplificet. ¶ Eius enim putatis commodatum ipsum amisit, hoc est forte occidit, quam in precium tantam perdidit. ¶ Re contrahitur commodatum ut mutuum, depositum. ¶ Commodatur a domino. ¶ A non domino, quam b. f. possidet. Amplius etiam predoni commodantibus debetur commodatum restitui. Licet enim nemo quod suum non est possit pignori ponere tamen unde et commodare. Commodatur servo et homini libero, suis patribus, suis filiis, et pubi et impuberi, et impubes tamen licet obligetur non obligatur ex contractu nisi ex dolo suo, ut sine dolo suo locupletior inveniatur. ut ff. e. l. iii. Commodantur res mobiles, se moventes et immobiles. Verum mobilia sepius commodantur. ¶ Immobilia raro. Pecuniam quoque ad pompam commodari contingit, res certe. sed tantum rustice. ut ff. e. l. iii. ¶ Incorporalia commodari me legisse non memini. ¶ Ex causa commodati tres oriuntur actiones. Directa, contraria, utilis etiam. Directa competit commodanti vel heredi. Commodanti inquam rem suam alienamve. Nam et commodatarii vel heredi utilis datur. Si non vero commodatum est, sed per interpositam personam putatur pullus qui commisit equum commodatum restituitur. ¶ Si meo iussu. Amicus Germanicus stabulo pro auctoritate equum accepturus est eo utili commodati conveniet. ¶ In habeto primo venit ut res commodata restituatur et non deterior. Nec enim res reddita que deterior redditur. ut ff. e. l. iii. ¶ Venit in partibus et occasione rei commodate. ¶ Venit et dolus et custodia. ¶ Venit et culpa levissima. Diligentissimo custodiam non convenit. ¶ Hoc in eo intelligo si regulariter contrahitur commodatum id est gratia accipientis tantum. ¶ Porro si contrahitur gratia dantis tantum puta si etiam quem ut uxori commodetur ut cultior ducatur, dolus tantum prestatur. ut ff. e. l. Sive sui fructuum. ¶ Et quod si gratia utriusque commodatur puta si amice tuus ad cenam invitatur et dolus et culpa dumtaxat communiter prestatur. ut ff. e. l. In rebus. Porro nec casus fortuitus nisi intervenit prestatur nisi vitio commodatarii contingerit, ut nisi id convenerit. ¶ Contraria competit commodatario vel heredi in commodantem vel heredem. puta si quid utile impensum est circa commodata per contrariam reposcatur. Si intempestive commodatum revocatum est contra

tria agitur. Si pro eo quod commodatum est dampno commodatarius afficiatur contrario iudicio experitur. ¶ Adiuvari quippe nos non decipi beneficio oportet. ut ff. e. l. In commodato. sed

sepius fuit ante res commodata sit. furtum fecit commodatarius sciente ad usum esse expiorem. Ignorantem vero dando ut delinquendo liberabitur. Venit et usura pecunie et rem commodatam tenuerit in contraria commodati actione. Que utiquam etiam sicut recte contrahitur, et sine principali potest moveri. ut ff. e. l. In commodato. ¶ Illud constat quod hee actiones personales sunt et perpetue et bone fidei et civiles. ut ff. e. Iudex. ¶ Dantur heredibus et in heredes sed dumtaxat pro parte hereditaria. ¶ Excipitur nisi forte unus heres totius rei restituende facultatem habet nec id faciat. ut ff. e. l. ult. ut in eo sacro heredis agatur, et eum in solidum ipse condempnatur. ut ff. e. l. In commodo. § ult. In summa notandum est quod pater et dominus non nomine culpe tenetur sed nomine dumtaxat doli pro adimisit iuvenem commodatam filio suo vel servo conventum. ut ff. e. l. ait. Illud quoque sciendum quod nemo commodando possessionem amittit ut ff. e. l. Rei. Nisi forte oblata litis estimatione susceperit. Tunc enim rei efficitur. ut ff. e. l. Sive fui. ¶ Item in summa sciendum est quod utilis actio commodati ratione persone dicitur. Recte enim filio hominis bona fide illi serviens commodavi, utili commodati ago. ut ff. e. Duius. ¶ Item illud sciendum est quod legitur eum qui cum pluribus ut lectum commodaverit singulis partibus recte acturum. ut ff. e. l. In commodo. Vel puta ¶ Istud recte intelligo, id est non directo. Cur enim unam partem repoposcere aliam delinquere quis non posset. ¶ In summa quoque notandum est quod si res commodata perdidit et precium patri non condempnati solum res postea in possessionem commodantis pervenit, ut rem ut precium arbitrio suo restituere cogitur contrario iudicio. ut ff. e. l. In commo. § ult. Sed si res adhuc pervenit illam potest retinere. Porro si per iudicialis sententiam estimationem reperiendi quam repetere non valet non meum sed commodatarius erit arbitrium. ¶ Illud quoque sciendum est quod si rem commodatam commodator subripuit certum nescientem a. de commodatore condempnatur ei vel pro solum. hoc quidem propter iudicantis auctoritatem non repeto. sed etiam iudicium commodatarium intendo. ut ff. e. l. Re.

De actione pignoraticia.

Quoniam ex causa pignoris secundum eam significationem secundum quam re contrahitur actio pignoraticia contrahitur nascitur, de pignoraticia audiamus. Nempe et proprie solo pignus contrahitur. ypotheca oratur. Secundum hanc significationem in viii. de pignoribus agitur. Videamus itaque quot actiones iste competant. s. directa pignoraticia. utilis. et quibus in quos in quantum dentur et quales sint. ¶ Directa pignoraticia competit regulariter soluto debito. Soluto tamen quod nomine et naturaliter. ¶ Ut creditori. ut et ex voluntate alii esse et voluntate quoque quos. nam si ego mei creditoris creditori solvo, pignus in medio. Item si alius pro me solverit. ¶ Simplicia quoque pacto et in tantum prestito ante debi

tur

tore: quia in eo ordo pigno. nō queritur actio
ꝯ iuris inspirationem quamquam quod celebrata solu
tione. pignoraticia competit actio. puta si debi
tori sit acceptolatum ¶ Fructus quoque percep
tus et qui percipi potuerunt: et dampnum a creditore
in pignore datum. pigno. inducunt: per uiri
figmentum. ut aliud conuenerit. v. C. e. l. i.
et ii ¶ Sed et qui paratus est soluere: pigno. pot
intendere ¶ Ergo non tantum post solutionem
sed et ante pigno. competit. puta si pecunia spe
sumatur inlationis causa. non fuit inuita
hic rei argumentum pro his quod lege debitorem ante
solutionem pigno. posse agere. si creditor per
industria debitori edificanti instrumentum
non exibuit: et ideo minorem locum debitor in
edificauit. v. ff. e. l. ult. Ergo regulariter
post solutionem. ut post id quod habetur: pro solutio
pigno. datur. Sed et ante quam sit solutum si
cut est dictum ¶ Interdum et post solutionem
cessat. puta si cyrographaria debitum pecu
nia ut si a debitore creditor pignus emit: v.
ff. e. l. Nam ¶ Quamquam domini uoluntate
sui preuaderint. siue sequatur. sui debitor soluit
siue alius pro debitore soluit. uolente. ut: nolē
te. ut non nolente. ut nolente ¶ Sed quamquam ipsa
pro debitore solutionem celebrat. puta si credi
tor ancillam pignoratam prostituit. v. ff. e.
l. elegantem. s. ult. ¶ Veniunt etiam fructus si qui pig
nerauit rem alienam sine consensu domini. Nam
et predoni datur per communionem fructuum a credi
tore eodem modo. b. f. p. percepturum. v. ff. e. l. Si
pignore ¶ Dantur predicte actiones. scilicet pi
gno. directa. utilis. debitoribus et eorum successoribus:
et creditores et eorum heredes. Tutori quamquam et cu
ratori et procuratori. si tamen eis fuit mandatum.
directa. pigno. competit. Sane pupillo adulto.
mandanti utilis preiudicatur: directe debebit
v. ff. e. l. Si rem. s. Is quoque et l. Solutum
s. ult. Veniunt in his actionibus scilicet directa: ueni
unt fructus percepti et qui percipi potuerunt atque resti
tuendi inde tamen ac computandi. Veniunt
et fructus contrarie. ueniunt et usure penarum aut
debitoribus extorta. v. ff. e. l. Si pigno. ¶ Veniunt
et dampna in pignore data per creditorem uel per
alium creditoris dolo. uel culpa lata leuique
v. ff. e. l. Si com. l. lata. ¶ Item siue aditio pig
re: creditor aliquid ultra debitum habuit ad
usuras quoque tenebitur ¶ Puta si id fenerauit
Si in alios usus conuertit. Si creditus supra
lucrum restituitur. ¶ v. ff. e. l. quamuis. l.
Si cautum. ¶ Contraria pigno. creditori datur
et eius heredi in debitorem et eius heredem. et tibi uica
sibi. si impignore utiliter impendit. sicut enim
debitor delicatus non placet ita honeroso cre
ditor displicet. v. ff. e. l. Si fi. ¶ Preterea si
a debitore accepit rem alienam uel pignori
obligatam non admodicam eius pignori est
ditor acceptum v. ff. e. l. tutor. l. Siquis
Sed et contraria competit si debitor id quod obligauit
aurum esse affirmauit creditori imperito cum
es fuerit. Et stellionatu quoque potest accusari qui
fallit. v. ff. e. l. i. l. Si rem. l. Siquis in s. et l. curet
Et et mutabili et notabili modo contraria pignorati
cia creditori datur. quia reddidit pignus debitori
qui fefellit creditorem non restituendo pecuniam
quam ius sibi promisit. ut ff. e. l. iii. Il

illud consultar quia prefate actiones causales sunt
bone fidei. personales. perpetue. ¶ In summa not
andum est quod licet conuenerit. ut liceat credito
ri pignus uendere non tamen cogitur uendere
porro idonea cautela sibi a debitore prestita
complectitur debitori uindicandum tantum. v. ff. e.
l. quamuis. ¶ Item si creditor cum plura man
cipia pignoratitia sumpserit quedam ex illis uindicat
et euictionem promisit. non uenditor alio pignus
retinere potest. donec ei de indempnitate caue
atur. v. ff. e. l. Si necesse ¶ Item illud sciendum
est quod omne debitum oportet esse exsolutum
aut eo nomine satisfactum. ut pigno. nascatur
i. iudicium possit. v. ff. e. l. Si rem. Et non si
tis facere si satisfecisse prodest. v. ff. e. l. iii.
pro illud. scilicet. Est quod si pignorum non recte agit.
si non dum obtulit. tamen si postea in iudicio offerat rec
te agit. ac si apte dixerit ...
ceretur non autem his casibus quod non recte agendo
aliquit. v. ff. e. l. Si rem. s. ult. ¶ Sed il
lud sciendum est quod si creditor idemque pigno
ris uenditor cum actore pepigerit. ut debitori
liceat pignus recuperare. profecto potest debito
utiliter uendicare. aut in factum actione aduersus emp
torem agere. v. ff. e. l. Si cum ¶ Creditor
cum pignus reddat de dolo suo debitori repro
mittere. v. ff. e. l. creditor. ¶ Sed et illud sci
endum est quod principali debitore conuento. uel
fideiussore liberato non contingit nec ergo pi
gnoratitia competit. ut ut nouatio facta fuit
v. ff. e. l. Solutum ¶ Item illud sciendum
est quod reprobata pecunia soluta debitorem non liberat
nec pignoraticiam inducat ¶ Sed uitio oportet
solui. sed numini reprobi sunt reddendi. v. ff. e. Greg. l.
elegantem ¶ In summa quoque notandum est quod
si pignus perierit sine creditoris uitio. debitori de
perit ut conuenit. et generaliter. ut omne periculum
creditoris preterea. uerum nec omni periculo suscepto de
naturali uitium tenebitur. licet si specialiter premi
sisset teneretur. Nam quedam specialiter obliga
tur: nec tamen in generalem obligationem ueniunt
Sed et si sine uitio creditoris pignus debitum factum sit
creditori non imputabitur. Ecce enim si cul
ter creditori obligati sunt et audire sunt
accepti. sicque fuerint necati. uel quomodo non im
putabitur creditori. v. e. l. ult. ¶ Quid tamen di
cemus si creditor amisso pignore debitum re
petitur. et capiatur. ut cum uitio amissum fuit
debitor qui excipit et uitium intercessisse di
cat probare debet secundum quosdam. Et sic secundum
hoc creditorem sufficit uitium si probatur. quod autem
sit. hoc non probatur quod sine uitio perdiderit ali
is placet contrarium. i. quod debitor uterque prouare
i. esse amisse. et sine uitio amisisse. v. ff. lo
cati. l. Siquis. ¶ Imperator. De exercitoria. institoria
Actiones diuersis pignoraticia. actiones ciuilis sed accessoria. ac. i
cessoria. Nunc audiamus de precoriis similiter acces
soriis. Et quia harum quedam directe inso
lidum uel exercitoria institoria. quedam de et. de
institoria actiones et instituit a primo loquamur nō
Et quidem sciendum est quod debitum contractum
per ministra actio retur datur. institoriam si sit
hodie lib. uel et proponentem que nomine appellata directa ē.

Ω Directa pignoraticia datur pigno
ranti veniunt. ¶ Alienam

ut res restituatur.

:Sb7

tuo institoria non proprio nomine capit. Sed et
erit si quis cum magistro navis contraxerit. Vbi
vice exercitoria et preponenti gemina actio
datur: directa contra institutorem navisque duc
torem. utilis contra exercitores. cum his. v. ff. e. l. i.

(margin: ff. eod. l. i. § ult. et l. 2. ...) Et actiones iste semper sunt utiles. hec
tamen utiles in eo dumtaxat sunt directe utiles. in
dum sunt utiles utiles. Licet enim si utiliter aliter
fuerit contractum. ad exemplum institorie
l. utique agitur institoria contra dominum. v. ff. de
ff. l. Si com. In summa notandum est quod et in
procuratorem generalem utilis institoria datur. v. ff.
e. l. Si, et l. et ideo. l. in eum. Item illud sci
endum est quod licet prepositor a institore suo si
devulserit. non tamen institoria tenebitur. v. ff. e
l. in eum. In summa etiam sciendum est quod si ful
lo pergere proficiscens rogavit quem ut discipu
los institutos suos et post eius profectionem unus ex
discipulis vestimenta accepit et fugit a fullone
rogatus fullonem tenebitur. si qui institor rele
ctus fuerit. si qui procurator. et istos non tene
bitur: nisi affirmaverit discipulo recte credi.
v. ff. eod. l. iii. § ult. ——— Cetera que di
cuntur in summa institoria potuit inveniri.
de tributoria actione duplici ratione tacebo
dico. et quia dicta mea in modico aucte. et quod dicitur
in summa institoria satis habetur. Quod cum eo qui in
aliena potestate est negotium gestum dicitur. de peculio. de in rem verso. et de
peculio quod iussu quoque iussu. et de in rem verso.

Peculio que pretoria est et accessoria in solidum datur
non de ea statim aliquid dicamus. hec namque actio
inde nominatur quod domini iussu patrono. a. per
misit directe a filio servo-ve ade
contrahitur non ad filium servum-ve. sive ad ultra
generaliter. sive specialiter. coram testibus. per nuncium per e
plam. Nomen autem si iussio facta est hac actione
agitur: sed ex mandato similiter. Ex subscriptione
(margin: et) generali habitas dominorum et parentum hec actio
oritur. v. ff. e. l. i. Finito in rem verso tractat
actio datur quotiens. at. mandanti. ut negotium
gestum agitur. Illud autem sciendum est quod in
(margin: ...) rem dominii esse factum et quod bono domini non cessit. pu
ta si quid ei ad luxuriam turpem sui sumptus
fuit subministratum. nam scrutinium in orecis positum
tum licet et sic actionem de in rem verso inducit.
v. ff. e. l. iii. datur et alia actio que vocatur
utilis. puta in filium emancipatum ob nego
tium secum contractum cum esset filiusfamilias. hic
namque emancipatus exheredatus. abstinens
ex modico institutus. dum taxat in quantum
facere potest convenitur. si cum contraxerit. se pa
terfamilias esse mentitus est. Iste tamen filius sisti lo
cupletatus solvendo idoneus. quare non con
venitur in solidum. et in priore actiones contra peculium
i. exer. insti. tri. quod iussu. de in rem verso. utilem
et de peculio actio datur. sed non convenitur. Ita
tamen de peculio agitur si legitime contrahere
nam ut si usus intercesserit. vel de fenore do
mandavit non agitur. In hac actione si se
mel deduxit dominus. et item velit deducere
distinguitur an eandem portionem peculii reliquit

inter. sed licet item deducere sine minimi de
ducet. Sed in damnum deducet si alium esse
qui non posset. v. ff. eodem. l. Certo. In summa
sciendum est quod in actione de peculio. licet et actione
pro socio et in similibus non est locus cautionibus
pro incertissimo futuro. v. ff. e. l. Quocirca.
Cetera que non scribuntur hic de actione in factum
de peculio in summa institoria rescripta repe
ries. Per quas personas nobis acquiritur.

(margin: dic et vide.)

Ostendimus est quemadmodum per personas alias ho
minum teneantur. Nunc audiamus quemadmodum hec
ineunt. adquiritur nobis per alios quoque. utpote per
filios nostros suos proprios communes et per suos
alienos. et per liberos homines. b. f. possessos. et per
suos fructuarios et usuarios. Et acquiritur
namque et quod factum est ut possessio. et quod iuris est ut
dominium et directa actio. Porro per liberos homines ali
osve ut procuratores. curatores. actores. pa
tronos. nihil nobis acquiritur. quod nunc dicitur
directo. preter quam in pecunia credita. Si
ne ea que facta sunt. et per procuratores nobis ob
veniunt. Tacite enim si quis nomine meo cum quo
bus furtum fecit. apprehendit. actionem furti ma
nifesti nobis parit. non tamen idem adquirit in con
similibus reperietur. Si et si quis nomine meo quod
apprehenderit solam possessionem nobis querit. sed per
eam mediantem vel ipsam nobis dominium ut u
sucapiendi prebet beneficium. v. ff. de acqui
rendo do. et traditio. Quippe liber per directe
tam actionem reglavit. nobis non querit. sed con
diciunt suum tantummodo nobis impendit. v. ff. de
condit. pec. l. 2. et l. cum. ff. de usuris. l. quisque. et
ff. q. m. l. iii. In summa illud notandum est
quod ubi quis contrahit puta si stipulatur. aut sti
pulatur de at. alii. vel stipulatur sibi aut sibi tamen
querit directam actionem. puta: at tamen alii
puta si suus fuerit. ut filius f. non miles. Sed
ubi quis stipulatur. alii quoniam querit sibi tamen
et si dominus stipuletur patrie filio servove. quoniam
querit tamen alii. ut si suus filius ——— stipuletur
vero patrie. Et ut quis stipulatur alii nec
agere nec sibi querit. quod non valet. nec alii quod non
pot. Excipitur in pecunia credita exhibita (interlinear: ordem) hoc enim
modo de actio directa. Excipitur quos tutores
curatores. actores. procuratores. economi. dum tam
hii enim alius similes actiones querunt. sed dif
ferentia. Quippe procurator domini querit
si sibi stipuletur. non si alii. potest querere in pecunia
credita in deposito in commodato in donatione in ve
dito pignore. Porro tutor curator et simi
les. et si stipulentur alius cuius negotia gerunt
illi aut utiles actiones querunt. v. ff. de in
stit. pec. l. Cum. Item in summa notandum
est quod per alium fieri. puta si creditor accipe
noluit. et debitor publice et sollempniter deposuit
fuit. per alium pactum puta si quis rem meam
suamve. et maxime meam deposuit. ut
mea restituatur. legem in dicto. proponi. v. ff.
e. l. Publia. Quid est dicendum quod extincto
dominio mulieri actio queritur extincto
pro alio soluere debitori pigneraticia queritur.

(margin: sib.)

(margin: stipulatur f. fuit)

(margin: in dom. actiones)

(margin: vel actio alii queritur ...)

quod respondeo. quia hec fiunt non propter personam sed iuris rigor potestatis et conditio. nam et sicut dictum est per procuratorem sola possessio queritur. sed per eum medii autem iuris potestate. et actio tantum dominii acquiritur. Item que dicuntur in summa institutionum eadem. t. e. de stipulationibus servorum. lector studiosus inquirat.

Ad senatus consultum macedonianum.

Expositum est supra. qualiter parentes exerceant filiorum conveniant. Nunc audiamus quemadmodum teneantur. Et quia hec fit per senatus consultum macedonianum de eo loquimur. Videamus itaque unde accepit hoc talem nomen. quare sit proditum. quis eo puniatur. quis eo muniatur. quem locum vendicet. in quibus casibus cessat. qualis sit exceptio macedoniana et quando possit opponi. Dicitur hoc a persona macedone consule ut famosissimo feneratore nomen accepit. parentum gratia proditum est ne per filios mutuantes et exsolvere non valentes occidantur. puniuntur omnes in macedoniano qui pecuniam credidit filios familias privatur. Item civitas. v. ff. e. l. sed et. Sive sine consensu patris credidit familias in qua in mea sit potestate. Nam si pater eius in sua patris sit potestate. non patris sed avi consensus exigitur. v. ff. e. l. filium. Iniquis autem tantum macedonianum occurrit. si pecunia fuerit mutuata. unde mutuum filiofamilias. dotem degenti sine consensu patris. Et si quis tamen alia ut species fuerit data. macedonianum cessat in collatione. v. ff. e. l. item. Oportet quoque pecuniam mutuari. nam si pretium artificum exstat in mutuum. cessat macedonianum. v. ff. e. l. v. Sed et oportet mutuari filiofamilias. ut aliis descendenti. ut alii fraude exigitur. ne macedonianum infringatur. Sane consensu tamen parentis. et tantum sit potestate. et filio degenti domi. nam filio degenti alibi ut miscet. ut intelligatur veri licito mutuatur. Cessat macedonianum in his casibus ——— si si creditori nesciens confirmatum fecerit. p. f. v. c. Item si creditor nec sciunt nec scire potuit esse filiumfamilias. Cessat quod si accepit voluntate patris expressa. Cessat super mutuante patre. Cessat si tunc patris venit et subitatio alia mente accepit. Cessat si pater filiifamilias. factus solvere cepit. nam et ad solvendum reliquum tenebitur. Cessat si pignus dedit pater non tenebitur in quantum res fuerit locupletior pignus valet. Cessat si in creditum iterum. Cessat si non mutuaverit sine errore sine malicia creditoris. Cessat si fideiussit. Cessat si scolaris fuerit legatus. fuerit legatus fuerit. et probabilem modum in accipienda mutua pecunia non accessit. Cessat similes fuerit. Cessat si pater attribuit. Inter cetera casibus regulariter senatus consultum macedonianum contra improbos feneratores arma apprehendit. et tantum reis exceptionem. sed non tribuit actionem. v. C. e. l. iii. iiii. v. vi. ff. e. l. item. l. sed et. Illud constat quod hec exceptio odio creditoris est introducta. et non solutum ex ea non repetitur. v. ff. de condictione. indebiti. l. qui per errorem. Cum hoc fauctatur filio. non habet per eum sed propter feneratorem odiosum. Opponi potest hec exceptio et post condempnationem ante solutionem sicut et ea que datur mulieri. In summa sciendum est quod si in pecunia creditur sine usuris. macedoniana exceptio competit filiifamilias parentibus et eorum heredibus mandatoribus et fideiussoribus. nisi fideiussit fuerit animo donandi. Datur quoque his quos principales reos fecerint pro filiis intercessum senatus consulta. v. ff. e. l. item. Item pro filiis dignitate summa decoratis nisi sint milites. v. ff. e. l. i. et ii. Quid si dicemus si pater an in potestate sit filius. pater quia patris habebat. si pater non redierit. macedonianum cessabit si credidit intelligit. v. ff. e. l. i. Aliud est dicemus si filiusfamilias miles. non in causis castrensibus sed ut licet accepit. profecto videtur mihi non teneri quia per legis presumptionem inrefragabilem presumitur quod in causis castrensibus acceptum in usus eius exegit. v. C. e. l. ult. Item quid dicemus si pater rerum huius mutuationis in filium filius suum collatum. eo tempore quo filius teneri potestate exemptus. ut puto beneficio non sufficit. nec tamen exceptio competit filio. Item in summa sciendum est quod licet ex pecunia sumpta mutua. filiusfamilias emerit ornamenta non ad rem sed ad luxuriam pertinentia. l. e. de eo non denegabitur exceptio. v. ff. e. l. et si. Item in summa notandum quod principes et imperatores macedonianum interpretantur. Corrigunt. publicant. Interpretantur cum dicunt prohibitum esse mutuum naturale non civile. Corrigunt quod permittunt. aliquem filiusfamilias. mutuam pecuniam tamen. licet senatus precise inhibuit verbum pecunie producunt ad omnem quantitatem et speciem que distrahenda fraude exegita tribuuntur. Verbum quod filii producunt ad auctores. v. C. e. l. pen.

Ad senatus consultum velleianum.

Expositum est supra de macedoniano. Nunc audiamus de velleiano. Videamus itaque quare sic nuncupatur. quare proditum sit. quis eo puniatur. quis eo muniatur. quem locum vendicet. in quibus casibus deficit in quibus competit. et quibus datur exceptio velleiani. et qualis sit. et quando possit opponi. In specie unde venit. et quomodo locum non habet hodie. A velleio consule velleianum nomen accepit. Latum est velleianum gratia mulierum. Velleiano punitur creditor qui mulierem accepit intercedentem. Et qui velleiano iuvatur mulier intercedens. ut quia profuso non creditore nocens securitatem. Mulieres quoque heres et qui pro ea intercesserit. Locum vendicat velleianum quando mulier intercesserit. ut quia sibi in se obligationem transferendo pro alio vel delegari patiendo sive participando. ut fideiubendo. mandando. constituendo. Idem fit si obligaverit pro aliis creditore rem suam ut obligari permisit. Idemque fit si se principalem ream fecerit. in fraudem senatus consulti.

contra filium in fraudem ... fuit pupillum

consulti. v. C. e. l. iiii. Cessat vellianum si
mulier sciat secutam. Si creditorem de
cepit: puta si maiorem se affirmauit cum credi
tor iuuentutem scire non potuit. Si prodere
si prohibitam intercessit. Si in ypothe
carum marito remisit. Si fo. p. bien
nium cauit. Si intercessionem suam iu
dicat. Si soluit. si pro alio. Si in so
lutum quid dedit. Sicut solet quid
uendidit. ut fraude intercessionis p. creditorem
instructa uendidit. v. ff. e. l. vlt. Cessat quoque
si donauit. nec enim mulier sciale donat. In
certis casibus eglant tenetur: sed iure ueri ex
ceptione vellaiani se tuetur. Tuetur exceptio
ista mulieribus. et heredibus earum. et his qui pro ea
intercedunt intercesserunt. illud constat quod hec
exceptio fauore introducta est. et ideo sine iu
dice solutum repetitur. Opponi potest hec excepti
o post contemplationem. ante solutionem. v. ff.
ad mace. l. Quia. Olim mulier intercedens
et sua septima mero iure tenebatur: sed non iure
uenientibus. scilicet exceptis casibus ex ceptione ad
iuuabatur p. Constit. uir. medio. C. e. l. An
tiq. in instrumento tribus testibus subsignato
intercessit. nec mero iure tenetur. et nec
exceptione iuuatur. Porro hodie iure nouo
nec iniusto casu nec in aliquo alio tenebitur
in manifeste. probatur pecuniam pro qua mul
ier intercessit: in utilitatem mulieris conuersam
fuisse. v. C. e. aut. Si hodie. Mulie
rem intercedentem hodie ipso iure iuuari intel
ligo. in omnibus illis in quibus olim tenebatur
et perceptionem iuuabatur. Sane in casibus illis
in quibus olim nec perceptionem adiuuabatur
uel supius pungshui casibus: nec hodie ipso iure
iuuabitur. Nam in illis temporibus exceptionibus
minor hodie dumtaxat: ipso iure illesa con
uatur: in quibus olim restituebatur. Hec rei argu
mentum prebet: consequentia constitutionum. Nempe
post constitutionum aut plane. Due constitutiones
ponuntur. quarum altera sanccitur mulierem
nec perceptionem iuuari si prodere alteri si
prohibitam intercessit. Dicitur est quod in
rebus uiri uxori obligatis simplex consilio
sufficit. Videlicet p. p. nupt. non in geminatis
consiliis. mulieri officit. v. C. e. aut. Sive
autem. In fundis dotalibus. nec inlesione
potius consilio obesse. Sibi que dicta
sunt patet quod princeps et interpres ipsi iuris
remedium prebuit. Vellianum corrigunt
interpretantur quoque ut eum intercedentem quod in
cedentem adiuuant. Producunt quoque
puta cum mulieri se in fraudem principi
semper reconfacienti subueniunt. In
summa notandum est quod mulieri succurrere
sciuit. non sui creditoris defensor. ut defu
latus extitit. et filii propter. v. ff. e. l. ii.
Intercedenti quoque mulieri et condicio com
petit puta si debitorem suum delegauit quod soluit
quippe solutionem celebrat qui debitorem
delegat. Reum in qua non contraxit. At
non contraxit. At nam si conueniat cum debitore
ut daret ex promissore tradendo mulierem
sibi uideatur uidetur dedisse neminem. v. ff. e. l.
non putauit. Si. Mulier delegata pro debi
tore et prius acceptilatione liberato. in debitorem
restitutoria datur. Idem sit si mulieri per inter
cessionem accepto tulit creditor. v. ff. e. l. No
putat. §. xvii. Si et si mulieri intercede
ti. quod sine effectu obligatur. creditor succes
sit. restitutoria utitur: plane si mulier ueteri
debitori successit ex restitutoria racio directa
conuenitur. v. ff. e. l. Non pu. § Similiter
et cum mulier e in fraudem principale debitor
actio datur que obligationem instituit et
restituit. v. ff. e. l. Non pu. § Sic. Ubi
mulier non intercedit. expedit creditorem debi
ligentiorem in principalem debitorem sufficere diligentiorem.
ligentiorem. v. ff. e. l. Vxori. Succurritur mu
lieri ignoranti se teneri sed creditor sciat
mulierem esse et intercedere cum. v. ff. e. l. Immo
Si enim mulieri non succurritur. si uir sciat: sed
nesciat creditor. Item in summa sciendum est quod
in fideiussores restitutoria datur integra et in ea
pro summa creditori restituenda est. et tota obligatio
nem senat. improbat. v. ff. e. l. Si mulier
Item in summa sciendum est quod et in fideiussores et in
stitutoria datur integra et si sub eodem mulie
intercessit creditori uoluit et condicit predi
cere restitutoria dabitur. Quid si expedit
conditionem expectare. v. ff. e. l. Aliqui.
Si pro uno reo intercessit mulieri ad ulso u
trumque restituitur creditori. v. ff. e. l. Si
pro. Item si mulier idque soluit cum inter
cessione nolit repetere mandati poterit agere
v. ff. e. l. Si mulier. Nam si mulier p
eo pro quo intercessit ut donatum pauca sibi accipe
ret non mulieri creditoris actio debetur. Et si a
uir se exceptione non usurum audiuit. v.
ff. e. l. vlt. § Si. Insumma quoque no
tandum est quod ex equitate et pro re per pecuniam
mulieri succurritur. Tunc enim si ea quod credi
tio sui uel alieni sui est respondetur. v. ff. e. l.
Si mulier. Si mulier ne delegetur pecunia p
misit quod intercessit: immo intercessione iuuatur
iuuabitur. v. ff. e. l. Diuus. **De non numerata pecunia.**

Pertinet cum duabus exceptionibus quarum
altera introducta est odio. scilicet exceptio macedo
niani. altera introducta est fauore scilicet exceptio
velleiani. de exceptione non numerate pecunie. subici
amus sicque de pecunia sui de re alia. non numera
sui nomine numerata dicantur. Videamus itaque
qualiter pecunia non numerata exceptio distinguatur cum et
quem uelut actio datur. qui competit. quam ces
sat. Et ut admittatur quod causula. et que causa
datur et qualiter cautio distinguatur. Exc
eptio non numerate pecunie primo loco debitori datur
et ei heredi. et ei qui in bonorum debitoris posse
sione missus est. v. C. e. l. pu. Datur
inquam proprie exceptio non numerate pecunie
ut de pecunia numerata. quando creditor futuro
spe future numerationis se obligauit. Sed

Competit inquam exceptio qua replicatio indebitorum. et cuius petere dem.

sed re alia convenit. s. non per exceptionem parata petit placitum de dolo. ut infactum excipitur. ut
D. e. ult. Item. ex. except. non. n. pec. i. non re-
nu. pe. competit creditori rei heredi. et creditori
inbui rei creditoris bonorum. post. misso. Com-
petit exceptio. non. nu. pec. infra biennium
et post h. s. uni inferendo uni fit patritur. Com-
petit et his cessantibus minori. ut. C. e. l. pulls. s.
cessat g. post biennium. n. s. biennium intestando
fit patrium. ut si minor fit que excipitur. Ex-
ceptio. non. re. n. pec. i. non solum pecunie cre-
ditori s. mense competit. Except. n. exacto
publicus tributum se recepisse scripserit. ut de
penalis repromissioni restituta. ut dote sibi esse
solutam. mulier utitur et maxime mulier
dote secularis sua voce protestatur fuit. Imp-
fato casu tributorum videtur q. fisco dirogat
Iuribus predictis casibus. Hunc exceptio. i. repli-
catio mestrua pot. opponi. Exceptio non nu.
re. pecunie que datur debitori duobus specialia. se
etenim hic; excipiat non probat. s; probatio
hon. transfert in creditorem. ut. C. e. l. Si;
et illud speciale est. q. hic; improprium precedenti
um debitor invenitur eius suum cyrographum
non adducat condempnationem si a debitore nege-
tur esse numeratum. Debitor tamen probat. qui
simpliciter factum negat. Sane debitor; probat. qui affir-
mat et solutum esse asserat. Sicut enim credi-
tor debet probare numeratam esse ita et debitor probare
debet solutionem. ut. C. de probat. l. Instrubi
enim vigilavit h. exceptio debitori datur.
Sane casualiter interdum datur actio.
Ecce enim si matrimonium datur. solutum. s. bi-
ennium solutio matrimonio dotis exceptio n-
umerate n. biennium. ut. C. de dote cauta. aut
q. locum habet sup. biennium. s. decennium
solutum matrimonium. s. tres menses except.
Si decennium transierit exceptio. marito dene-
gatur. n. etate uxor tenetur: et alibi notandum dig-
num. q. minor ipso iure illeso non fruatur
g. debitori at. datur biennium. at tempus
arcuis. at predictis hic est dictum. ut sunt
tum est intestando patrium. Creditori aut
mensis unus. quia tempus nullum. preter tribus
casibus. Item de dote excipi posse puto
si intercessit scriptura unica n. gemina. i. p-
rivata publica. ut. C. e. l. Ampl. s. n. Cum
quis se accepisse q. non accepit. tribus modis.
Ecce enim scribit quis expressum spe future
numerationis. quia se debere suppleri scribit. in his
duobus casibus excipitur sicut est dictum. nec cedi-
tor. s. biennium. arcetur ad solvendum nisi
creditor probet fuisse numeratum. Iterum
scribit se quis debere ex causa uerum. hoc in casu sp-
ecialiter promissor. cum experit solvere necesse
habet nisi scripturis contrarius probet alio modo
prorsus negotium intercessisse qua scriptura
prohibet. ut. C. e. l. generaliter. Et scriptura unquam
publica privatave. et hoc in nimm suum di-
versis in scripta suum nec ancessit. sum non sufficit
et enim quod scriptura prohibet. ut. C. e. l. generaliter.

Scriptura unquam. Excipitur in numerata. et ve-
ritas quod inmutatio. certo tribuit creditor d. except. co-
ntum. Et in. l. predicta duo sunt specialia
ecce enim confessio scripta. ut potest solle-
mnis prejudicat. Sed; nec predicta confessio
tamen tur n. p. ostaretur argumenta scriptis infra
forte et illud tertium speciales q. hic; hic causam spe-
cialem q. infra uite de non numerata. pecunie except. de
quidam dicunt probare cogitur. Sed mihi vide-
tur q. hoc io contingit. q. non simpliciter negat
s; factum asserat. Probabit aut si negotio
ualet specialiter dumtaxat infra biennium. In
summa notandum est q. et qui scripsit se acce-
pisse cum non accepit. non tamen exceptio. s. et ac-
tio. i. incerti condictio. et sum cum opponit. ut. C. e. Si qui
Meos iudicio ratione condictio. acc. ingre-
ssum biennio ne stituatur contrarium. sit u-
alde absurdum. In summa illud est notan-
dum est q. et si quis inmutat se reddendum
id q. non accepit. non dicitur est suo reddit.
ut. C. e. l. ult. Licet enim condictio incerti
si accepit. nec reddit. nec reddere pot. qui non
accepit. si quid reddere est recte dare. Ergo
spe numerationis cautio facta inefficax est. n. nu-
meratio processit. ut instit. ut secuntur fuit.
G. s. biennium efficacit debitor quem pote-
st si solutum repetit. Sane si post solutum q. tenet
addendum. non admittitur ad repetendum n.
s. biennium uni intestando fit patrium. Soli-
dat enim scriptura per excessum biennii. i. bienni-
um causa obligationem probat naturam et de-
bitum q. cum fuerit. tamen cause effice naturale
inue est intrante biennium. et infirmatum prejudicat
sic transactio. iuramento. iudicato. Decenni
tum admitto sententiam. quinquit post bien-
nium auctum debitorem fuerit. et ual probare
non intercessionem numeratione. forte illud est
in summa notandum pot. q. si quis spe future numera-
tionis cavit se accepisse cavit. si fide cauti
omnis agnoscens. s. biennium debiti cauti hic;
non maximam partem solutum et reliquum solvere cog.
ut. C. e. Cum h. Contra qui proprium scripsit
qua convenitur. ut abnegat. ut numeratione
inficiatur convictus in duplum numeratur condep-
natur. ut. C. e. Aut. et. Contra inquam ut ex-
illa. aut condicit. ut actore prestita ex ne-
gotii prestatione. ut litis contestatione. Et in summa
notandum est quando cyrographo convictus. et
negat ut fateatur. negans in negotiatione
prevaluit. anno. Asseruit aut absolvitur
aut condempnatione. absolutus nichil da-
bit convictus et expensas in te communiter
duplum est sitis prestitur. simplum prohib-
et fatetur. aut quam fatetur. negat. fa-
tetur. anpa. Si ante quam neget fateatur
aut pi. i. confitetur q. non inficiatur. simp-
lum dabit si primo negaverit et post fate-
tur q. non arguatur aut illato sibi sacra-
mento. a mox fuit illatum cum post mortem. accu-
sationes probationes et defatigationes si mox so-
lum simplum prohibet sin mox. et expensas.

simpliciter

no

ut spone se illato sibi sacramento.

debet: si postquam negavit confitetur: ultro enim post negationem illico vel longe post. In his duobus casibus autentica nichil statuit suppleatur ex ingenio. Item illud sciendum est quod et mandato vel fideiussori hec exceptio competit. v. C. e. l. tam. Illud quoque sciendum est quod in casibus illis in quibus non licet exceptioni non numerate pecunie vel a binnio ut post tempus ipsius obponere non licet, nec iusiurandum deferre. v. C. e. l. In contractibus.

Adiuvimus de tribus exceptionibus. **De compensationibus.**

Quibus actiones eliduntur: nunc dicamus de compensationibus: quibus ipso iure perimuntur. Videamus itaque quid sit compensatio. unde dicatur quis compensat, et cui compensetur. qualiter compensatio fiat: et quando et quatenus et qua a iure cum compensatio fiat: et cui actioni compensatio obiciatur. Compensatio est debiti et crediti contributio inter se. Dicitur compensatio quasi pensatio. ac si aperte lex diceret. non in ponderibus. i. in quantitatibus locum habet. Is qui compensat: qui idem ipse debitor est et creditor et inde est minus potest retinere quam petere. v. ff. e. l. ii. Et ei compensatur qui creditor est qui debitor et si ob aliam causam debeat. Excipitur nisi fiscus petat. tunc enim in eadem compensat si eadem in statione que petit debeatur v. C. e. l. i. Compensatur debitum quod utrique vere debitum est. Sed et quod natura tamen debetur si tale sit quod solutum non repetitur. quod et mulierem per intercessionem debitum. non compensatur quod solutum non repetitur. Sed nec debitum in diem uel sub conditione compensatur. Sed nec aliud debitum tu commodo tuo compensabis quam ille velit. v. ff. e. l. io. Excipitur si tu estimaveris esse ille alius pro ius inpertatione ut socius patri filius suus vel. Sed et fideiussor cum initus compensabit de eo quod ei per intercessit debetur. sed non convenitur. Hodie fit ipso iure compensatio. Item si obiciatur et obiecta non reprobetur. Item tamen si causa fit aliquanta non per multa elaminata fit compensatio sive debitur ex certa negotiatione sive ex causa maleficii regulantur. v. ff. e. l. Sin. et ff. e. l. ambo. cessat compensatio propter personam. excepto in vi ii. sunt casus in quibus nulli rei per compensatio opponitur. v. C. e. l. uii. Petitur autem fiscalis fisco pretium prediorum. non compensatur. v. C. e. l. Sed ex. Sed nec post duos menses fisco compensatio obicitur. v. C. ff. de iure fisci. l. obiciatur auferetur. Cessat propter causam ut si causa non sit liquida. Currit compensatio quatenus quantitates concurrunt. v. C. e. l. uij. In quantitatibus enim locum habet compensatio non in speciebus; nisi sint consumpte. ut debitores facte. Tunc enim quod unum est adversum cum compensatio locum vendicat. omni personali actioni in. bo. uip. et si pecunia sit ablata. et si ad pecuniam extimacionem sit. Et per quam directe actioni depositi. tunc enim et si pecunia detur ex causa similis compensatio non obicitur in primo ei qui petit primo. in primo suum reddi

debet. Insurgat post audebitur. ut ex maleficio ut ex deposito. ut ex alio negotio. Quamvis hodie autem est neque extrinsecus depositio depositi restitutionem inficiatur. Extrinsecus. i. foris. nec dolus. ut extrinsecus. i. per dominum nullus. v. C. depositi. Item. Sed cum ff. depo. l. Bai. Illud sciendum est quod non tamen quantitas compensatur: sed et dolus et negligentia. dolus cum dolo et negligentia et cum pecunia. Cum negligentia et cum pecunia. v. ff. e. l. Si ambo. Item in summa notandum est quod si sepulcri destruatur compensatio alicui actioni nequaquam obiciendam est alii. v. ff. e. l. q. labeo. Item in summa notandum est quod si nitere compensationem non admiserit non tamen repellitur salva manet petitio v. ff. e. l. q. un. Item post litem contestatam recte compensatur. v. ff. e. l. Inde... Item si sibi convenitur: compensabit et ea que pater debuit. sic tamen cavere patrem cum ratum habiturum et hec nota dignum. In dubio non exigitur cautio. v. ff. e. Si con. In pretoriis quoque stipulationibus compensatio locum habet. v. ff. e. l. Si ambo. Habet locum aliter compensatio sine detur: et hinc tamen sine usura sui debitur usure vero utrimque cum usura. v. ff. e. l. Cum alter. Illud quoque in summa notandum est quod litem suam procurator datus post litem contestationem non aliam non convenitur: potest compensare v. ff. e. l. litem **De usuris.**

Exposuimus qualiter actio perimatur et minuatur. Nunc audiamus quemadmodum augetur et quia hoc fit precipue de usuris tractemus. Videamus itaque unde dicatur usura et quando usure debentur usura in quibus iudiciis prestentur usure: et quemadmodum usure et solute non repetuntur. et fenantur. et peteruntur: et quando usure debeant peti. Usura nomen accepit ab usu. Quippe solam et humana ratione usque decimus ut sunt ... quia sic cepit pecuniam merentur. pecuniam usura peratur non sperum. Ita nec autem relicti pecunie sicut in usura prestatur v. ff. e. l. in. Sane legitur et spera iure fructuum usuras depreciari. v. ff. e. l. Neque. l. Cum quidam. C. de. In iudiciis omnibus arbitrariis stricti et bone fidei usure veniunt. Consultus autem usure procedit: in b. f. iudiciis. Item enim ex pacto simplici. Item fortius ex stipulatione. Item mora quoque sive contrahatur per hominem in plenam suum plegem. Nam et lex velut creditrix interpellat. pro ratione solutionis fuit prefata. ut in emphyteosi. Item et vendore pro pondere. ut restituendi. Sine mora quoque veniunt usure. si emptor fructus percepit: ut pupille potuit. Sed et sine mora usure veniunt si fiscus communem pecuniam in usus suos usus convertit. v. ff. e. l. i. Item de mandatis legitur. v. ff. e. l. Si vir. Sed et ipsa vero morum ex sola recordatione minori debentur usure. in iudiciis equitate b. f. et ratione stricti iuris. unica si ea que petuntur relicta. Usure licite patrono tamen debitore: nec

Marginalia:

et post debitum compensent

a. [illegible]

et ab ratio lega

Cessat propter causam ut si debeatur ... et ... non est

et actio in compensatio obicitur

et ex quibus causis conveniunt usure

Equum est ut

petuntur. nec pignoris restitutionem consequatur
si soluto retinentur. ¶ Hoc fit iure bono. Si
conuenit et expressim de usuris certis et legit-
timis praestandis et ab initio conuenit et pignus
pro his obligatum fuit: usure pignoris retentione
seruantur. ergo oportet conuenisse et expressim con-
uenisse et ab initio conuenisse. ut C. e. l. vii.
hic fit iure meliori. ¶ Iure oportuno praestita pe-
cunia usure petantur. si fuerint deducte in sti-
pulatione etiam legitimam. ut C. e. l. i. ¶ Ergo
hic tamen oportet interuenire. ¶ Hoc fit iure opor-
tuno. Et quod regulariter promissa pecunia non
petitur usura simplici pacto promissa. ¶ Ex-
cipitur nisi ciuitas credideri[t] nautica pecunia
creditur et nisi fructus liquidi et aridi credan-
tur. his enim ultimis duobus casibus duo sunt spe-
cialia. Hic enim ex pacto nudo petuntur usure
sed et centesime. Usure praestantur ex pacto ut
ut petantur usure illustribus usque ad tertiam
centesime. ¶ Item minoribus ex lege. ¶ Ab hiis qui
negotiationibus praesunt: aliis hominibus semis-
ses. ¶ In traiecticiis pecuniis et in fructibus ari-
dis centesime praestantur. ut C. e. l. eos. Item
fit per legem in pecuniis tutelaribus et curatoribus
et in uariis pecuniis administratoribus negotiorum
in proprios usus conuersis. ut ff. de neg. ge. l. quod
sin. ¶ In summa notandum est quod et per legem se-
misses praestantur usure. ut ab his qui centesimas
necesse non indicauerint. ut C. de indignis. l. q.
Item illud sciendum est quod b. f. in iudicio sunt
ita deciso. cum non est conclusum fuit dictum. pro usu-
ra non petitur. possunt que uenit ex mora
Nam si sublatum est iudicium expiratum officium
Secus forte si actio specialis et pro compensatur. pro usura
ut r. e. l. in bone. et C. deposi. l. iiii. ¶ Item in
summa notandum est quod si per se sonat actio. ut per
mutuo certi condictio tunc fit sublatum. nec de
fructibus. nec de usuris recto praestandis. amplius
potest agi. ¶ Sublata enim principali actione
temporis ratione. superfluum est disputare de acces-
sione. ¶ Sane sorte soluta non ideo minus
petitur usura. ¶ Si nec actione personali tempore
sublata pro ypotheca. ¶ Si et aliquid fuit re-
lictum promissum in per annos singulos no-
mine legatum annorum non perit actio li-
cet nomine primi anni sublata peremto. ut C. de
p. xxx. annorum. Item in summa notandum est
quod licet imperator imposuerit usuras praestari. quod
longo tempore praestare fuisset. tamen in modum
usurarum sepius est. ut si minores usure fue-
rint accepte. cum maiores peti potuerint
amplius maiores peti non possunt. ut C. e. l.
Sumat. ff. l. qui semis. Amplius de usuris in
futurum praestandis in iudicialis uel si uocari non
debet. licet ab rei futurum caueatur. ut ff.
e. l. i. et de iudic. l. In omnibus. ¶ Item illud sci-
endum est quod in mera donationis sine iure
publicum facere. usure reglariter non exiguntur.
ut ff. e. l. Liberaliter. ¶ Item usure que
in pretium deducte et dispense sine fuer-
int petite. quod donatae. amplius non petuntur.
Item pupillo non habenti tutore non fit mora ut
debitur usura. Usure in prelatum petitum
si per moram non solutum non infliguntur.

Item si filius ex fisco fuit creditoribus usuras non tribuit
si acceperit. si priuato successerit. tribuit. Si
et fiscus priuato creditori successerit. tunc debebi-
tur usure minores ex modo debebuntur maio-
res. ut ff. e. l. Cum quidam. ¶ Amplius pro tanti
tam pos. defuncto uenditore. cui successor in-
certus fuit. nomine medii quoque temporis usu-
re praestabantur. ut ff. e. l. cum cl. hoc insipi-
um depositum non fuit. licet ut dictum est. Et non ar-
guatur. ille de mora qui non opposuit pupillo
Cum uero non est in mora quamuis ad iudicium pro-
uocatur. ut ff. e. l. Si quis. l. Tantum.
Sicut dictum est ex nudo pacto promittendo
annotetur debebuntur usure promisse certe.
ut ff. e. l. ex. et l. qui in. lite contestata usure
currere incipiunt. et currere non desinunt. ut ff.
e. l. lite. ¶ Illud constat quod ultra modum usu-
rarum licitum penam pro usuris nemo sti-
pulari potest. ¶ Item in summa illud notandum est
quod sicut ut ff. de. superiorem quibus testibus sep.
credi debeat. a quo nulla iuris auctoritate est
distinctum. itaque quis sit in mora nulla iuris
constitutione plenissime distinctum. ut ff. e.
l. mora. ¶ Item illud sciendum est quod sicut
licet quis fuit paratus soluere pignorantia co-
pecunia. uindicat pignoris impediatur. Non
tamen cursus usurarum impeditur. non totum
debitum fuit. et tunc depositum. quod non sit depo-
situm. i. pro non sit a creditore repetitum. et ad
ceptum. pro enim
stiles non ceent. ut ff. e. l. viii. competit enim depositi
directa uerem. in pro sollempne depositione.
utilis utraque competit ei cui nomine depositio est
facta. ¶ Hoc incidit. licet pecunia sit amenter
deponentis notabiliter liberatur. profecto lib-
eratur. quantum ad periculum. quantum ad cur-
sum usurarum inhibendum. quantum ad unde
de pignoris perimendum. ¶ De li. e. liberatur
est et de his ocia in dampnum tamen qui deposuit pro
non recepit. et libertatem est sicut distinctum est. et ad
huc debet. hoc quoque ex eo arguitur. quod fructus ex pre-
dio obligato a creditore pro perceptus in sortis
debitum. sic quoque et adhuc super debitum. compu-
tatur. ut C. e. l. ex precio. ¶ Item in summa scien-
dum est quod si quis mutuam pecuniam dederit a
gricole. ut fructus annos pro pecunia ultra si
liquam usuram non percipiat. in pro grani mo
dio. non in plurem. viii. ut C. e. aut. Ad hec
Item illud sciendum est quod usurarum usure nec
recipi. nec fieri. nec debent peti. ut C. e. l.
ult.

De nautico fenore.

Pecunia nautica que et traiecticia dicitur. est quod
creditur nauigaturo sumpto periculo usque
ad locum destinatum. ¶ Quasi nautica est ea
que creditur per terras longas. proficturo uel
tuo ut acquiratur. pensantur similiter super pe-
riculo. ut ff. e. l. pericli. ¶ Pecunia nautica
et fisci nautica duo sortit singularia. ¶ Tac enim ex
simplici pacto petuntur usure. ¶ Et centesime. ¶ Ex eo quidem tempore ex quo na-
uem nauigare conuenit. ¶ Et de medii dii

oblatum

dumtaxat temporis nomine quo creditor susce-
pit periculum. usque ad portum dictum. ¶ Sa-
ne eo casu. i. postquam navis ad portum de-
stinatum appulit. usuram non ... ut commu-
ni pacto petit: hec est stipulatio interceßit et re-
legitima usura convenit. ut C. e. l. i. et
ii. et iii. ¶ In summa illud distinguendum pu-
to: navis cum mercibus appulit ut ... pi-
ent. ¶ Si appulit usura est centesima et si
plici pacto promissa recte petitur. Si autem p
ut et discrimine maris non vitio creditoris
in nichilum creditori non tenetur. creditor qui
pterit insortem eiquidem non tenebitur. Si ut pu
to. id usuram pecuniam imminere creditoribus
quem ... ut conditio ut committatur
stipulatio si navis appulit. ‖ posita —

De deposito

Depositis contractibus celebratis. i. accipientis
gratia ut mutuis que deposito auctorem qui regulariter
tantum deponentis gratia celebratur. videamus ita
quid sit depositum. unde sit dictum. que compet
actio depositi directa utilis et in quem et in qua
ntum et quales sint actiones. ¶ Depositum est quod
alicui custodiendum traditur. et ppe huius contract
us principalis causa est custodia. in aliis exigitur
custodia non principaliter sed secundario et ex consequentia.
Dictum est depositum quasi seorsum apud aliquem
depositum prepositio enim de auget depositi
ut ff. e. l. i. § i. ¶ Directa depositi datur li-
bero homini deponenti rei sue hic. civili pretorio
et ex trebelliano. ut ff. e. l. i. ¶ Item directo
videtur ei cui filius familias deposuit et
hereditarii fructuarii. ¶ Et que servus non depo-
suit et suo manumisso. ut alienato. quia
mutuum contractus spectandus est dominium
ex parte intelligo efficaciter. ut ff. e. l. i. §
Non solum. Item. § Si filius. Utilis de-
positi datur ei cuius res ab alio ut reddatur
domino deposita. ut C. ad exhibendum. l.
pen. ¶ Item utilis depositi ei datur cui ut
res deponentis restituatur: ipse qui deposuit
dixit. ut ff. e. l. Publia. § i. ¶ Item utilis
actio ei datur cui nomine pecunia dicitur deposita est.
ut C. de usuris. l. Acceptam. ¶ In summa quoque acti-
onem venire imprimis ut res deposita restitu-
atur non facta deterior dolo depositarii. ve-
nit et accessio sine sequela. ¶ Ut pullus equi
et sufficientium sella. Nam et hec licet principaliter
non sit deposita. tamen utili actione depositi repe-
tuntur. ut ff. e. l. i. in ... et § ... ¶ Venit
dolus et lata culpa. ut stulta in custodia. Certe enim
si depositarius hominem ad malam mansionem
exeuntem in custodia ductus solutus egregie te-
nebitur. ut ff. e. l. Si hominem. ¶ Et culpa le-
vis non venit. nisi id convenit. ut ff. e. l.
i. § ... Ut non deposito se obtulit. ut ff. e.
l. Si sepe. ¶ Vel si pretium depositionis ac-
cepit. ut ff. ii. de bono. et l. ii. ¶ Vel si depo-
sitarii tantum gratia depositum fit. ut ff. si certum pe-
tatur. l. iiii. ¶ In simplum agitur regulariter
In duplum in quadruplum. in quatuor casibus
tamen ex dolo. ut inficiatione depositarii. i. de-

positum sit causa tumultus. incendii ruine
naufragii. ¶ Hoc in quantum fit contra deposi-
tarium. et contra heredem depositarii. ex dolo
ipsius heredis. Sane ex dolo defuncti deposita-
rii eius heres non nisi in simplum convenitur.
ut ff. e. l. i. p. ii. et l. quinquiens. ¶ Veni-
unt quoque usure alio ratione depositi dire-
cta et utilem tribus modis si depositarius pecu-
niam apud se depositam fenerat. si in usus
suos convertit. si in mora restituendi fuit.
Contraria depositi datur depositario et eius suc-
cessori in depositorem et eius heredem. ¶ In hanc
venit si quid circa depositum impensum est
et cumulatur tribus modis si ab alio deposita-
rii fenebrem pecuniam accepit. si de suo impendit
cum fenerare solitus esset. si depositor in mo-
ra restituendi fuit. Venit quoque in contrari-
um depositi iudicium dampnum putatur quod
per servum depositum furtum est perpetratum
Nam si depositor sciret furem esse furem adi-
tere tenebitur: si ignoravit noxe relinq-
uere servum ei sufficit. ¶ Illud constat quod he-
actiones civiles sunt. b. f. personales et perpetue
et iusiurandum in litem admittitur. ut
ff. e. l. i. et l. ... ¶ In summa notandum est
quia depositum tria habet specialia. Sane enim com-
pensationem non admittit. ¶ Si nulla
alia actio ex contractu. non ista penalis est.
Si tamen quis impendit circa depositum. e. puta et
alia. e. habeat in deposito causa. illa. e. non po-
test retinere. licet. e. depositi contraria pos-
sit petere. ¶ Sicut in depositum regulariter
rumpitur quod est cum damnis actionem esse de-
bere competere retentionem dicere debemus.
In summa illud distinguendum puto quia si pec-
cunia ad numerum sit deposita. non in con-
trarium sit expressum dictum. tacite vide-
tur permissum. ut depositarius sine furtum u-
tatur ea pecunia ergo periculum. si pecu-
nia signata et inclusa fuerit: deposita tacite
videtur vetitum nisi expressim sit concessum
ut depositarius eam non attingat pecuniam
ut C. e. l. iii. ¶ Item in summa scien-
dum est quia si fit rogatio. ut rem meam
perferas ad ticium. titulo depositi debeo ex-
periri. ¶ Porro si rem tibi dedi. ut si ticius
custodire nollet. tu custodires mandati tamen
te convenio. et quod plenius fuit mandatum ha-
bet et custodie legem. ¶ Sane sit mandatum
ut rem ab aliquo receptam meo nomine cu-
stodias. mandati tamen ago. quia hic est primus
contractus. ut ff. e. l. i. § Si te. § Quod si.
Item illud sciendum est quia depositi agitur
est si titulum ipsi sitiunt depositari sit in
dolo. ¶ Si sit modo dolo caret et cum condep-
natur recentissime videatur; puta si rem
depositam contrectavit et vendidit. ipsa re-
tinet licet res illa sine dolo in depositarii
potestate perierit. ut ff. e. l. i. § Non tantum. § Si te
Item illud sciendum est quia pecunia sub sale

ſunctio

in certa / in quantitate

f° communis

ut ipse eam custodiat tibi mandatum est

ag. qui soluit. ut ff. e. l. Int. § iu. xiii. Si excep
tionem et ante absolutionem fideiussor

apud me depositum ita ut domino protecto libera
re. de in fi. in danno dominum debere certiora
uero quia dolo careo non teneor si cedere quia
meum. quia si dolo arguor: aliud est enim red
dere. aliud est quam de suo dare. Item si
depositor decesserit pluribus heredibus relictis rei di
uidue deposite. quisque heres pro parte sua potest pe
tere. si uero res fuerit indiuidue. his heres qui
primo uenerit pretorius donec satisfactio
sibi tradi debere potest postulare. Item il
lud notandum est quia si quis tabulas ap
se depositas pluribus presentibus legerit depositi
uenitur. Sed et illud sciendum est quia penes
furem actio depositi datur. ut ff. e. l. i. § Ele
gantem. § Si pecunia. § Si quis. § Si predo. Item
illud sciendum est quod si heres rem apud defuncto
rem depositam heres ignorans et dolo carens
uendiderit. si idque ad se peruenit. ut peruenire
debuit modo certior factus non restituit. aut
si possit tamen redimere non redimit. quia
tenetur culpa. i. dolo. in alio non tenetur. ut v.
ff. e. l. i. § Sole. l. quidque. l. plane. l. Si et.
Item et illud sciendum est quia si is apud quem f
uit depositum suo restituit non tenetur. si
tamen non putauit. nec putare potuit. domi
num nolle suum restitui. Nec enim conuenit
b. f. abnegare id quod quis accepit. sed debet
reddere ei a quo accepit. i. cum habuit. ut
ff. e. l. quod suus. Item illud sciendum est
quod si depositarius nomine pecunia data depositi
reddidit. non tantum condictione obstringitur
sed actione depositi conueniri potest. ut ff. e. l. ult.
Item illud sciendum est quod licet immobilia co
modantur. non tamen deponuntur. Mandati.
Expositis contractibus quibus re contrahuntur de
illis qui consensu perficiuntur connectamus. Et
quia mandatum debet esse gratuitum sicut est co
modatum de quo. s. illico post condictiones
tractauimus. de mandato protinus audiamus
uideamus ita que actiones ex mandato oriantur
quibus competant et in quos et in quantum et qua
les sint. Due oriuntur actiones. mandati di
recta utilis contraria. Directa manda
ti competit et eius heredi. Utilis competit et co
parator mandauit. tutor. curator. acto
r economus. Competunt hee actiones man
datarium et in mandatarii in heredem. Ita
tamen competunt fideiussoribus utiliter. ut ff. e.
l. Si pro fideiussore. Nasci actiones uenit
ut mandatum quod mandatarius suscepit impleat
liberte precium: puta ut emancipetur et seruo
quod emptum est traditur. et sic de ceteris de
in mandato mihi dictum est. ut ff. e. l. Si et
dolo. et l. Idemque. Nam ex consequentia man
tum. nisi procurator egestate laborat. ut si
enim submonuit … ut apparet. ut mihi do
nus presens fuit. ut ff. e. l. Si pro. § Sig
norantes. Veniunt et usure que frequenta
tur in regione. eisdem modis quibus ueniunt
in deposito. Contraria mandati datur
mandatario et eius heredem contra mandantem et eius

heredem. ut ff. e. l. Si uero. § Commodo. Et si
fideiussori datur. et si sine iudice soluit. ut ff.
e. l. Idemque. § Fideiussores. Ita tamen si
sit quod fideiussori possit imputari. puta si excep
tionem non omisit honestam per pecuniam pro temp
tionem. ut ff. e. l. Idemque. § Cenatus. Tempo
re tamen liberatur fideiussor si soluit. reum obliga
tum habebit. ut ff. e. l. Si fid. § Si com
fid. Sed nec fideiussor … debuit.
Et in hac actione directam usure ueniunt
et usurarum acceptarum usure. Etiam si iam no
ta. ut ff. e. l. … l. Si uero. § Sin. Il
lud constat quia actiones iste sunt ciuiles. b. f.
personales perpetue. In summa sciendum est quod
ex mandato. apud eum qui mandatum susce
pit nichil remanere debet. Sed et illud sciendum est
qualiter actio mandati detur fideiussori roga
to. ut fideiuberet pro presente et patiente. non
tamen datur mandati. sed negotiorum gestorum. illi fideius
sori qui pro absente fideiussit. ut ff. e. l. Si
mandato. Sicut dictum est contraria man
dati datur fideiussori si suo uitio et cond
empnatus est si soluit. Solutum intelligi
tur debitor fideiussoris delegatus sit ab eo credi
tore. licet delegatus soluendo non sit. quod cre
ditor admittens delegatum bonum nomen
facit. Si et alius qui fideiussori donare pro
… uult creditorem cuius habet debitorem
suum eumque liberauit: mox fideiussor non ag
mandati conueniet. ut si pro bonis sua debitor de
lapidare ceperit ut si pro bona sua debitori at
… ut fideiussor lo
go … fit. ut ff. e. Si pro ea. Im
pendia quoque mandatarii repetit. et si quem
mandatum factum non fuerat. Etiam filio
no mandantis negotium non gessit. ut ff. e.
l. Si quis. § Pupill. et l. qui mutuam. § Ult.
Non tamen omnia impendia que absque mandatum
repetuntur. uelut si propter langorem suum et suo
rum quedam erogauit. ut ff. e. l. Si. § Non
omnia. Item in summa sciendum est quia reo co
modo et debitore pecuniam substulerit cum ipse
debitor ex causa uel alia subductus creditum est
pecuniam fideiussor uero conuenit soluit usu
ras eas repetere non potest. Contra erit si
fideiussor primo conuenit usuras soluit. non enim
oportet esse noxie fideiussor si repetit suo pu
tori. ut ff. e. l. Quintus. Item in summa
sciendum est. Item in summa sciendum est quod
si fideiussor multiplicauit summam probabi
liter unquam fideiussit eam totam repetere po
terit. ut ff. e. l. Si mandator. § Si fideiusso
r. Quid dicemus si quis acceptis pecuniis et no
mine in scripto uenditionis actione cesserit
plane. dicunt imperatorem anastasium et iustinianus
donatione nomine tenere uenditionem et uera mi
nime. non uero tamen quantum sibi ab eo emptor exi
git. ex nomine. ut C. e. l. ult. Curauit
uenditio nostra sine fraude celebrata prorsus
et in totum non ualebit. sicut et donatio no
minis profecto ualebit. uerum ideo dicat

tenetur

Et illud sciendum est quod si pater res as
portes donare sponse emancipate de
uenit suscepit. uti depositi. operis. ut
ff. e. die

appellauit tenetur. uel procurator

inspatoris emptionem nomine suo ualere. qui
a debitore. Item emptorem presumitur. cum pre
tium abest. Item donatarium minime. quia
accepit otio proprio. Si uenerit nomine lex et
comitat et redemptum. Quod quidem abest.
quando. Si donat non reprobatur. Sed ubi
et locus est presumptio calumpniabitur. Ceteri
que desunt in mandatis. in summa tituli . c.
e. et ff. reprobantur. possunt inueniri
Exantlas hisce ano prohibentur nouam uendi.
Ne uexare et debuisse inuare potentem.
Et spes alie esse non minuuntur.
Omnes iudicandi datur quis particulari
Si tamen hoc fiat pretium solum repetetur.
Quod dederit usuis applicans atque uice plus.
Transit ad eos ioue luc. Sed non remanebit.
Hic non obligetur quod dicitur actio uendi.
Quem mouit uulit sine ceclite eum.
Si modo appositis legi fruetur ubique.
Sed iniuria si fuerit specialis. Frequenti.
Sed in tamen. contra talia multa uidentur.
Namque frequens mutuum tempore specialia plura. — Iacobus

Et titulus uero sit. quo differre solitus
Noua compleat. hoc uel est si simul emerit

Si seruus emise mandauit.

Distinguimus generaliter de mandatis. Nunc specialiter ex
ponimus. quid iuris sit si seruus mandauerit ex
to. ut extius se emat a domino. Et quidem
distinguuntur tale mandatum tale tribus modis
quippe seruus quandoque mandat se emi tantum. quandoque
se manumitti. horum neutrum ualet. Nam nec
emptor contra mandatum. dominum conuenire potest
ut seruum suum recipiat. Siquidem uerum titulus
uidetur. priorem de huiusmodi actionibus suorum nomine
generaliter. ne uel de peculio agatur. quibus actionibus
se seruus mali uel se dominus aufert. ut ff.
man. l. Si seruus. et l. Cum seruus. Si
seruus utrumque mandauerit. id est se emi et ma
numitti. de effectione. dominus contra mandatum agit
ut emptor seruum habeat. pactorum man
dati. ut suo careat. tamen propter libertatis fauorem
sed etiam causis tollerantur. ut utraque actione agatur
ut ff. mandati. l. Cum seruus. Et hoc in casu
uenditor nondum susceperit pretium. Idem
erit si acceperit peculiare precium. Secundum alium
ut C. e. Quandoque fit. Item agetur
in ectio meo. fide non habita. ut res non tra
datur. Porro pactorum mandati retrandictio
non postulatur. Sed dum tenear ut ma
numittatur. Sed dum tenear affectionis re
sic dictum est. Horum in sententiam car
mina designantia sunt hec.

Si se mandat emi seruus. nullam mouet.
Consistit mandatum cum ut noue sui.
Certum ne plus quam liber mandet domine
Et quando tibi uendit emeris. Sed uenditio secum.
Pretium pro pretio domino concedetur uti.
Quod si mandauerit numquam fuit initum
Inde res agitur. mandati non ei quod
Quis sit cogitatus manumitti que cum actor.

Pro socio. Rubrica.

Quamuis socii. scilicet pactionem est per partem. post dic
tum mandatum. dicamus de societate. Videamus
itaque que actiones nascuntur ex societate. Et qui.
et quibus. Et in quos et in quantum competit. Ac
tiones sunt. Hec nascuntur actiones uel pro socio.
ut ff. de dolo. l. per exceptionem et pro socio. ut
ff. de dolo. l. per exceptionem. et pro socio. Utrumque di
ctum. numquam alia. Competit actio pro socio
Regulariter durante uel societate soluta. de.
C. e. l. tamdiu. Preterea qui in uectigalibus
ut ff. e. l. actio. si pulsi. Sed at constante
societate. et ut exercetur agi non potest. Quod
si fit. si socii impendit. certe si societate
distracta tamen cum diuidundo agatur. Atqui si
impendit societate durante. Sed cum societas
fuerit dissoluta. ut ff. e. l. actio. si post.
Socio quondam et eius heredi datur hec actio
in socium quondam et eius heredem. Veni
unt dampna et compendia equaliter. in me
um est dictum non tamen leonino. ut ff. e.
e. l. Si non. Expediatur quoque societas et
actionibus et in futurum impositis. ut ff. e.
Omne. l. Si socii pro socio. Illud constat
quia actio pro socio. ciuilis est. bone fidei. perpetue.
In summa faciendum est. quia si socius socio arte
pollicitus est et aliquid debet. primus cum ope
cuius est uelamenti. Cum ista est in
telligenda ut prius prediceret uelamenti sub
iaceat. uelat autem. quando se habet arte
necesse. Inde est ut prius teneat cum primus
et ac uicentius sit ac sibi et arte. Uel
aliter. artis uelamentum. id est ars uelata. ut pi
genda fabricandi. et precium operis. opus pre
ciosa. Volare enim dicitur qui per sculpi
re pingere. nouit et est admittar dictum Si
cut enim uilis pellis optimo colore superappo
sito pallio. ne appareat uellat. ita turpis
paries pictura apposita. pulcrior esse uide
tur. Item in actione hanc. sic in stupio
res uenimus. ut ff. e. l. Si unus. Sed illud
sciendum est. scilicet . ubi. cum socii. cum uno ex so
ciis socii agit et partem suam integram exegerit. et
ubi alius socii cum eo agat. et partem suam consequi
non ualet. ut sibi communicet socii quicquid
alter socius impetrabit. Item in stipito pi
gnore est et in tributoria actione. Contra est
in actione de peculio. et in actione depositi. ut C. de
posi. l. ult. Contra quoque est in petitione
hereditatis. ut ff. si pars her. l. i. Item quoque est si
tamen aliquo in societas erat. ego quando cum pupillo et tu
tum hereditatem ad se eum pertinere. contra actio
res uindicandi et partem petendi reddere. ego
partem scilicet huius. et extraneum tamen agi po
terit. Sicque societas. propter fraternitatis instar
priuilegio uallabitur. ut si extraneus solum

ante non fuit. et ideo hoc liberum ueniri potest. ut ff. e. Seruus. l. Verum. ¶ In summa quod ibi no. e. quod si ipse uius negotii ca. perfectus in latrones inciderit. et uulneratus est. ut suum peccatum perdidit dampnum hoc esse debebit. ¶ Item si sibi ei fuerunt uulnera. ut ff. e. l. Cum duobus. l. Sed in tempore etiam si superflum captum et redemptionem pro aliquo expendit ¶ hoc est in man aciis. ¶ Nobis enim ambo. hoc magis imputatur ut ff. e. l. Grandi. In fine. ¶ Cetera que sunt in summa institutis. t. e. Lector studiosus inquirat.

emptorem nominis valere non. quia de facili contra emptorem presumitur: cum precium absente
contrahente venditori minime. quia accepit pro
his. Dicunt non. lex conmat esse redemptum
alias abs quamvis sidonat. non reprobat
sub ut levis est presumpta calumpnia litis
Cetera que desunt in summa institutionum. require.
lector studiosus addiscat. Rubrica. De contrahenda
emptione. r. iiii.

Audivimus de societate quam inter
eam dominium propter transferri. Nunc dicamus de contrahenda venditione quamvis
venditione dominium rerum alienetur. Fuit enim
non erat emptio sed tantum necessarissima permutatio. Sed quia sepe contingebat. ut quod ego
cuperem tu haberes. et ego non haberem quod tu accipere
velles. placuit moneta publica que difficultatibus permutationum equalitate quantitatis subveniret. In nummo enim non tam substantia quam quantitas inspicitur. ut ff. e. l. i. § Est autem res
venditur. et si non sit in eo loco in quo venditio
celebratur. ut C. e. l. i. § Regulariter tamen
omnes quas nec distrahere nec emere. Humane
tribuunt honestatis colore sublato. et non
sanguineas res que maiores fuerunt vendere potest. ut C. e. l. Iniuriam. et l. Dudum. Ex hoc contrahentes res tradita. ut si
re habita non repetitur nec vindicando. quod
dominium transfert. nec domini condicendo. et si
precium non sit solutum. quia tamen incontinenti
tribuunt venditionis condicio vindicat locum. v. C.
e. l. Dunc. Capitur enim id convenerunt. ut
volens contrahentem dederit. In summa sciendum est. quia si in distribuitur illa aut
illa res. ut causa elegit venditor hec est
empta. ut ff. e. l. Sunt. § Item est instituta. Veruntamen electio sit venditoris. si
consuetudine potest. emptoris pactum principale celebratur. in pactis tamen accessoriis obscuris et ambiguis que in venditore fuit
cum quidem legem obscurare in respondeat. ut
ff. e. ... l. Veteribus. et ff. e. l. Labeo. Sed si venditio
facta sit cum accessionibus ... cum plures sint ... ut
...que venditor ... v. ff. e. l. Sunt. ...
...dicendo. ut obscurum ... proposito ... tunc debet quis
tur intelligere cum venditor ambigue locutus fuit. In summa notandum est quoque quia bibliotecam
vendidi sub condicione. puta si ea mea
capiat locum in vendidisti. in quo eam
ponerem et perveniret. quo tamen id impetrem. ego et ex vendito possum conveniri. venditione non impleta. habita pro impleta. ut ff. e. l. Sunt. Item illud sciendum est. quia siquis ancillam sub pacto in
iectionis manus si prostituatur. vendiderit
prostitutam ab emptore et nullo sine periculo
qui primo vendidit abduci potest. v. ff. e.
Siquis. § Item. In summa sciendum est. quod
lex legatario fundi fructum debet
venditor tamen debet emptori. Excipitur in
specialiter promisit. ut in annua fructus fundo
empto debita fuit. ut in forte pro fundum
recentum venditor solebat ire ad fundum
vendidum. ut ff. e. l. In vendendo. § Illud

quoque sciendum est. quia siquis fundi ea lege
vendidit. partem dimidiam aut emptor
aliam partem conductam habet. si fundo si
et ex vendito emptor potest conveniri. Nam
hec ipsum precium fundi videtur. et forte eo minus venit fundum. v. ff. e. l. Fundi. Sed
manifesta excipiuntur. non ea que pro precio
facta fuit. sed ea que annuatim fiunt. excepta intelliguntur. v. ff. e. l. Cum manu
In summa quoque notandum est quod notabile est
quia siquis promisit de fundo suo mille modios frumenti annuos prestare per duos gradus seu
tempus frumenti debitor fundum vendidit addi
tis his verbis. quo iure et qua condicione fundus iste quem vendo hodie est. ita venit. itaque
habebitur emptor tamen ad prestationem frumenti non compelletur. v. ff. e. l. Vlt. §
Cetera que desunt in summa institutionum
r. e. plenissime poterunt inveniri. De hereditate vel actione vendita. r. iiii.

Habito tractatu emptionis
et venditionis de rebus que vendi continue a domi
nis. et que hereditatis privilegio gaudent. et de
e iuris instrumentum de hereditate vendita sequitur videre
dicere loquamur. Videamus itaque quatenus venditor hereditatis vel emptor teneatur. aut
non. et e converso. quatenus emptor venditori.
Et quidem ubi quis vendidit hereditatem debet esse
heredes. nec enim alia emitur. ut ff. e. l.
Cum heredi. Ergo si nullus heres venit. et
inveniens heres. nichil agitur. v. ff. e. l. i. §
hic. et ubi nulla est hereditas de qua actum videtur
tamen ex empto agitur. v. ff. e. l. quod si. Nam
et in emptionis tamen ex empto agitur. v.
ff. de actionibus empti. l. Si sterilis. Hoc tamen ita
verum est. si venditor tractatur. si quasi sit hereditas sit empta. tunc enim quod sola spes hereditatis venit. et non ex empto non agitur. sive
hereditas inveniatur. Hoc ita intelligo potest
si venditor sciens hereditatem ad se non pertinere
venditionem non celebravit. tunc enim ipse dolum tenebitur. v. ff. e. l. Nam. l. hoc. § Tenetur venditor emptori ut ea restituat id quod ex hereditate ad
se pervenit. § Vel pervenisse potuit. id quod venit
quod ad venditoris hereditatem pervenit. § Prestandi est
quoque emptori et hereditarie actiones et ille quas
ipse heres constituit. v. ff. e. l. ii. Inde quod debitores hereditatis. v. ff. e. l. Ex filio. Ex hoc quod
dicta sunt patet quia exigitur ut hereditas sit
ad venditorem pertinuit. Venditor satisfacere
non cogitur ut certa quantitas sit in hereditate
nec de evictione rerum singularum. v. ff. e. l.
ii. Indebitum quoque venditor extorsit. emptori prestare non cogitur. Econtra venditori
emptor tenetur. si venditor solvit indebitum. si
nec sibi re condempnatus fuit in solidum. quod
hereditariam res vendidit. v. ff. e. l. ii. Sane si
funeris impensa ab emptore venditor consequitur. sicut sibi tamen aliud ex soluit. Sed
etiam si venditor vectigalia. ut tributum prestiterit. Idem erit si venditor solvit. si pro hereditatem obligatus fuit. v. ff. e. l. ii. § Sed
quis. § quod si. ... § Venditor vero prestare

dit ei. Creditorem. et sine exceptione. non tamen te
netur. ut debitor locuples sit. ut in certa quan
titas debitur. nam et venditor hereditatis non
tenetur ad id. v. ff. e. l. Si nomen. et l. Qui d. si
Nisi predicta promisit. v. ff. e. l. ii. In
summa notandum est. quod notabile est. quod si quis
hereditatem vendidit excepto fundo uno. domi
eius fundi nomine venditor aliquid acquisierit
debet emptori prestare. nisi contrarium actum fuerit. v.
ff. e. l. vii. Item illud sciendum est. quia et no
mina condicionalia vendi possunt. v. ff. e.
l. Nomen. Item illud sciendum est. quia emp
tor venditori satisfacere cogendus est. de resti
tuendis. his que pro hereditate prestitit. vel eo o
venit. v. C. e. l. ii. Item illud sciendum est.
quod emptor hereditatis creditoribus hereditatis
respondere non cogitur. et si de eo venditor cum
emptore pepigerit. v. C. e. l. ii. Sed hoc p
actum licet venditori et emptori actionem pariat
non tamen emptorem creditoribus. nec creditores
emptori astringit. Sane duobus mensibus
completis. emptor respondet creditoribus si se
actionibus obtulit. sed a fisco emit. v. C. e. l. i.
Illud quoque sciendum est. quod licet emptor here
ditatis non conveniatur actionibus hereditariis. expres
sim actionibus hereditariis directis mandatis. sin
fuerit ei mandate. utiles potest intendere
et personales et reales. v. C. e. l. Emptor. et l. vii.
Diceret quis. quod emptor habet emolumentum nec
sentit incomodum. Respondeo. sentit equidem per
anfractum. i. non per creditorem agitur sed per
venditorem ex vendito actionem. ut neg. quod
intendentem. v. ff. e. l. ii. Emptor quoque
nominis fieri emptor hereditatis. et directam et uti
liter experitur. principalibus actionibus personalibus
et per consequentiam ypothecaria si nomini pignora
fuerint adnexa. v. C. de actionibus. l. ii. et si adc
ditore. et C. e. l. Postquam. l. Nominis. Illud
magis quoque sciendum est. quia si creditor debito
ri suo heres extitit. quidem creditor confusione
esse desinit. verumtamen si hereditatem vendiderit. et
recipere creditum suum potest. et si per con
omnia hereditaria emptori dedit. repetitur emp
torem convenire poterit. Forte actione p
ma licet confusa quasi resuscitata. ut condicti
one indebiti. ut ff. de condict. in. l. Si in.

Que res vendi non possunt. Rubrica.

Vlacte infectum
vendi non debent. a privatis
vestimenta purpurea. murices vellera albi
bafis comparata. Sed nec a barbaris ea quisque
emere debet. nisi comites commertiorum. v. C. e. l.
i. et ii. Item in fine murria publica que de nostri
mo exercitium muniuntur a privatis distra
hi non debent. Signo et fecerit. si fuerit ple
beius deportabitur. nobilis deportabitur.

Que res exportari non debeant.

A barbaros. et romani rebelles
romanus liquamina referre non debet. sed fo
te nec frumenta arma. Sed nec ferrum fac
tum infectumve proditioni enim proximum
est barbaros quos indigere conveniet telis
eos. ut validiores reddantur instruere.
Ergo si quis contra fecerit. pena supplicii tra

sub inminebunt. v. C. e. l. i. et ii. **De eunuchis.**
Eunuchos licet nemini facere in romano solo
romanos. ut barbaros. Et si quis romane
gentis homines in barbaro solo eunuchi facti
fuerint. et si sint fuerint nullo titulo vendi
immo alicui nec transferri poterit. Sane
barbari eunuchi facti extra loca romano imp
erio subiecta sive de letere et vendi poterunt
et comparari. Si quis in romano solo et sua
eunuchum fecerit capitalibus et servus et locus uel
consilium fuit domino simulante confiscabitur.
v. C. e. l. i. et ii. **De patribus qui filios distraxerunt.**
Quam patribus filios quocumque titulo vique
piam transferre non licet. immo si quis et i cau
sa pignoris consilio filium alienum acceperit re
legabitur. Sane pro nimia egestate fame
que necessitatem. pater. fr. mat. filium suum
prolem suam et vendere et comparare. multo fo
rtius et pignorare potest. Ita quoque in eo p
les fuisse. dicant alii nequaquam. sed suis
partis sic filius qui alienatus est vel pro eo ali
us alio ut seu eius pretium ut mancipium ex bon
um prestitit filium venditum ingenuitati
restituitur. v. C. e. l. i. et ii. Ad hoc dum filii
sui nec aliene hominis sibi venditio tem toe rem. Ex
capitulis secundum legum distinctiones quis faciat
se venumdari. Liber quoque homo quondam ab ho
ste redemptus. quod libertati pristine restituitur
tamquam in causam pignoris. Sed et hodie usurpa — potest deinceps
tum est. ut ubi homines dentur obsides. **De rescindenda venditione.**
Ostendimus est qualiter emptio et venditio contrahatur.
Nunc audiamus qualiter dissolvatur. Et quia dissol
vitur. et maxime rescinditur. ad hoc ut ab ea discre
datur. primo tractemus de venditione rescindenda. postea
loquemur qualiter discedatur ab ea. Videamus
itaque quid sit venditionem rescindere. quot modis
dicatur venditio rescindi. quibus modis rescin
datur. que sint ea que rescissionem induca
nt et que faciant eam cessare. Venditionem
rescindere nihil aliud est quam ab initio contractum
dissolvere. A venditione discedere. cum u
terque nolente discedit. Rescinditur equidem — venditio
quo iure tenet et sed certis ex causis rescinditur infri
gitur in irritum. sicut sequentia declarabunt.
Item dicitur venditionem improprie et defecto processit
venditio ut rescindatur. puta si dolo in ep
toria et omnibus integris ex toto infirmatur.
v. C. e. l. iii. Rescinditur venditio duobus
modis actione proposita. et iudicis officio. Actione
proposita. ut quando metus causa et de dolo. vel dolus
dat causam contractui. sicut supra in eo lib
diximus. Sed et si pactum intercessit. ut
res vendita restituatur. si displicuerit actione
autem. ut prescriptis verbis venditio resci
ditur. v. ff. e. l. iiii. Actione quoque redhibi
toria venditio rescinditur. Iudicis officio re
scinditur venditio. puta si venditor ultra dimi
diam iusti pretii deceptus fuerit. Iusti
inquam tempore venditionis. vel decemp
tus inquam non per emptoris dolo sed in
temporis. Rescinditur autem inqui
tus in electione emptori probavit. ve

litue iustum precium supplere. 7 rem retinere
uel uitue rem restituere 7 precium iniustu asse
precium recipere. v. C. e. l. ii. 7 l. Si filius
ꝗ sit recomtatio. i. si emptor ultra dimidi
um iusti p̃cii numerauit. v. ff. soluto. ma
tri. l. Diuortio. Item in locatio[n]ib;
forte 7 i permutationib; Et ī uberioribus
statuitur — non potuisse non p̃cedo. non puto. Datur aūt hec re
scindendi licentia contrahentes 7 eorum here
des mulieres uendentes apud eos exter. Ergo
nō tribuit etiā ementes ab eminentib; ꝓinde Tri
buitur autem rescindendi p̃dicta licentia. uen
ditio meo. 7 illi emptori qui uerum se contro
siam non motu tum. se contra uenditione nō
uentu tum. quippe nec remisse uenditā. nec p̃
casu ut res traditur. Plures sunt casus q̃ fua
dent ut uenditio rescindatur. licet eum sic
dictum est in quantitas imodica. Dolus malus

Q. petitur ut uel precium suppleatur uel res.

querē. propone defendit qui ace. passio est q̃
mentem affic. quiqualitate nō p̃cii quan
titate extimatur. v. C. e. l. dolus. Nota
ta aūt autem mentē. Neutus quoque rescissione
inducit. s. Etiam. s. Contra. s. dissuso. s. Multe sunt
cause que rescissionē nō inducit. Licet eum per
tentia incontinenti. s. Resp̃nsum. Cōsilitatis p̃
rogatiua. Dupli oblatio. Allegatio sit si
quis aliud sit insolutum datū quā p̃cium. Alle
gatio quia simul totū p̃cium non sit depensu.
Allegatio quia sit uenditū obsamus 7 urguen
tium numerū necessitate. Alt allegatio q̃
sit emptori sit diminutatum ne eum. Alt nō
rescindit uenditio quia uenditor allegat. uires 7
emolumenta rei uendite se ignorasse. v. C. e.
l. de. l. ad. l. mol. l. nō ē. l. pri. l. uenditor
l. ideo. l. Si maior. l. Qd si quis. In summa
notandum est q̃ in uenditionib; p officiales 7 pu
blicos exactores celebratis. medium rollat
iniquitas. Alt in summa sciendum est. q̃ uendi
tiones decimonib; facta monitu nō hr. v. C.
e. l. duplit. 7 p̃r. Item in summa illud sc
dum est quia uenditio meo eique uendidit. se
ta facienta. s. dimidiam. iusti. p̃cii. nō dabi
rescindendi licentia. R. de legale p̃cone discussa.
Sicut dictum est ab emptore distrahi.
quando utraque uolunte desinit. Hoc ut si
omā fuit integra. i. nec res uendita tradita
ē. nec p̃cium numeratum ē. nec arra data
ē. nec p̃cium numeratum ē. Idem erit si
arra data est. Accessum arra de subtā negotii
ē. s. uenditionis contracte argumentum est.
accidens. Et cumqua 7 sine qua uenditio
ualebit. hoc tū ita si p̃uatim sp̃es data sit.
Secus enim si p̃ceria noīe arre sit tradita. Tc
enī p̃cium computabit. ac si p̃cii pars esse solu
ta. Et uetur nō omib; integris solo cō
sensu nō resoluitur uenditio. Cōsto magis
si p̃cium sit traditum. Cōtra forte initio ca
sus. i. si res uendita tradita ē. 7 p̃cium traditū ē
nihil enim tib; omib;. ut uenditio dissoluatur
opus est ut retrauditionis actu retro p̃on similis
imponatur. v. C. e. l. i. 7 ii. Si ꝑ p̃u. p̃osi
Sepe enim fit ut uenditio uendito celebrata

ꝑ tributa non depensa fiat. Et ualebit sicut
quatuor intercessit. hoc ē si in solutione tribu
torum fuit cessatum si de q̃ uenit fuit sub
astatum sues sit uendita. s. de sincā. Si iusto p̃
cio. Et sum sues fuit hoīs. maiores. xxv
annis. His tribus cessantib;. ut aliquo istorum
tunc p̃ponitur. nulla ē uenditio reuocatur post
7 p̃ uindi 7 p̃ creditorem. v. C. e. Si in censu
Credo forte quis sine 7 reliquis. sū. cōpa in ipsi sit
censu. s. toto hec. i. nichil ad huc de p̃nsum ē
ut sine reliquis. hoc ē. ubi aliqua tributa ia
soluta sunt fundi conpum posse. audi i con
trarium. i. copam non posse. Et certe uenditor
cum modo pro tributis conuenit nondum. s.
emptor solus. Etiam tpris p̃cii noīe ab
p̃e p̃orintib; res conuenit nō p̃sdi. Ita
eque p̃dio non hoī sumina datur. v. ff. de pu
blicā. l. Impu. 7 ff. de neg. g. l. sed uissor.
hoc q̃ dictum ē uerum ē. si nullū pactū int
positum est ut uenditor fisco responderet. Id
erit si pactum intercessit. Nam cum forma
uicis publica sit ut possitentes. in ē ualebit
pactū 7 stiplatione uallatū. v. C. e. l. i. 7 ii.
Non ualebit in quā pactū ut fiscus necesse hit
conuenire non possessorem. i. uenditorē. s. — q̃ ementes conueniunt. ne q̃ possidentes. i. uendicantes.
nec uenditor ꝑ tale pactū a fisco de fisco p̃
ueniat ut a solo tamen cauebit. Sanc. p̃dicit si
pactum emptori ad uenditorem. Cuppe ex ta
li pacto. incontinenti imposito. ut actio ex
empto informata. ut. s. p̃. ii. nata. potit un
ditorē urguere emptorē. ut sibi resoluat. t
restituat tributa que depensa fisco. Ueni
autē quā depensa erit. emptor. uenditor ut de
pendat. actam nō potit. v. C. e. l. i. Contra ē
in suis. s. siquid ex tali pacto emptor a trā
uenditorem 7 p̃a quam soluit usuras. xaru
v. C. de pac. l. excommitio. In summa
notandum est q̃ hodie p̃ forum diligiture
examinationē si emptor fuit uinit
iuri i cone. uenditor iuste tamsione potest
fiscalia in p̃cedente pacto ut responderet fi
sco. v. C. e. Aut. s. pictin. Alt in sum
ma notandum ē. quia omis p̃dio gris quos
possid; tributa debet. v. C. e. l. ult. s. Si
improbe inferuntur. g. malia debet. Reo. s.
alsiko. g. tessalonicensis. Tali itaque sit
lamio. omis tributa debita. i. exceptis illis qui le
gib; excepti sunt. omis tributa debet. Hunc
locamoni sunt ē illa. exceptis nobilissi
mis 7 barbaris cum solo consensu matrimonium
contrahunt. Nō tū contubinarii concubinatus
nec senatorū cū libera. nec aliquis cū quādā
femina. — g. q̃ dī cum nec contrahere. tami
elligatur. cū mulierib; nō impub;. Sic 7
legitur quia mulier p̃fertur creditorib;
omib; nō tū in dotis mō. pignori ut exp̃s
sas ypothecas habentib;. quippe tale ē q̃ dī
p̃ferē omib; exceptis qui excepti sunt. Id
p̃fertur mulier creditorib; omib;. s. tali
b; qualis ipa ē. 7 ypothecas tacite p̃entib;
Exposuimus quādo emptio ꝑ pacto. 7 cō. rei uendite
teneat desinitue. qualit cōtrahit. ut dissoluat

nō audiam. de p̄cio. 7 comō. rei. uū. Sic ergo
p̄ contractam uenditionē. 7 ante tradicionē
comodum 7 periculum ad emptorem ptinꝫ. Ut
in locationē 7 p̄ traditionē. Porro
ut plenius sciri ualeat. quando p̄ contractā ue
ditionem res pat uenditori. uel pat emp
tori. in hunc modum distinguendum puto.
Contrahit uenditio. aut pure. aut sub condi
tione. Si pure uendit. aut p̄ p̄ septuram aut si
ne septura. Item si sub septura. aut uendit
spēs. aut quantitas. Item si quantitas ue
nit. aut uenit ut quantitas. aut ut spēs.
Reperias ergo seorsum p̄ statutum diuisionis
menbris. aut periculum ptinꝫ ad emptorem.
aut contingit uenditorē. Si quidem spēs
uenit. emptori pibit. si talis pure. hec
talis sine septura. Idem erit si quantitas
uenit tanquam spēs. Ita tamen si uinum
sit degustatum. ut degustho sit omnibus p̄ p̄ie
tum. hec enim promiscue uinum uenit. quia
siue sit inspē. siue sit in quantitate stetit.
dum. nō extimat plene uenditum si sit degu
statum. v. ff. e. l. Procellio. C. e. l. Cum
l. Cum conuenit. v. ff. e. l. i. § j. 7 l. Si quis
Amplius 7 si uendit in quantitate ut ad emp
torē spectet periculum. opus est ut sit mensura
tum. Decem ut p̄ emptorē factum quominus
sit mensuratum. Nec enim aut hoc in casu uinum
uenditum quod ad periculum emptoris plene in
telligitur uenditum. v. ff. e. l. i. § ult. 7 l. Si p.
Ergo si emptor fuit in mora. ut aut pecuniā
quominus pa res sibi uendita traderetur. peri
culum subibit. v. ff. e. l. Si p. Idem erit si
res tradita emptori suo uicio euincatur. ut
quia non astitit. ut quia p̄ fuit uenditor presens
competentia nō allegauit. ut quia auctori
nō denunciauit. ut quia iudicis iniuria fu
erit. v. C. e. l. i. ff. de euict. l. Si dico.
l. Si p. Quod tamen de euictione dictum est debet
intelligi. ut denunciandi necessitas pacto
remissa fuit. ut si emptor nesciuit. nec
scire potuit. si uenditor fuit. ut si aut p
uenditorem sit factum. ut ei nō sit denun
tiatum. v. ff. e. Si p. ff. de euict. l. Si dic. l.
Si uō. Item in quantum periculum ad empto
rem sicut distinctum est quod culpa emptoris
contingit. periculum mortis. periculum deterio
rationis. periculum euictionis. ut euictio ex cede
ri tempore causam trahit. v. C. e. l. i. § Iam
si culpa periculum contingit. Inde si uenditum sit
res uendita uinum. ut uenditum pollicitum fuit.
Et ita si uenditor signatum uinum bonum
et dilatatum affirmauit. ut nō dura
turam ut dixit. quod facit. v. ff. e. l.
Summa. Reperitis itaque predictis casibus
ex consolatione periculum ptinebit ad uendito
rē. puta si spēs sub condicionē uenit. Ita
tamen si res perit. nō si deterior facta fuit. hoc
enim hic mutabile uidetur ad emptorē pti
nebit. ut si p̄ septuram uendit. si septura collocata
tanto legis. v. C. e. l. Cum inter. Si quanti
tas uenit. ut quantitas et degustata uendit
tum mensurata. nō dico signata. nō enim si
gnatio sit in dolium. ut uinum p̄ tradendum uenditur
ne quid subiciatur. v. ff. e. l. i. Idem
si fuit uenditor in mora tradendi. Mora enim
nabit ad se periculum. Idem si uenditor aut fe
cerit ut pereat quod uenierat. Idem si pacto
periculum suscepit. Idem si omissa custodia
quam prestare debuit. uenditor rem amiserit.
Si in actionis ad uenditorē spectat periculum
si nullum emptori possit adscribi uinum
in suma faciendum est quod uenditor custodi
am. Sed nō ad infinitam custodiam. Ergo si p̄
transacto quo uinum tolli debuit. uenditor uinum
perit p̄ corbes uitiam fundere. si ut laudet
maluit aliena uasa conducere. Et si ualo
ate. v. ff. e. l. i. § Licet. 7 ult. 7 ff. Si que
de ff. Tempus aut tollendi uinum et quod sta
tutum est a uenditore. Hoc enim si nō fuit
statutum. quippe si uenditor. nō est mercato
te si fore uendendi uinum expectat. si fuit mer
cator. ut dies spectandus est. quo ex comō uendito
ris tolli potuit. v. ff. e. l. hoc ita. Postea
nunc effundere potuit. sicut ut tollat emptori
denunciauit. v. ff. e. l. i. § Pulsis. Inde
in suma faciendum est. quia lector compertor
sua publica deposito p̄ pedes suos consilio
ad uenditorē suum ptinet. Hec ratio porro
intelligitur. Si lectorum ingue sui uenditus fu
erat. ut uenditoris culpa id contingit. v. ff.
e. l. lectos. Amplius illud notabile notandum
est quod si uina emerim. exceptis acidis 7 mu
cidis. licet mihi expediat acida quoque accipere
tamen quominus potero petere. quamuis ea in electione
erunt excepta. Ita emptor inuitus emptor ac
cipe si exegerit. nec uenditor dependere compelli
debet. v. ff. e. l. Summa. De actionibus ex
empto et uendito;

Quia emere 7 uendere uenditurus 7
ementibus parum ut nullam afferret utilitatem
si tamen emptor quam uenditor actionē habet
de actionibus empti 7 uenditi audiamus. Videamus
itaque quibus competant hec actiones tam directe
quam utiles. in quos in quantum 7 quales
sint. Actio uenditi directa uenditori compe
tit 7 eius heredibus. in emptorē 7 eius heredem. Utilis
competit ei cuius nomine res uendita est. ut in dati
pupillo. adulto furioso prodigo. collegio.
si tamen res eorum procuratores eorum. etiam actores
yconomos res uendita est. Intendit autem ue
nditor in p̄cium p̄ tium quo res uenit. Et in eos
quas moram gerentur. fructus percipere. quia
erit si percipi potuit. Usuras 7 sumptus in re ue
ndita accidentes. Uenit 7 sumptus rei
uendite. autem si uenditor fuisset. Sed si uenditor
mortuus. sine culpa uenditoris. Uenit id quod
ex pactum conuentum putatur. Si uenditor tecum
puta si p̄ tibi emptorem uendidisti 7 id uenditor
prestetur. puta ut emptor colonum patiatur. v.
ff. e. l. Iulianus. § Si uenditor. 7 § Inter 7
si uenditor. Uenit quod necessario 7 eos. si ab em
ptore fuerit exportata. ut spatium uenerit.
v. ff. e. l. Fundum. § Si uenditor. Item quam si
se fecit 7 in fundo uenditis uendito iacentes.

uenditi

vt ff. e. Procellius. Si periculum p̄ tra
ditionē contingens ad uenditorē pertinebit.

Et illud sciend(um) e(st) q(uod) ex e(m)pto ag(itur) ut q(ui)s patiatur
servitute(m) i(m)po(ni) p(re)dio se(cun)do e(m)pto. cu(m) d(e) h(uius)
fuit i(m)po(ni) an(te) t(ra)ditio(n)e(m). ut ff. e. l. Si t(ra)

inuenditore(m) retinuit

exportari p(er) emptore(m) q(uod) e(st) notabile reperitur
acc(i)o(n)e uendita. v. C. e. l. ii. Na(m) si fructus
datus uenditori quid subripuit, et ab empto
re(m) p(er)tulit acc(i)o(n)e ex empto emptor co(n)ue(n)i
tur. ut ff. d. ac. empt. l. Si, et ad . l. Si, et.
Acc(i)o empti directa compet(it) h(oc) emptori rei uend(itae)
Vtilis ei competit empti. cui(us) no(m)i(n)e res empta
e(st). ut ff. e. l. Int(er). Si p(ro)curator. Inhibeatur
uenit in p(ri)mis. ut res tradatur, et emptor in po(s)
sessione potior constituatur. Venit et si quid
alium emptori p(re)stari pacto co(n)uen(it). Venit et ut
uenditor debeat cauere uenditam uenditam sana(m)
fore, et ce(tera). et bestias ut oportet. ut ff. e. l. Ex empto.
Venit quoq(ue) si quid p(ost) p(rae)dio putauit uendito acces
sit. ut si quid ei ante uenditionem uenditum donatum re
lictu(m)ue fuerit. ut ff. e. l. Int(er). Si quid. Ve
nit et accessio naturalis. ut alluuio. Venit et
dolus et culpa uenditoris. Venit et omissa custo
dia. ut ff. e. l. Int(er). Si seruus. Iubet. Hereditatem
et hoc. s. ut uenditor sciens pecus esse uenditum
morbosum ad omne interesse teneatur. Si ignora
uit q(uan)to minoris. Inualet uenditio uitiosa
ut locatio non distinguitur. Si abigeato. ut ff.
e. l. Tenetur. §. Sed si ignarus uenditor nom(i)ne
uicii q(uo)d fur in hoc misit fugitiuus recto n(on)
tenetur, nisi fur non esse fure(m) asseuerauerit
ut ff. e. l. Int(er). Si n. At pro fure suo uendi
to ignarus uenditor, nec q(uan)to minoris tene
bitur. Illud constat q(uod) hee acc(i)o(n)es ciuiles sunt
b(onae) f(idei), p(er)sonales et p(er)petue. Insu(m)ma notandu(m) e(st)
q(uod) si uenditor sciens q(uo)d alienu(m) uendidit, et si di
xit eo no(m)i(n)e q(uo)d p(ro)pter euictio(n)e(m) empti tenebitur. ut
ff. e. l. Tenetur. Ult(imo). Et illud sciendu(m) e(st)
q(uod) ex empto agitur q(uod) e(st) notabile ut emptio
resoluatur. Puta p(ro)pter pactu(m). Et p(ro)pter dolu(m)
ut ff. e. l. Ex empto. Si iii. Item illud sciendu(m) est
quare si uendita q(uas)i pign(us) retinetur, quo ad p(re)tiu(m)
soluatur. Ac si ap(er)te diceretur, prius deb(et) p(re)
tium offerri, quam res tradi. Et illud sci
endum e(st), quia fructus si ia(m) maturi agru(m) emptor
cedunt. locati autem fundi pensiones mun
ere. ut ff. e. l. Int(er). Offerri. Si fructib(us).
Illud quoq(ue) sciendum e(st), q(uod) si uenditor igno
rans, ut de tributo me(n)t(io)ne(m) dix(it) no(n) tenet(ur). ut ff.
e. l. Si stilis. Si ii. Non tenetur in q(uan)tu(m) a uali
quo q(uas)i no(m)i(n)e uicii. ut non tenetur ad interesse
s(ed) q(uan)to minoris. ut C. e. l. Si minor. Et illud
sciendum e(st) quia licet emptio non teneat, tamen ex
empto agitur. ut ff. e. Si stilis. Si iii. Nam
et pigneraticia competit, si pign(us) non constitit.
ut ff. d. pi. l. Si uen(dit). Item si quis sciens rem
alienam ignoranti uendiderit, et p(re)tiu(m) qua(m) eui
catur, ex empto cu(m) po(st)o conuenitur. ut ff. e.
l. Si uul(t). In su(m)ma quoq(ue) notandu(m) e(st) q(uod)
si res uendita non tradit(ur) ad interesse agitur. Nec
enim uidetur meo p(ro)p(ri)e s(ed) uenditor ad tradend(um)
conueniri potest. s(ed) interesse p(re)standi se liberabi(t)
hoc eo argumento arguitur. quia C. e. l. Le
gatur. uenditorem ad interesse teneri. si p(ro)p(r)iam
rem uenditam tradere nolit. Ac si ap(er)te dica
tur. si uenditor interesse p(re)stare maluerit uendi

tam retinere, et no(n) p(re)stare potest. Et et. Diu
emphy. l. Vlt. dicitur dominu(m) emptore(m) emp
hyteoseos mouere deb(ere) in possessio(n)e(m). Si em
phyteota uenditor uelit emponemata ua
lere. Si q(ui)s aliis ut sibi sub alterius no(m)i(n)e ut

aliena p(ec)unia emit.

Si quis liber pubes sui iuris
et sibi et no(m)i(n)e suo emerit acc(i)o(n)e(m) directa(m) sibi q(uer)it
Et ex traditio(n)e rei uendite in eum collata fuit
do(mi)niu(m) fit. s(ecun)d(u)m usucapio p(ro)cedit. Licet e(st) hec no(m)i(n)e
uenditi s(ed) si no(m)i(n)e alterius ut uxoris. ut socii instru
mento inueniatur i(n)s(trumen)tu(m). Inde fiat et sti
bulas ille c(uius) no(m)i(n)e e(st) instru(mentum) retineat emptionis.
Idem quoq(ue) erit et si rem alia(m) uendita(m) ille ali(us)
usurpauerit fit aut(em) res uendita ementis. ut
p(er) traditionem et q(uas)i accipientis. Et si p(ec)
uniam aliena(m) nu(m)erauit. Inp(er)ficaci tamen ei
sibi quia ac(tio) ementem p(re)sumitur. p(ro)p(ter) scriptura(m)
que p(ro)b(are) alium emisse. Si qui emit et nu(m)e
cogatur afferre. ut C. e. l. i. ii. iii. iiii. Et
qui se emit alii distinguit. an de illo alio eni(m) in
conte(m)p(er)at ut eius no(m)i(n)e expressim i(n) emendo ad
iceat. Nempe si procurator sibi quide(m) emit
dicens uenditori tanto p(re)tio res hec esto in ue(n)
dita. et uenditor annuerit profecto p(ro)curator di
recta(m) acc(i)o(n)e(m) sibi utile(m) q(ua)erit d(omi)no. Si possessio(n)e(m)
rei q(ua)erit d(omi)no accepit. illam d(omi)no cui(us) negotiu(m)
ex mandato agit q(ua)erit. et p(er) possessione(m) media(n)te
do(mi)niu(m) statim obuenit mandati. Porro si p(ro)
curator dixit tanto p(re)tio sit res illi empta. li
c(et) uenditor annuerit. nulli acc(i)o q(ua)erit(ur). nec p(ro)curato
ri ementi. lic(et) potuit. q(ui)a no(n) uoluit. nec ma(n)da(n)ti
q(uam)uis lic(et) uoluit quia no(n) potuit. Sane i(n) alteru(m)
ex his p(er) uenditore(m) collata traditio. lic(et) ex titulo
co(n)tractu d(omi)niu(m) transferre. ut C. e. l. Cu(m) ubi. Quod
eni(m) att(inet) dicere d(omi)niu(m) no(n) e(ss)e translatu(m). cui uen
ditor et auctor transferre uoluit. Idem
contingit et si ex actu emptionis dolo malo uendi
toris fuerit. ut C. de rescindenda. uen. l. Dolo. Id
dico si res tradit(ur) ex actu initiato p(er) scriptura(m). li
cet scriptura non fuerit consumata. In summa
notandum e(st) q(uod) lic(et) p(er) procuratore(m) alii emente(m)
expressim nichil agitur. p(ro)nuntiatu(m) t(ame)n rectissime
emptio c(on)ficitur. ut C. e. l. Vlt. Nec eni(m) nun
tius proprie procurato(r) e(st). lic(et) uideatur posse ar
gui. eum e(ss)e procuratore(m) p(er) procuratoris diffini
tione(m). In summa quoq(ue) notandum e(st) q(uod) dic
tum e(st) p(er) nuntiu(m) emptione(m) co(n)trahi. oportet
intelligi. non ut nuntius eam co(n)trahat, s(ed) ut p(er) nu(n)
tiu(m) is eam c(on)trahat qui misit, nuntiu(m). Est eni(m) nu(n)
tius uelut pica et organu(m). et uox mittentis. Quod

p(ost) capite capiat — De reb(us) alienis

Audiuimus. super alterius fecit — non aliena(n)dis.

ut no(m)i(n)e alterius simulare a(c)cepit. Ne audiant
alii non obest. Et certe si quis re(m) aliena(m) tra
diderit negla(n)te d(omi)no no(n) transfert. Excipit(ur) n(isi)
id contingat. Ex offi(cio) p(ro)curato ut ex offi(cio) publ(ico)
ac. Ex offi(cio) p(ro)curato ut p(er) p(ro)curatore(m) actore(m)
ut yconomu(m) filiu(m) fa(milias) tutore in p(re)cedentib(us). q(uo)d
ex offi(cio). pu. ep. tu. ep. cu. et p(ro)ce. p(ro)cesaris. Ite(m)
in rei aliene alienatio de (iure) t(ame)n procedens
multis modis confirmatur. Licet eni(m) d(omi)n(u)s

dicto. Facta quasi sibi sub scripsit. Similiter quoque
successione quoque ut si alienator successit do
mino. ut domini alienatori. Rerum quoque quo
rum tribus modis alienatio prohibetur. per leges
per pactiones per ultimas uoluntates. v. C. e. l.
ult. Licet enim per leges nec pupilli res suas nec
mariti fundos totales alienant. Sed post in
dictam diuisionem contestatam si socius uelit re
mere. dominus quarte partis sue domini uindendo. talium
transferre non potest. v. C. de com. rerum alie
l. pen. Per pactiones prohibetur alienatio. v.
C. de condi. ob. caus. dat. l. ex lege. Qua
liter per ultimam uoluntatem alienatio sit prohibita
legatis et consortibus; patet. De com. rerum alie
Rem communem uendit quis quidam natione.
Res communem quis tamen dum. Suum communem
mandato intercedente mandum socio tenebitur. ce
terum neque. g. conueniet si dicas tamen uenditionem
huius est in parte sua non chiante ab emptore
uolunt. Porro non quis uendidit rem commu
nem aliter, primum quantum ad parte socii quam
uendidit nec agit. Si pars illa a domino potest
uenditam pro pretio. non possessio per usucapio. ut per
septio. ut in modis procedite. ti. expositus. alie
tio ab initio irrita post sit confirmata. In
summa notandum est quia fiscus rem communem quam
et prorsus alienam uendit, ualet alienare. v. C.
e. l. u. De alienatione gerentibus non uenditionem fieri s. ab
Res alienas gerentibus ex officio. publico procurato
rum et tutorum alienatio non est inchoata. non at le
ge. ut pacto. ut testamento sit uetita. Ve
rum res alienata ad acceptorem transibit cum
sua causa. v. C. e. De pactis inter emptorem et uenditorem compo
sitis.
Dicemus. in capitibus de ipsis principalibus
pactis. emptionis et uenditionis. Nec audiamus
de accidentalibus pactis inter emptorem et uendito
rem compositis. Et quidem pactorum que in empti
onibus fiunt. quedam sunt de substantia negotii. que
dam de natura. quedam prorsus extera sunt ac
cidentalia. De substantia negotii sunt ea que de
augendo sui diminuendo pretio fiunt. hec
actionem pariunt. ex interuallo interposita pe
pacta. de natura negotii et c. in dominium pariunt
actionem. si incontinenti fiunt. De natura ne
gotii pactum est quod pro euictione fit. Pris
accidentale est putatur codex uendita ad exem
plum datur. Item pactorum accidentalium quedam
sunt dignioris et nominis habentia. ut lex commisso
ria in diem adiectio. quedam sunt indignioris
nominis carentia. ut certa puta. ut res uendita
retractio pretio. quandocumque restituatur. v. C.
e. l. u. Vt usura pretium. ex pacti recordari
one soluta. v. C. e. l. In initio. Vt res uendita te
pore statuto pretio non soluto recedat restituatur
restituatur ad emptore pertineat. Ibidem in
ubi pactio innominata concipitur. Ex qua tamen actio
prescriptis uerbis agitur. non lege commissoria interposita et
initio uendiciatio tenetur. v. C. e. l. Commissorie
lex aut commissoria in pignoribus cessat. in contracti
bus admittitur. ita concipitur si pretium non solutum re
sit inempta. Sane in diem adiectio ita fit
ctores uel emptori non quis inter certum tempus meliorem
attulerit conditionem. Et diuisiones multas
pactorum. s. titulo de pactis. diligens lec
tor poterit inuenire. In summa notandum est
quod notabile est pactum factum in fundo in
dicto. fiat in solutum ex emolumentum. ffo
tasse enim uenditor. at uideatur, fuit. v. C.
e. l. ult. nec uideatur absurdum. si pactum sit
ualidum. hic pacisceritis pecunia non inesse. sic
quod donatio. ut potest quod nullum agi possit.
nam nec ex stipulatione sponsalium actio ualu
it. per quam sponso sponsam ducere compella
tur. Si seruus exportandus ueneat.
Generaliter s. positum de pactis. que fiunt
in uenditionibus quarumcumque rerum. Nec audi
amus de pacto que fiunt in uenditionibus hominum
uenditorum. Et quia pactum sit de homine at
prohibeatur ut ne prostituatur. at de homine puta ne
exportetur. Vbi audiamus et primum de eo pacto
quod fit. ut homo uenditus exportetur. Vendite
uus pacto interposito lege dictat, ut seruus expor
tetur. Verum quia pactum comprehendit ut seruus expor
tur. tunc admittitur. hoc in casu homine non exporta
to admittitur agere. et si homo non exportatus. de fa
fuerit manumissus. nec enim debuit manumitti
in potest. longius suas manus inicere. Quandoque
legi dicere de exportando uenditor adiecit
ut liceat sibi manum inicere. quia ad eius impo
sit penam pertinere. quia uterumque. Certe si
pacto non sit paritum et homo non sit manumissus
uenditor. sim tenorem pacti. ut altum pro eo
torum faciat. ut uterumque. Sane celeb
rata manumissione per emptorem de facto. ut de
iure. si mancipium uenditum fuerit iam contra
ferri in locis prohibitis. fiscus illud in sua pote
state simul tamen uindicabit. v. C. e. l. i. Su
perius sunt ita tamen uenditor legem remisit
et talis sunt uera si seruus uenditus contra
emptore in locis prohibitis comparauit. v.
C. e. l. iii. In summa notandum est quod si quis pro
hibitus est locis indignioribus prohibetur et in
ionibus. si non committitur. v. C. e. l. ult. Item
in summa notandum est quod lex de exportando
homine a primo uenditore dicta locum uendicat
et si decetesim emptor contra pactum faciat
Item si notum si primus uenditor legem dixit
ut seruus exportetur. uno ex portetur in sui
tute reuocetur. si ex eadem legem emptor pro
fusus. ut ulterior eundem hominem uendito re
portetur. Nam si ex uoluntate sit emptoris
ad legem mortuus sit. potior habendus est. ille
qui actor fuit legis et posterior magis uti lig
causa emptoris ammonendi et se liberandi eam
dem legem recepisse. Si quid nullo modo per
afferre legem sui uenditoris cui conditio ex
tit. Quid est sit superior uenditor legem di
xit. ut si prostituta esset, in alia. hoc posterior
adiecit. ut manus inicere liceret. est quid
lex fauorabilior. prima fuit ultima que forti
etur effectum. v. ff. e. l. Titius. Si mancipium
sequitur ut audiamus ita fuit alienatum ne prostituatur.

ualidum.

filleus.

vie statuti

competit autem libertas per constitutionem predicte bifariam. Non tamen si venditor lege dixit, ut si vendidit servum venditum a se, iterum dum vel non dum servitutem adlib[er]tatem perducat. ut. C. e. l. Si us.

de pacto eo quod pro homine vendito fit, puta ne prostituatur. Siquidem quoniam venditor simpliciter dicat ne prostituatur, quandoque adiectum sit fuit factum esse ut sibi liceat iniicere manum quoniam ut sit liber. Et certe si simpliciter dictum ne prostituatur, prostitutum fit liberum. Contrario sensu dictum est ut prostitutum fiat liberum. Secundo dictum est ut liceat manum iniicere venditori quando prostituitur, nec prostituenti concedatur in futurum suum mancipium prostitutum posse revocare. ut. C. e. l. i. In summa notandum est quod mancipium prostitutum lege dicta ne prostituatur ex constitutione divi adriani fit liberum. ut. C. e. l. i. Item in summa notandum est quod ex consequentia quadam ne fiat in fraudem legis mancipium intelligitur prostitutum si habeatur in caupona ut iniuria fortia et dulcia viatoribus prebeat. ut. C. e. l. ulti. Distat inter hoc pactum et superius quia superius est contra hominem, hoc fit pro homine. Superius fit affirmative, hoc negative. Superest tamen post hec minime.

Si mancipium ita venierit ne manumittatur.

Expeditum est superius de pactis duobus specialiter et seorsum quorum alterum fit pro homine, alterum contra hominem. Nunc audiamus communiter promiscue de pactis que fiunt pro homine et contra hominem, id est explicemus quid iuris sit si mancipium fuerit alienatum ut manumittatur, vel contra, id est ne manumittatur. Et quia lege dicta de manumittendo divorum principum, id est marci et comodi, ad auxilium victorum missa locum vindicat constitutio, videamus in globo utrisque locum habere, et quando libertas ex predicta constitutione competat. Profecto si venditor cum vendidit mancipium lege dixerit ut ab emptore ad libertatem perducatur, et emptore cessante manumittere post constitutionem predictam tacite representate factum persone, que debuit manumittere, in libertatem rapitur. Idem fit si dictum sit ut manumittatur. Idem fit si dictum fit ut liberum sit tempore statuto transacto. Premonitum quod si venditor dixit ut liberum donetur, ut ut liberetur, ut ut emptor eum liberare. ut. C. e. l. i. ii. iii. iiii. Competit autem predicte constitutionis beneficium inmediatum si is qui legem dixit voluntatem non mutaverit, nec enim voluntas hec exequitur. ut. C. e. l. i. ff. e. l. Si venditor. Sane voluntatis mutatio non ideo fecit ut ab emptore manumitti non possit, sed id fecit ne constitutio locum vendicet. Locum vindicat predicta constitutio in gentibus dum taxat nominatis. hoc est vel servi fit vendenti datum, permutatum. Et quidem tempore constituto libertas per constitutionem competit eo statuto. Si quis tamen adiectum non fuerit, ut post duos menses in libertatem servus venditus per constitutionem rapitur, id est si ambo fuit in eadem provincia, id est servus manumittendus et is qui manumittere debuit, alioquin post iiii. menses, id est si habitent in diversis provinciis. Si male habitent non manifestissime apparuerit actum fuisse, ut moriente eo qui debuit manumittere libertas competat. ut ff. que sine

manumissione. l. ulti. Si mancipium fuit alienatum lege dicta ne manumittatur, a nemine manumitti potest, quia voluntas domini non manumittendo ita fuit in voluntate de manumittendo. Nam cum liceat mutare legem de manumittendo quia vite hominis, contrario sensu lege de non manumittendo quoniam secum in homine. ut. C. e. l. Si ita forte sic servus testamento manumitti vetitus fuerit, per illam personam de funeri manumitti potest, sed ad eos sive nunquam venditi potest. Si lege in vivos dicta alienator cavit ne manumittatur. ut. C. qui non possunt ad libertatem. p. l. ii. In summa notandum est quod pena imposita et prestipulatione non exigitur, licet servus qui lege dicta fuit manumittendus non manumittatur. Nam et si homo non manumittatur constitutio ut ut persona liberare imponit. ut. C. e. l. ulti. Hec in summa notandum est mirabile fore duplicitate quod is qui lege dixit de manumittendo eum manumittere possit, et quia cum mutare in suo meo iure ius habet quia libertati derogat. Huiusmodi expositius sic superius dictum adversus constitutio locum habet. Contrarium fueri constitutio invisa adversus maximum locum vindicat quisquis qui servum emit nummis ipsius servi. lege de tragfus ut manumittatur manumittere non voluit. ut ff. de manu. l. iii.

Apud montem pessulanum constitutus rogatus sum ab auditoribus meis et compluribus aliis ut summam codicis conficerem illamque amicis pluribus in medium promulgarem. Quod quamvis sumerem in utile, multum laborem subii, quia difficillimum tentabam, quia difficillimum desperandorum divinum numinis invocato presidio quod est imperatrix veteratur infirmitas aspernatur. dilecto aspernabiter inunstrabit. Quamquam enim liberum agitur, facilius percipitur, et quod ex affectione descendit prosperum sepe sortitur effectum. Cepi aggrediar rem difficillimam expiar temlatio nosissima, et siquid minus plene minusve facete incontinenti sermone positum inveniatur, veniam flagito, morem ingerentem postulo. Hec enim in tanta operis multiplicitate quicquid repertum septum ad ungem valet esse deductum. Immo quin aliquando minus peritus fuit aliquid et plenius intelligere et castigare possit allegare. Hac accersu hunc adire neno.

De edilitiis actionibus.

Pertractate sunt in superioribus actiones emptionis et venditionis que sunt quasi principales et directe. Nunc nos ordinamur et dicamus de edilitiis actionibus que sunt illarum quasi pedisseque. Videamus itaque que sint actiones edilitie, in quibus rebus sint proditeque quibus competant, et in quos dentur; ex quibus causis oriantur; quales sint et quanto tempore durent. Sunt autem tres edilitie actiones redhibitoria, quanto minoris, et in factum actio. Illud autem ante omnia sciendum est redhibitionem quasi iterum emptori cambii venditio. ut ff. de act. l. Exceptio. Est autem redhibitio venditionis resolutio.

v. ff. de aequit. po. l. Pop. Itemque redhibere facere
uniuersi heredes emptoris venditorisque habent. et que red-
dendo dicitur id est redhibitio est appellata. quasi red-
hibitio. v. ff. e. l. Redhiberi. Competunt autem hec
actiones emptoribus permutatoribus quoque quibus ex
toto ambitu. et eorum heredibus. in venditores et
permutatores et eorum successores. v. ff. e. l.
Sciendum. nisi res p. romana distraxerit. v.
ff. e. l. i. Sunt autem actiones iste prodite in omni-
bus generibus rerum. fundis et aliis tam urbanis quam
rationalibus. Ulp. tamen dicit Labeonem scribere edilitium
edictum pertinere non solum ad immobilia sed et ad
mouentia sed ad mobilia quoque. v. ff. e. l. i. Oriun-
tur autem actiones iste ex causis .iiii. morbo uitio
pacto. et si uenditores non cauent prout ediles iu-
bent. v. ff. e. l. Sin. Est autem morbus habitus
corporis contra naturam. qui usum eius ad id facit
deteriorem. cui cum sit nobis ex corporis sanitate re-
datur. leuis tamen febricula uel uetus quartana quam
spernere potest. modicumque uulnusculum non inducit
edictum. v. ff. e. l. i. Uigebit autem redhibitoria
uenditor contingat quia conscientia debuit enim uen-
ditor hec nota habere. nec interest emptoris aut
fallatur ignorantia uenditoris. an calliditate.
v. ff. e. l. i. Et tamen uenerea sunt. si emptor igno-
rantiam noscere potuit. puta ex Rufo luminibus
ueniebat. v. ff. e. l. Quid sit. si autem emptor sci-
uit non redhibere debet. Remisisse enim tunc uide-
tur tacite. neque enim intelligitur esse celatus
qui sciuit. Certiorem non dicitur quod non ignorauit
sed nec uoluit in nesciente dolo inferetur. v. ff. de
actionibus empti. l. i. et C. de transact. Cum dolo. Sed
et si uenditor nominatim non excepit de aliquo morbo
nomine eius morbi non conuenietur. ut perfunctorie
excepit. v. ff. e. l. Quid sit. Tenetur autem cum redhibe-
tur homo non solum in dictum est uitium habere et
non habere. ut si maximum sit uitium. Exempli
tamen agi potest. si sciens de uitio cum ueniret. v.
ff. e. l. i. et l. Obque forte et ignorans tenetur si
uitia modum excedunt. ut si mutus sit aut [illegible]
capitique. v. ff. e. Obque. fundus quoque pestibulas
herbas ferens sui pestiferas redhibetur. v. C. e.
l. pnlt. et ff. e. l. 5. Fit autem redhibitio ex ordine
proposita redhibitoria actione. Aliquando etiam redhibi
mancipium debebit. licet quanti minoris agatur
puta si innuerit sit pretii mancipium furiosum
forte uel lunaticum. v. ff. e. Bone. Sed et
[illegible] non morbosum. precius. ut mancipium redhi-
beatur propter morbosum. v. ff. e. Plerumque. et l. Iu-
stam. Ex pacto quoque redhibetur. pactione inferius
v. ff. de rescindenda vend. l. Si conue. et C. e. l.
pnlt. et ff. Cum si. Sed et si [illegible] dictum est super sum
[illegible] non caueat redhibitio locum habet. v. ff.
e. l. Si uenditor. Uenit autem in hac actione redhi-
bitoria restitutio pretii et usure. Uenit et si quis
accessionis nomine dedit uolitante tam uenditori.
v. ff. e. Cum autem. et l. Debet. Sed si [illegible] mancipium
emptor passus est per hominem quam redhibet. ei
restituendo debet. e contrario cum emptor redhibet
mancipium restituere debet ipsum non deteri-
oratum suo facto familieue sue. et partum [illegible]

et si uenditor

duntaxat. si fuit fugitiuus uel erro.
At autem non redhibetur homo.

et restituere debebit emptor quicquid ad se
peruenit. ut culpa sua non peruenit. legatum et
hereditatem et si [illegible] seruus per ceperit. emptoris con-
templatione. quasi si in venditio remansisset. nichil
his emptori profuturum fuisset. Nam et post
[illegible] contemplatione uenditoris seruus acquisierit re-
dhibitionis [illegible] tamen dicitur
restituere emptorem non debere. Similiter re-
dhibere et generaliter dicendum est quicquid ex re emp-
toris tempore eum suum acquisitum est. Id istu
iudicio emptum reddi oportere. v. ff. e. l. Cum
autem. et l. Gener. Sed et si super [illegible] suo contempla-
tione emptoris seruum. emptor aliquid consecu-
tus est uenditori non reddet. v. ff. e. Bone
Ex his que dicta sunt colligi potest quia redhibi-
toria actio nomine morborum uitiorumque duo-
rum uel omnium operatur. Sed et in fundis sicut
dictum est. v. ff. e. Sicut. Quanti minoris non ac-
tio competit. puta si quid uenditor de mancipio
affirmauerit. non ut laudaret. sed ut preterea et
etiam redhibitionum iudicium intendi potest. v.
ff. e. Sigl. l. Sciendum. Et notandum est quia
quanti minoris actio agi sepius potest. tamen ne-
[illegible] emptor faciat. et bis eidem [illegible]
mationem consequatur. v. ff. e. l. Q. h. In
factum autem actio competit ad pretium recipien-
dum si mancipium puta sibi iudice sit redhi-
bitum. Sed et si conuenit ut nisi placuerit intra te-
mpus prestitutum redhibeatur. nomine quoque cum
ornamentorum omissarum. sed et ornamenta non presti-
ta redhibitorium iudicium. ut infra [illegible]
datur. v. ff. e. l. ediles. Sopitur autem actio
redhibitoria .vi. mensibus; quanti minoris anno
utili. v. ff. e. l. Sciendum. l. ediles. Sicut
Cum sex. In factum autem actio que est redhibendi
re non placuerit tamen extenditur quaterus co-
uenit et si super [illegible] necesse fit ut in precium red-
hibitio. Ubi autem de tempore nichil conuenit. in factum
actio. infra .lx. dies utiles commodatur em-
ptori ad redhibendum. v. ff. e. Quod si nomine aut
[illegible] omissarum. et in [illegible] ut in
optime ornata uenditum causa fuerit red-
hibitoria actio. ut infra emptoribus et .lx. dies
utiles datur. v. ff. e. l. Sum. et l. Si [illegible] Sunt
autem actiones iste non ciuiles non iure prodite quia
edilicie sicut uel proconsularis uel ciuilis pars
est. sic et ius edilicium iuris honorarii portio est.
v. ff. de iust. natur. l. Est autem actio redhibi-
toria [illegible] arbitraria. Itemque prodita at in sim-
plum at in duplum. v. ff. e. Redhibitoria
Aliene due actiones edilicie .i. estimatoria et
quanti minoris et in factum ac. forensis. b. f. sunt

De monopoliis.

Aduiimus est de empt-
uendit. et de appendicis eius
et quia omnia mala exempla ex bonis initiis
orta sunt. Audiamus de monopoliis. monos
grece latine unus polis ciuitas. unde monopolium
i. una negotiatio. et hoc uetita. et in mono-
polis dicitur qui solus uult esse uenditor. emp-
tor [illegible] et qui ideo illicite conueniunt nego-

[...] dicam . Erga [...] . in vectigali

catores & artifices . vectigalib; qui in ergastlis
. i. in patronis laborant . Et qua balneatores
quoque illicite conveniunt . & convenciant ne alr
balneent . quam si ciatt ipsi statuerint . hoc q; p
hibitum e & ve illicitis . nec prohibitis balne
orum pactionib; audiant . phibet impera
tor ne quis monopoliu audeat exercere . i .
vestib; . ut in piscib; . ut in quib; cumq; speb;
phib; nequis artifex balneator ergastuli;
ope quas exibere debt . mercedes ipsis qui
minutib; statutis audeant exige . Neque of
ficium alicui . i . publice p . i . iuncti . ne mo
p . iuratis deb; arripe . quia iustu e sua cuiq;
committe & reb; venalib; aliorum custodes
nullus deb; precia impone . v . C . vd . lis . ne
mo & nec ordum civitatis gratum ptia . lic
statue . ut taxare . v . ff . d annona . l . vlt .
Sic eni emere . vnde nemo cog regatur
sic nec alio ptio . in sico ptio quo vell vende
ut emere deb; astringi . & si p . actus mono
poliu fecerit bonis spoliatus ppetuo & inte
dampnabit exiliu . p . iuncia aut q; professio
l . librarum auri pene mulctabitur . iudicas of
ficiu si venerit . ut iudicia intimauit . i fa
ciet . . t . simile librarum auri pena tenetur .

Ouia occasione nundi

catorib; . quando imperatur a principe nu
dine & nundinis dicam . Si quis nundinas im
petrauit . no utendo amittet eas decennio
v . ff . e . l . i . Cur no ? & vdamas no exigendo
Nundinas qui impetrauit nullu ibidem deb
convenire nec sub occasione debitiana illuc
pp . antib; molestiam deb; inferre . Conuin
e ibidem inter . . . nundine inter er
cept .

Fit sepe ut res venerabiles venales . vectigale
i . vectigal debitas & licite transportent . io
vectigalib; . s . reb; audiam . ut de tributis q
i quam res & pda debnt . quippe no psone sz re
& pda conveniuntur . possessoresq; & pcii tem
poris tributum compellantur exsolue . v . ff . e .
Impe . & aduertant de comissis . s . reb; q . comitti
tur in fiscu . res venales debnt vectigal exa
ptr . nisi pdes faciant . sibi ut suis aliquas id
vehi . Excipiuntur & ille que exercitib; sunt co
paginate & ille de quib; vectigal pstari no
sol . fiscalis quag ab omni vectigaliu pstatio
immunis e & ndicalium exinnsicien . ut cum
fiscus h omnia accipiat & h tribuere debeat . v .
ff . e . Si publican . & l . locatores . Iubilis exi
gendis si deliquit publicanus tenebit actoe
infectu que ppeculie . p sonat . p tota . arbi
traria & datur hedi & insidem v . ff . e . l .
Sz & datur aut induplum inqritu res e
v . ff . e . l . hoc . uicissime tn agitur . cum
publicano . quia si restituit q; extorsit
& ui dicto cepto . ante diffinitiua sntia
am absoluitur . v . ff . e . l . hoc . uicissime
tn agitur . cum publicano . Si & incodem
ter scatnag . quasi pmo conveniatur i
duplu accede in sicaui . & p eo q; amplius

e in . honorum rapto . furtive no queniet
v . ff . e . l . Item ab uno marbino e
agentis . uetatur agere induplu . p eo q; ille
extorsit e . ut in . bonoru rap . si quid ui fuit
ablatu . v . ff . e . l . locatio . Committur res in
fiscu que illicite transportantur ad barba
ros ut cotes sales arma . neq; eni queunt illos ual
lidiores armis redderi quos tot . queri indige
stantia q; defuerint . ipsa q; iure fiunt fisci . v . ff .
e . Commissa . & sic p secutam iudicacionem . & an
possesionem habitam fisco dabitur q; tu quia
lib; possessorem . & & l inde . v . ff . e . Co
missa committuntur . & navis cu reb; fidni
navis sciunt . Abq; dno navis restituitur
v . ff . e . Cote . Commissa tn pena pupillo
remittitur . similiter tricesimi die vectigal
fisco psoluet . v . ff . e . Imp . Si cum hs comisso
ante qom motum sunt manumissio . stat
eius comissi no pot . v . C . e . l . i . Si nec que
cumq; res comissa . & . quinquenniu a fisco no
accepta pn abeo potit vindicari . lsfeq; & . q
quinniu no anticipato . v . C . e . l . ii . Con
ditib; parcitur in omissis & pmissionib; . ut
C . e . l . iii . Illud notandum e q; ad vect
tigalia conducenda debitores fisci . ut cius q
rei . p . no sunt admittendi . n pan sint ual
te idoneos fideiussores dare . & quia tempore
statuto exacto conductores inuiti detineri
non debent . n tanta locari non possunt . cu ma
ximos fructus ipsi pcepit . tunc eni suscepe
renuo compellendi sunt . v . ff . e . l . Cote . Ite
penes eum manere vectigalia oportet q
superior illicitatione extitit . & cum loca
tio talis no minus quam triennium sit con
cluditur . v . C . e . penes .

Noua vectigalia . nec d creto civitatis
institui deb; inconsultis principib; . & si quis
ea instituit . e . autos debet & exequi . l .
ut d iu . pu . cohibeb . v . ff . e . l . ult . d iur .
pu . l . vlt . & ff . ad . l . iul . ambitus . l . & si eo
rum aste instituto occasione . aliquid
publicanus contra fas extorsit . in nimis cum
pena competenti restituit . v . C . e . l . Nō solū

Negotiatores quaddomu

nium ptinz & ab ptotitionu loib; debitas
solitas pstitationes efflagit . ut si est ac
certo q; deb; fuit exactu tollerabilior fi
at agnoscente deuotionis effectus . sz q
uiu barbaris negotiatores nri subtili
ingenio studant auferre . & fulminis au
rum proreb; quib; cumq; ad barbaros fue
rit translatum a mercatorib; nris . no ia
dampnis . sz suppliciis subiungetur . sz id iudex
no uindicat tege . ut consciis criminosa fe
stinat . Decerni nobilissimum & honorum
luce conspicuum . patrimonioq; ditissimum p
niciosum urbib; debnt mercimoniu ex
ercere . v . C . e . l . iij .

cernimus . s . & contractib; novatis ne audiam d inovatis seq; ur .
I noiatos contractus precipuum e contrac
tus pmutationis . de illo dicam . videntis
inq; quid sit pmutatio . Qualiter contrahatur conte
su ut re . In quib; convenit cu emptione &
in q b differt . Quid datur acto . p . ub . profig
scens ex pmutacione . in quib; in quid . qualit
sit hec prescript . ub . ac . Intre . In psta Ro .
h . arstrici . uiris Iepat . appetua . Ci
uilis . ut ptota .

itaque quid sit mutatio rerum certarum uica
ria pactio statim in generali nomine. Quippe con
tractus et innominatus. omnis contractus in
longa appellatione potest dici permutatio. eius
inuicem datur et accipitur. quod et uenditio et lo
catio. sed ex inopia nominum. quia plura sunt ne
gotia quam nomina optinuit ut prefata uocatio
permutatio que erat olim ante monetam
percussam uetustissima emptio uidetur per
mutatio. sicque licet hec nomine permutatio uacata
peculiariter declinetur. sicut uenditio locatio. tamen
quia late patet et unumquodque incertum nomen contractus iste
quidem permutatio censetur innominatus. quia
nomine certo perficitur. contractus iste consistit
sed re. Nempe ante dominium tradita capud uitium
tamque primum nascitur. ff. de u. que ex hoc con
tractu oritur. v. C. e. l. ii. Idem in dandi sione
que non nisi traditione sumit effectum. Idem
fuerat olim in donatione. sed per Iustinianum
ad uim communem aliorum contractuum reducta est. hoc
est illico ut facta est promissio oritur et pendet nec
facienda. ex l. condictio conuenit cum emp
tione. quia utraque b. f. est. ex utraque pro
cedit usucapio prestaturque. eictio differt
in pretio. et quia emptio consistit contrahitur. permu
tatio re contrahitur. ff. de p. v. actio permutationibus
alii contra alterum heredibus permutatorum et eo
rum heredes. datur autem ut dicit quidem dum con
uenit cum iam ex altera parte sit datum. ut ut
deque datum sit fieri inter permutandum inter res li
citatur. hec etiam quidem dedisset cum sibi non dari
maluerint condicere. nec enim uindicare
potest cum dominium transferunt nisi forte utiliter
uindicari alium. ad instar. ut sicut fisco datum
sit nec sit legi perentum utiliter uindicatur et ita
forte nisi fuerunt permutantur. ut hoc sibi uendi
tum et simplex contrahitur permutatio. hoc est nisi
uenit permutati. et id quod permutauit uenale
proposuerat rem cum uenditur. At non si alter
uenalem proposuerat possessionem. sicque per
mutati non condicitur. ad interesse tantum agitur. quod
non ex omni permutatione condicitur. quia nec
existit emptione simul ut quidam dicunt.
sed ego puto hunc contractum permutationem nec esse. quia
ex eo non condicitur. nec emptionem esse. quia
reptio non conuenitur si precium non fore constitutum
uit emptionem et permutationem. v. C. e. l. i.
pro sonat est et bone. ff. de p. v. et illa que red
ditur de extimato. omnis act. p. v. stricti
iuris est. nisi forte et illa que datur a pretio
v. ff. de p. stipul. l. duo. perpetua est pro non sit for
te. Generaliter. p. v. actio. nascitur ex
pacto incontinenti in quocumque contractu uetus
quoque actio informatur et ex omnibus contractibus
et innominatis. licet enim ex do ut facias ex facio ut
facias. ex do ut des. porro in ex do. ut des qua
drifariam sparguntur. Nam sic dico rem certam
accipiam permutatio. v. C. e. l. Cum. Item
sic do aliquid ut detur mihi pecunia uelud species cer
tas in nominatis etiam. sic do aliquid ut aliquid
accipiam in genere. sed non do aliquid. ut accipi

.pe. aliquis .ye.
am ut inquitinate commercii celebrari uoca
tus uocentur emptor et uenditor. Ex quo au
tem contractu .i. facto. ut des de dolo actio datur. non
ff. de usufructu. v. C. de transact. l. Cum mota
Cecorum uel fidico potius dari quam nasci.
Nam aliter nascitur .i. proprio ure? aperitur. at ipsa
ape datur. v. ff. de pact. l. Iuris. Confugit
autem ad actionem p. v. nisi certe actiones incontinen
tibus. putam innominatis et in pactis habitis incer
tis deficiunt. sed ad actionem in factum subsidi
ariam. quociens enim deficit actio. ut exceptio
utilis actio ut exceptio .i. in factum. v. ff. de p. v.
Quociens. Illud notandum quod omnis p. v. actio
est in factum generalis. Item p. v. ex negotio
tamen oritur. in factum et ex maleficiis. et quod cum
aleficiis putasi quis meam rem duxit sicut aliena
compeditum solutum panno rubeo pecus fug
auerit pluscuum namsi dolo fuit. ut de
dolo tantur actiones ex quo maleficiis indice
tis et effusis et pro contra iniuriam iudicans in
factum actio datur. Unde ferendum est actionis te
nor in multis et uariis iuris articulis pro
ditus est. v. C. de exclus. Sciendum.

[right margin, boxed in red:] item est sciendum quod non sit certum ub. Nempe. ff. ubi. spes.

De locatione et conductione. [rubric, red]

Exposuimus superius de emptione et uenditione. Nunc
audiamus de locatione et conductione. Vi
deamus itaque quid sit locatio et conductio. qua
liter differunt uenditio et emptio. locatio et
conductio. et conueniant. quibus modis contra
hitur locatio conductio. qualiter distinguatur
locatio conductio. quibus actio locati et conducti. com
petunt. in quos in quibus qualesque sunt. Invenimus
in personam. stricti iuris. an bone fidei. perpetue
temporales. ciuiles. ut pretorie. Est autem pro
ne loc. rei ue ad usum concessio mercede
certa constituta. consistente in pecunia numera
ta. Aliquin si dare alia danda faciendaue
conuenit. non erit locatio sed innominata forma
negotii ex quo agetur actione incerta ut
incerti .i. p. v. ff. com. diuidi. Si conuenit
ff. de pos. l. i. § Contra conueniunt. Vel emp
tio locatio conductio solo consensu contrahuntur
solo in quam consistit. et tacite contrahitur
locatio. puta si conductor conductionis fini
ta uecitetur. uidebitur reconduxisse
tacite in sequentem annum et tamen in unum an
num et si tempus amplius prime conduc
tionis fuerat prestitutum. hoc in quam in
rusticis prediis in urbanis dumtaxat quam
tenus inhabitauerit. v. ff. e. t. Item. et
l. q. n. forte incertum tempus in scriptis con
ductioni prestitutum sit. v. ff. e. t. p.
ult. Tunc enim et in annum. et in urbanis in
telligitur infinita conductio. Item conue
nit. quia sicut in emptione oportet conuenire
de pretio et certo et consistente in pecunia nu
merata ita in locatione de mercede cer
ta et in pecunia. sed sicut emptio confertur
in arbitrium certe et certe persone in alo
catio et in arbitrium non alterius sed alius in
generale. puta sic quanti bonus uir fuerit arbi
tratus. sed speciali. quanti titius extimauerit

[left margin:] Stipulacione ue.

[left margin, boxed in red:] Quod multo magis certus est innominatus contractus

Ac' ut p'tii et refunde pcurator . t eq bona ha
bitatione concedere

porto. ¶ Et gnalr' in uno casu . ut puta ecce
pignori ypothecetur . pot ita fieri . donatio
ut pecunia non soluta sua die creditor rem
possideat ptio iusto extimandam . nō tunc
sz tunc . v. ff. de pig. l. Dissimus . ¶ Alr'
Differunt autem in piculo quia post empt
contractam omne piculū spectat ad emptorē
sant traditionē in locatione nō . s' p' traditionē .
Item quia uenditor tenetur ut iste remaneat
ut uice . ptāt . sz conductor aliqn̄ ex causa se
abiicit . puta si quis hēn̄ . f. domum alienā
locauit ipā q' fuit euicta conductori suffic
et si a locatore prīn habitationē eqz commo
dam . ¶ Item si locator conductori domū
abstulit suis usibz necessariam . v. ff. e. Si
quis . ¶ Item differunt quia locatio nō ē
titulus usucapiendi sicut nec transferendi
dnīi nisi casualr' puta si ex locatione dē . ex
timatum precīi instrumentum . tunc enī tran
sit dnīum . Idem si quis locatione contracta
redemit opus faciendum in alieno solo d' sua
materia et sua opa . quippe in solidū redeptor
tunc dnīū transfert . 7 lapides . 7 cem . vt.
ff. Cum fund' . 7 l. Item si ptio . sunt' cas' le
gitur . 7 in naue naufeli . Et notandum q
opis redemptor . 7 locator . pot' dici 7 cond
uctor . ¶ Contrah' locatio pure in diē 7 sub
conditione . ut si q' locator uoluit . 7 finitur
sz locatio morte . v. ff. e. l. iii . Imperpetuū 7
ad tempus . 7 . q' si decessit conductor trans
mittit ad hedem . ū usufr' fuit aliē ad uolo
catione constitutus . ocessus sue . tunc enī mor
te conductoris regredit' ad locatorē . v. C. de usuf.
l. Sicut . ¶ Distinguitur ita locatio . loca
tur at' p'sonarū fossoris 7 exceptoris . at' res ut
ager domus equus . 7 certe ū locatur p'sonā
siue persone opa locator dz recipe merce
dem suā opam exhibuit . siu pe'um nō fecit
sz p' conductore pe' ueitū factū morbū aliū
ue casu incurs p'sonā contingente . ps' ta si co
anno ab aliis ut ū misit sua exceptor mer
cedem nō accepit . v. ff. e. l. Sz addes . ¶ Alr'
7 l. q' opus q' p' oratum si p' dictis mois p'excep
torem fossore p' que aduocatum fecit . nō
pceptam mercedem potit retinē . tu nō exac
tam exigē . aduocatio tn̄ nō conducit . nec ē me'
ces q' aduocato datur . sz salariū honorariū
suffragiū uocatur pecunia ; si fuit conuentum
ū stiplato nō interessit . accede p. f. u. ut acc
infactum . ut ut melius puto condic . ex.
l. 9. de suffrag. ¶ Locati actō competit lo
catori 7 eius hēdi . ex conductore 7 ei hedem
Venit in eam inpmis ut pmissa merces prēc
7 si quid aliud spālr' conuenit . puta . ut sim
strumtum extimatū q' qn̄ uenditū sit pdi
tum . prēc eius ptiū . ¶ Et conductor tene
tur locatori conductor . si dampnū dedit in re
locata . ut' si ab alio sit colori culpa illatū . ut
p' inimicitias conductoris uitio exortas . v. ff. e.
Sin ere res . p. culpe . ff. soluto . mīr . l. In
his . ¶ Item si in male fuit conductor in re lo

cata usus potit expelli impune . ut si pn̄
sionib; non paruerit . 7 si promisit se pn̄
turum penam siue expl'r tacite enim ine' conti'a
stipl'oni . si ptiit . v. ff. e. l. Queris . In his duo
b; casib; impune . in aliis uō duob; potit q'
dem expelli . sz nō impune . imo mercedem
habitam debebit locator si ex pulsit condu
ctorem illi refundē nō exactam non debebit
petere . 1 . si sit domus locata sibi necessaria . ut
refectionis sit indigna at locator eā uetrā . si
deb; nec d' ur' pot' conductore expellē sua auc
toritate . 7 si temptauit conductor optime
potit resistē . v. C. vii m . l . p . hoc ing' intel'
ligo ut locator possit explere . in quatuor
p'dicti casib; 7 inquino . 1 . si statim conductioi'
q'p' conductor noluit migrare sua auctorita
te si conductor uelit . 7 ad hue locatore in toto
in conductore p'sistē . 7 colono nō suū conductio
nire . Nam si pro suo cepit in iusta possessionē
possidē . nō n' iudicis debebit expelli auctori
tate hocq; exeo probab' . q2 si tē colon' dicat
intelhoo utin expiat ut' cō dmn . v. ff. in
in . l. Colon' . fund' eū . Sanq; emptor alius fue
tun in rē succedens nō cog' stare colono . Co
lono in gl'nonē in q' simplici sz colono nec
tigal' fundi . 7 illi suplicaō . q' n' admodicū
temp' conduz . 7 illi forte colono . qn fuerit i
colonicā . pssessione . p. l. xxxix. annos vt. C.
d' pat' fundis . l. Iubimus . locator cog' stare
hu n. tres 7 ire eius hn̄ . ¶ Et in actē locati
uenit dolus . lata culpa 7 leuis . censetur autē
culpa in cupitia . ut si quis tāq' artifex . 1 . opam . 1 .
faciendi necessitate . 7 locauit . v. ff. e. Si merc
ces . 7 leuiori culpae . ut si sutor dicendi occasi
one . puero oculum effudit . ut erruent . sz in ig
nauia culpe ē . puta si fullo alterius palliū ali
i restituit . v. ff. e. Item ut' si qs uitiosa ua
sa locauit . 7 ignarus 7 uinū effluxit . sicut
si inuident tenebr' . v. ff. e. Sz addes . Ve
nit 7 diligentia 7 custodia nō pmissa . disting'
tn̄ p'misit locator orreorū in orreis reb; poi
tis custodiam ut' nō . si promisit ut' gnalr'
quo casu pstabit omne piculū . ut spālr'
quo casu tenebr' sic pmisit 7 se pstit . ut si
plicr' pmisit . 7 tē nebr' 7 d' culpa leuissima
ut aliquid addat promissio . v. C. in stu
d' ottahnda . empt' . sin pmisit ut tradidit
claues . ut non si tradidit . ut nō tradens
custodie tenū tamē tenebr' in melū . nū
custodes suos tor'dos exhibeat . v. C. e. Ex
diu sine tradidit tenebr' . sz tn̄ ur' cōi p'
tum si orreī inhabitanū . ut p'rime d'gebat
Item in actē locati . uenit ut in quilinū archā eū
tollit . ut locatori dampni infecti caueat . Ui
maior nō uenit nec casus fortuitus si conducto
cum promisit ut i ipm̄ suo uitio incidit
Actō conducti competit conductori 7 ei hedi
in locatorem 7 ei hedem . uenit in eā ut re'
locata tradatur . ut in ucē pstabr' reg' tarrē'
7 refecta ut conductor possit cauti . Instru
mentaq; promissa uenit . uenit q; ut locat'

inquilino migrare colono recede finita locati
one cum reb; illatis. euictisq; quemqua differri
tur tenens soluta pensione dampnoq; restituto
obligantur enim et tacite inuecta in fundum co
distinctione uia. ut sit dni differentis. ut si
alteri eius uolumtate. et ut sint illata pperuo
ibi mansura. i. quamdiu fuit ibi conductor
et mansi locator sciuit inuecta. i. urbanis et si no
sciuit. v. C. e. Certi. Sed et siquid abstulit lo
cator conductori de condicti. illa restitue debz
pro sifilitas contingit locator. ut no peccat
ut restituat. si sterilitas probatur repensata
cum ubertate frequenti. ut forte et precedentium
annorum. ¶ Amplius si res locata legata
sit. s. quosdam conductori tenetur heres ut
pensionem acceptam oferat. aliaquin ut excepto
dolo compet. ¶ Item si prohibatur colonus uti
ut abeo qui locauit ut ab alio quem locator a dit
tere. si prohibetur non pot mercede solui. ut no de
bebit petere. ut exactam debebit restituere. hr aut
distinctio locum in eo qui locando domu ostaxit.
b. f. ii. m. f. v. ff. e. Si fundus. xl. et hec. Et si pp
uicinus edificantem obscurentur lumina domi
conducte. s. predictam distinctionem. ut admittere de
nebit locator. ut no. ¶ Adhec si conductor ali
quid necessario. ut utile fecerit. et tolle et reputa
re pot. v. ff. e. Dnis. xl. Colonus. Quesitu est quod pos
sit imputari conductori. Puta siquis conce
sit fructuario et inquilinum. et conductor aut cum
quinium edificauit. et rusticum aut. quinquennium expec
tus est. Si carebit remedio conductor qui na de
buit prospicere posse euenire. v. ff. e. Pro
uid. Hoc nisi fructuarius locauit tanquam fructua
rius. Nam sicut dns quodammodo tenebit. ¶ Illud
constat quia acciones iste sunt. b. f. personales et
perpetue et ciuiles. De emphyteotico iure.

Diximus. S. de contractibus quia iure gentium introduc
ti sunt. Nunc audiamus de contractibus ciuilibus quos ro
mana prudentia repperit. et sic de contractu emphy
teotico incipiamus. de stipulatione tractabimus enim
S. dno uiante peccata ag. et. de tercio contractu
tu quem simul et roma promulgauit qualitatis pfica
tur. ut alibi diximus. S. de empt. locat. et quia contrac
tus emphyteoticarius ab aliis putabatur emptio
ab aliis dicebatur locatio. quia utriusq; cetus hr in
signia. audiamus de emphyteotico contractu quem
zeno formauit et statuit. et medium contractum
forte inter locationem et uenditionem nominandum
deo prius ad alterutrum si sint pretatib; in
figuratum. Videamus itaq; quid sit emphyteosis
qualiter contrahitur. contractus iste. in quib; co
ueniat et differat. cum emptione. locatione. in quib;
reb; contrahitur. et que actiones competunt. quib;. in
quos. in quid et quales sint. et quomodo de pricto
sit dirimendus et de alienatione. ¶ Emphyteosis
greca dicitur. melioratio. ab initio enim cepta simi
lib; s. eo uinitum est. ut eemph fructuosissi
ma ualeat. emphyteoticaris. perficitur contractus i
ste consensu scriptura tamen necessario adnectenda.
Conuenit autem empt. quia res emphyteoticari
quam estimatur. et quia emphyteote dat actio in

tenuit utilis ¶ Differt quia constituitur pe
sio. ut puta et qua tribus si quidem dat in emphy
teosim dns remanet possessor. ¶ Conuenit
autem in locatione. in pensione. et quia periculum. ut to
tus interitus pertinet ad dnm soli ¶ Distat quia
emphyteosis non datur. in urbib; soli. et no in resp
tu ¶ Due actiones oriuntur personalis. s. genus
constitutionis. ex stipulatu ut ex testamento. u
tilis in rem possessionem corporalem. Si contingat
prius apud alium inuenit. compet personalis. et consti
tuente et eius heredem. etiam constitutio facta est
rei heres fiat dicitur. ex stipulatu ut ex testo. et
sic quidam dicunt dumtaxat. condicunt ex lege
Zenoniana uti tenetur contra possessorem quem
cumq; et etiam dominum in quid deiur satis puto
ut res teneatur. et tandiu ita fides sit possidens libere
uendicetur personalis. Actio utilis est perpetua. aut
ut inter arbitraria ¶ De pactis siquid legitti
me conuenit id seruabitur. Si non interfuit. totus rei
interitus ad dnm pertinebit. Omne aliud periculum
quale quale et quantum cumq; spectabit ad emphy
teotam ¶ De recisione iuri. ii. ii. me conueniri
a potest. et rapine et priuata auctoritate si pro
sione priuata emphyteosi. s. triennium peccata
tiua. s. biennium ecclesie emphyteota no presti
tit pensiones tributorum solutorum dno no red
dendi. ut et male usatus fuit eponemata
re nec ——— repecere potest. hec ab inde
si placuit emphyteote. emphyteosim suam a
lienare dnm debebit certiorare. ut si uult
tantam quantitatem dare pretium a dnio accipere por
tius potius ht. Si uero no uelit offerre dns
I. si tantum quantum extraneus licebit emphyteote cui
cumq; uoluerit plus offerenti dare ius suum
post duos menses hocq; in casu promittendo no
uo emphyteota in possessionem dns. s. uero quin qua
gesimum potest hic sumere aut de precio i possess
sione et dns dare nouo emphyteote possessionem
non per procuratorem aut actorem. filium ut suum ut per
se ipm ut pleritas suas. ut per positionem apud in
dicem. Quod si per donationem uectis emphyte
ote innouatum. Dns uelit nullo mo uelit nouum
emphyteotam admittere. tunc potest uectis
emphyteota per sessionem et quam no ht per alios
duos menses nouo emphyteote committere. et in
hoc casu dominus pp suam perfidiam. nullam hab
bit quinquagesimam. v. C. e. l. ii. Illud deset
dubitari quia et donare per emphyteota sua. et ut
puto et no explorato dno. vt. instit. de locat.
et C. de fundis patrimo. l. ii. Explicit lib. iiii. Incipit. v. de sponsalibus et arris sponsaliciis.

Exposuimus libro superiori de societate que
contrahitur. pp peccata querenda. Nunc
audiamus de societate iugali. que ce
lebratur. pp prolem procreandum. Vt
alibi audiuimus. S. de contractib; rerum. Nunc
dissumus de contractib; personarum. quib; persona
persone coniungitur. mas. femine. sociatur. et quia ita
fit per nuptias. de nupt. et quia precedunt nuptias
sponsalia uel id pparatoria dicamus de sponsalib;

q; mancu uel uere phibe pr tenebit locatio

eponemata